

T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KADINLARA YÖNELİK
KABUL EDİLEN KANUNLAR VE YÖNETMELİKLER
(1920- 1950)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Neşe TAPAN

Danışman

Prof. Dr. Ahmet ATALAY

ARTVİN-2024

TEZ BEYANNAMESİ

Artvin oruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Kadınlara Yönelik Kabul Edilen Kanunlar Ve Yönetmelikler (1920- 1950) adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı taahhüt ederim. Aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi de beyan ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Artvin oruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Artvin oruh niversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin... Ay süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

..../..../2024

Neşe TAPAN

T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

Prof. Dr. Ahmet ATALAY danışmanlığında, **Neşe TAPAN** tarafından hazırlanan bu çalışma 02/12/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Tarih Anabilim Dalı'nda **oybirliği/oyçokluğu** ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Yaşar CANATAN

İmza:.....

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ahmet ATALAY

İmza:.....

Jüri Üyesi :Doç. Dr. Levent KÜÇÜK

İmza:.....

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

.... /.... /

Prof. Dr. Mustafa Çağatay KORKMAZ
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

TEZ BEYANNAMESİ	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	VI
ÖZET	VII
SUMMARY	VIII
ÖNSÖZ	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE'DE KADIN FAALİYETLERİ

1.1. KADINLARIN CEPHE GERİSİNDEKİ VARLIĞI.....	8
1.1.1. Asri Kadınlar Cemiyeti (1918-1919).....	10
1.1.2. Hilal-i Ahmer Kadın Kolları (1911).....	11
1.1.3. Türk Ocakları Kadın Kolları (1911).....	13
1.1.4. Muallimler Cemiyeti Kadın Kolları	13
1.1.5. İstihlaki Milli Kadınlar Cemiyeti	13
1.1.6. Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti	14
1.1.7. Kasaba (Turgutlu) İslam Kadınları Cemiyeti	16
1.1.8. Baltaköy Kadınlar Cemiyeti	16
1.1.9. Alaşehir Türk Kadınlar Cemiyeti	17
1.1.10. Erzurum İslam Kadınları Cemiyeti.....	17
1.1.11. Akşehir Hilal Kadınları Cemiyet-i Hayriyesi.....	18
1.2.TÜRK KADINLARININ CEPHELERDEKİ VARLIĞI.....	18
1.2.1. Halide Edip Onbaşı(Başçavuş).....	19
1.2.2. Onbaşı Nezahat.....	20
1.2.3. Binbaşı Ayşe Hanım (Ayşe Çavuş).....	21
1.2.4. Süreyya Sülün Hanım.....	21
1.2.5. Asker Münevver Saime Hanım	21
1.2.6. Kar boğazlı Kılavuz Hatice Hanım	22
1.2.7. Şehit Tayyare Rahmiye Hanım.....	22
1.2.8. Gördesli Makbule Hanım	23

1.2.9. Fatma Seher Hanım (Kara Fatma).....	23
1.2.10. Şerife Bacı	24

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADIN HAKLARINA YÖNELİK FAALİYETLER

2.1.TBMM’ DE KADINLARA YÖNELİK İLK ADIMLAR	25
2.1.1. İlk Kadınlar Halk Fırkası.....	26
2.1.1.1. Kadınlar Halk Fırkasının Kuruluş Amacı ve Kurucuları	27
2.1.1.2. Kadınlar Fırkası Hakkında TBMM’ de Yapılan Konuşmalar	28
2.1.1.3. “Türk Kadınlar Fırkası” İsminin “Türk Kadın Hareketine” Adına Dönüşmesi	29
2.1.2. Türk Medeni Kanunu	31
2.1.3. Kanunun Amacı.....	31
2.1.4. Kanunu Meclise Teklif Edenler.....	31
2.1.5. Türk Medeni Kanunu ve Kapsamı	32
2.1.6. Türk Medeni Kanunu’na Genel Bir Bakış.....	33
2.2. KADINLARIN BELEDİYE BAŞKANI OLABİLME KANUNU.....	38
2.2.1. Belediye Kanunu	38
2.2.2. Belediye Kanunu’nun Amacı	40
2.2.3. Kanuna Genel Bir Bakış	40
2.3. KÖY MUHTARI SEÇME VE SEÇİLME KANUNU.....	41
2.3.1. Kanun İçin Yapılan Ön Konuşmalar	41
2.3.2. Muhtarlık Kanununun Kabulü ve İlk Seçilen Muhtar Adayı	42
2.4. KADINLARA MİLLETVEKİLİ OLMA KANUNU	43
2.4.1. Kanunu Teklif Edenler	43
2.4.2. Kanunun Kabul Edilişi	45
2.4.3. TBMM’ye Katılan İlk Kadın Vekiller.....	46
2.4.3.1. Emine Mebbrure Gönenç.....	46
2.4.3.2. Satı Çırpanoğlu	46
2.4.3.3. Saadet Türkan Başbuğ Örs	47
2.4.3.4. Ayşe Sabiha Gökçül (Erbay)	50
2.4.3.3. Ayşe Şekibe İnsel	50
2.4.3.6. Hatice Özgener	50
2.4.3.7. Huriye Öniz Baha	51
2.4.3.8. Fatma Memik.....	52

2.4.3.9. Nakiye Elgün	56
2.4.3.10. Fakihe Öymen	61
2.4.3.11. Meliha Ulaş	64
2.4.3.12. Esmâ Nayman.....	66
2.4.3.13. Hatice Sabiha Görkey.....	66
2.4.3.14. Şehime Yunus.....	67
2.4.3.15. Hacer Dicle	69
2.4.3.16. Ayşe Sabiha Gökçül (Erbay)	72
2.4.3.17. Fatma Mergube Güteryük.....	72
2.4.3.18. Salise Abanozoğlu	72
2.4.3.19. Rukiye Belkıs Baykan	73
2.4.3.20. Emine Mebrure Aksoley.....	77
2.4.3.21. Hasene Ilgaz	78
2.4.3.22. Salise Abanozoğlu	78
2.4.3.23. Zehra Budunç	79
2.4.3.24. Latife Bekir Çeyrekbaşı.....	79
2.4.3.25. Makbule Dıblan	79
2.4.3.26. Zekiye Molağlu Dranaz	79
2.5.1920-1950 TBMM'DE KADINLARA YÖNELİK KABUL EDİLEN DİĞER KARARLAR VE YÖNETMELİKLER	
SONUÇ	82
KAYNAKLAR.....	84
EKLER	93
ÖZGEÇMİŞ	112

KISALTMALAR

Age.	: Adı Geçen Eser
Agm.	: Adı Geçen Makale
Agt.	: Adı Geçen Tez
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
İÜEF	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
İÜİF	: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: Yayınları

ÖZET

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KADINLARA YÖNELİK KABUL EDİLEN KANUNLAR VE YÖNETMELİKLER (1920-1950)

Bu çalışma, Türkiye'nin Cumhuriyet döneminde kadın haklarına yönelik yasal düzenlemeleri ve bu düzenlemelerin toplumsal etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ve modern Türkiye'nin kuruluşu bağlamında ele alınan dönemde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) 1920-1950 yılları arasında kadınlara yönelik aldığı kararlar, sadece hukuki bir değişimi değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümü de temsil etmektedir. Medeni Kanun ve seçme-seçilme hakları gibi kritik düzenlemeler, kadınların kamusal ve özel alandaki rollerindeki değişimi şekillendirmiştir. Bu araştırma, TBMM'nin liderlik rolünü ve kadın hakları mücadelesinin evrimini anlamayı hedefleyerek, Türkiye'nin sosyal ve hukuki gelişimine ışık tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, kadın hakları, TBMM, toplumsal dönüşüm, Medeni Kanun.

SUMMARY

LAWS AND REGULATIONS FOR WOMEN ADOPTED BY THE GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TURKEY (1920- 1950)

This study aims to examine the legal regulations regarding women's rights and the social effects of these regulations during the Republic period of Turkey. In the period discussed in the context of the collapse of the Ottoman Empire and the establishment of modern Turkey, the decisions taken by the Turkish Grand National Assembly (TBMM) regarding women between 1920 and 1950 represent not only a legal evolution but also a social transformation. Critical regulations such as the Civil Code and voting rights have shaped the change in women's roles in the public and private spheres. This research aims to understand the leadership role of the Turkish Grand National Assembly and the evolution of the struggle for women's rights, shedding light on Turkey's social and legal development.

Keywords: Turkey, women's rights, Turkish Grand National Assembly, social transformation, Civil Code.

ÖNSÖZ

Günümüzde kadın hakları ve eşit temsil, toplumların dönüşümü ve demokratik süreçlerin ana unsurları arasında yer almaktadır. Bu dönüşüm, kadınların siyasi arenada varlıklarını güçlendirmelerini, toplumsal normları sorgulamalarını ve kendi seslerini daha yüksek bir tonla duyurmalarını içermektedir.

Türkiye'nin Cumhuriyet dönemi, bu değişimin önemli bir sahnesi olmuştur, özellikle de kadınların Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) siyasi roller üstlendiği dönemde bu sahne daha da öne çıkmıştır.

Bu araştırmamda, 1920 ila 1950 yılları arasında TBMM'de görev yapan kadın milletvekillerinin hikâyesine yer verdim. Kadınlar, bu dönemde sadece siyasi rollerini icra etmekle değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet normlarına meydan okuyarak, Türk siyasi sahnesinde kendi izlerini bırakmışlardır. 1935 Türkiye genel seçimleri, kadınların ilk defa oy kullandığı seçimler olup, bu dönemde 17 kadın milletvekili seçilmiştir. Bu, Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde ve kadın hakları mücadelesinde kritik bir dönemeçtir. Araştırmam, bu dönemdeki kadın milletvekillerinin sadece seçildikleri bölgeleri temsil etmekle kalmayıp, geniş bir politika yelpazesinde etkin rol oynadığını göstermektedir. Bütçe görüşmeleri, kanun tasarıları, eğitim-sağlık politikaları gibi konularda yaptıkları konuşmalar, kadın temsilcilerin kapsamlı bir politika perspektifi sunduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, bu dönemde elde edilen kazanımların sürdürülebilirliği için, toplumsal algıdaki cinsiyet rollerinin değişmesi gerekmektedir. Araştırmam, kadın milletvekillerinin sayısındaki artışın yanı sıra, toplumun genelinde cinsiyet eşitliğine dayalı bir politika ortamının oluşturulmasının önemine vurgu yapmaktadır.

İki bölümden oluşturduğumuz bu çalışmamızda, Türkiye'nin siyasi ve toplumsal farklılaşmasında kadınların oynadığı kritik rolü anlamak ve bu dönemdeki kadın milletvekillerinin özverili faaliyetlerini vurgulamak adına bir mücadele olarak ortaya çıkıyor. Kadın hakları ve eşit temsil, sadece birkaç yıl öncesine ait bir mesele değil, aynı zamanda geleceğe şekil verecek önemli bir konudur.

Bu araştırmam, kadın mücadelesinin Türkiye'nin tarihindeki yansımalarını aydınlatma amacını taşımaktadır. Umarım araştırmam okuyucuları geçmişteki mücadeleleri

anlamaya teşvik eder ve kadınların siyasi katılımındaki ilerlemelerini kutlamak için bir ilham kaynağı olur.

Araştırmamda tez konusu seçimimde, çıktığım bu yolda bana her daim ışık oluşu ve sabırlı tavsiyeleri ile yanımda olan değerli hocam Prof. Dr. Ahmet Atalay hocama şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca araştırmalarım hususunda bana desteklerini esirgemeyen TBMM Milli Kütüphaneler ve Arşiv Müdürü, Sayın Hocam Ahmet Balıbey'e sevgi ve saygılarımla; ayrıca Sayın Ziya Kutluoğlu Bey'e teşekkürlerimi borç bilirim... Adnan Menderes Üniversitesi Cumhuriyet Tarihçisi kıymetli Hocam Günver Güneş'e desteği sebebi ile minnettarım. Azmi ve hayalleri ile hep yanımda olan manevi gücüm kardeşim İsmail Polat'a sevgilerimi sunuyorum. On altı yıldır yanı başımda olan kıymetli hayat arkadaşım Burak Tapan'a bu uzun yolda destekleri için minnettarım. Kızlarım İlkem Su ve Özüm Ada varlıkları ile bana bu süreçte güç oldukları için sonsuz teşekkürler.

Neşe TAPAN

ARTVİN 2024

GİRİŞ

Türk sosyal yapısının vazgeçilmez unsuru ve temel taşı ailedir; bu çatı altındaki en değerli varlık ise kadındır¹. Kadın bir kesim için anne bir kesim için abla ve bir başka kesim için eştir². Türk aile yapısında erkeklerin egemen olduğu bir yapı söz konusu ise de, son yıllarda kadın erkek eşitliği ve aile kurumuna yönelik kayda değer bir ilerlemenin olduğu da kabul edilebilir bir gerçektir³.

Hâlbuki ilk çağlardan bu yana tarih sahnesinde kadınlar, zorluklara meydan okuyan, direngen birer figür olarak parlamaktalar. Ancak bu şekliyle kadınların yaşamları, geçmişin gölgesinde bırakılmış, sessizleştirilmiş öykülerden ve geleneksel normların kelepçelerinden özgürleşme çabalarından örülüdür. Bu öyküler, sadece tarih kitaplarında değil, aynı zamanda kadınların mücadeleleri, direnişleri ve başarılarına adanmış anılarında da yaşamaktadır.

Kadınlar için hak kavramı insanın varoluşundan bu yana hakikatini koruyan bir realite olmuştur⁴. Antikite dönemdeki Türk Kültüründeki kadına verilen değer bir kenara bırakılır ise, diğer farklı kültürlerde kadınlar değer görmemiş ya eşleri ya da babaları için kötü bir konuma itilmekten öteye gidememişlerdir⁵.

Ama İslam öncesi kurulan Türk ülkelerinde kadınlar ülke yaşamında yer aldıkları gibi yurt sınırları dışındaki ilişkilerde tam olmasa da temsil haklarında fazlasıyla yer almışlardır⁶. Bu da bize Türk kadınlarının İslam'dan önce kurulmuş olan Türk toplumlarında değer gördüklerini gösterir. Osmanlı devletinin hükümrân olduğu yıllara bakıldığında ise, kadınlar kesinlikle çalışma hayatının dışındadırlar⁷. Hâlbuki kadın hakları, bir idealden ziyade yaşanmış bir deneyimin, bir mücadelenin ve bir dönüşümün ifadesidir. Bu haklar, kadınların sadece hukuki eşitlik arayışını değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve ekonomik alandaki rollerini ve değerlerini yeniden şekillendirme çabasını temsil etmektedir.

¹ Ayfer Yılmaz, “Türk Kültüründe Kadın”, *Milli Folklor Dergisi*, C. 61/16, Ankara 2014, s. 112.

² Yılmaz, *agm.*, s.112.

³ Ahmet Yılmaz, “Osmanlıdan Cumhuriyete Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 9/20, İzmir 2010, s. 192.

⁴ İsmail Uzun, “Kadın Haklarının Kazanılmasında Bir Cumhuriyet Kadını: Afet İnan (1908-1985)”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 1, Kırşehir 2017, s. 73.

⁵ Sevilay Kubilay, “Tarihi Perspektiften Bilim Dünyasında Kadının Yeri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 73, Ankara 2023, s. 385.

⁶ Kubilay, *agm.*, s. 389.

⁷ Emel doğramacı, “Atatürk’ten Günümüze Sosyal Değişimde Türk Kadını”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S.69, Ankara 1993, s. 304.

Kadınların sadece bir cinsiyet olarak değil, birey olarak tanınması ve sayılması, bir toplumun ilerlemesinde kritik bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır.

Türkiye'nin Cumhuriyet dönemi, kadın hakları konusunda bir dönüm noktasıdır. 1 Mart 1922'deki TBMM'nin kuruluş başlangıcında hanımların da bilinçlendirilerek gelişimlerinin değerli oluşundan bahseden Atatürk, karşı cinse yüklediği kıymetin uluorta yansımaları sergilemiştir⁸. Bu dönemde, kadınlar sadece yasal haklarını aramakla kalmamış, aynı zamanda toplumun temel normlarına meydan okuyarak, kendi kimliklerini şekillendirmişlerdir. Bu mücadele, sadece bir grup kadının değil, tüm bir toplumun ve ulusun evriminde derin izler bırakmıştır.

Tarihsel bir perspektiften bakıldığında, kadın hakları mücadelesi, toplumların dönüşümündeki kritik dönemeçlerden birini temsil etmektedir. Cumhuriyet'in ilk yılları bu farklılaşmanın öne çıkan bir örneğini sunmaktadır. Cumhuriyet döneminde Türk kadınının siyasal boyutta elde ettiği hakları o dönemde başka uluslara da önderlik edecek boyuttadır⁹. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) 1920 ile 1950 yılları arasında kadınlara yönelik kabul ettiği kanunlar ve yönetmeliklerin derinlemesine incelenmesi, sadece hukuki bir değişimin ötesine geçerek, toplumsal dönüşümün anahtarını sunmaktadır.

Araştırmanın önemini anlamak için, Türkiye'nin Cumhuriyet öncesi döneminden gelen geleneksel normlar ve kadınların sosyal rolüne dair kuvvetli bir anlayışa ihtiyaç duyulmaktadır. Osmanlı döneminde kadınlar bir mesleki kariyer ve kazanımı amacı ile eğitim görmezlerdi¹⁰. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü, Türkiye'nin modernleşme hareketini tetikledi. Bu dönemde kadınlar, geleneksel normlardan sıyrılıp kamusal alanda daha aktif bir rol üstlenmeye başladılar. TBMM'nin bu süreçte kadın haklarına yönelik düzenlemeler yapması, toplumsal cinsiyet eşitliği idealiyle birleşti. Öyle ki kadınlar artık 1922-1923 yıllarında sadece askeri eğitim alabilecek eğitim merkezleri dışında her çeşit eğitim merkezinde eğitim ve öğretim almaya hak kazanmışlardı¹¹.

TBMM, bu dönemde sadece bir yasama organı değil, aynı zamanda toplumsal değişimi yönlendiren bir öncü oldu. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınması, Medeni

⁸ Afet İnan, “Çağdaşlaşmada Kadın Hakları”, *Atatürk Araştırmaları Dergisi*, S. 2, Ankara 1985, s.333.

⁹ İnan, *agm.*, s. 333.

¹⁰ İnan, *agm.*, s. 333.

¹¹ İnan, *agm.*, s. 333.

Kanun'da yapılan reformlar, eğitim olanaklarının genişletilmesi gibi yasal düzenlemeler, TBMM'nin liderlik rolünün altını çizmektedir. Meclisin, kadın haklarını savunarak toplumu dönüştürme vizyonu, Türkiye'nin sosyal dokusuna kalıcı etkiler bıraktı. Belli sınırlar içerisinde kişilerin gerek birbirleri ile bireysel olarak gerekse mallarının karşılıklı temaslarının etkileşiminin bir düzen veya kurala bağlı olması medeni kanun ile mümkündür¹². Türk kadını medeni kanun dâhilinde hem toplum karşısında hem de toplumun en küçük yapı taşı olan ailesi karşısında kadın kimliğini bulmuştur¹³. 1926' da Adliye Vekili Mahmut Esat Efendi¹⁴ medeni kanunun Türk kadını için önemini şu sözler ile meclis kürsüsünde dile getirmiştir: “Türk tarihinin, bendenizin anlayışına göre, en hazin siması Türk kadınıdır. Yeni lâyiha'nın aile teşkilâtı ve miras ahkâmı şimdiye kadar istenildiği zaman kolundan tutularak bir esir gibi yerden yere vurulan, fakat ta ezelden hanım olan Türk Annesini lâyük olduğu mevkii ihtiramına getirecektir. Türk annesini mevkii hakikisine ve ihtiramına getirecek olan bu kanun, unutmamak lâzımdır ki, aynı zamanda Türk Camiasını en kuvvetli ve en esaslî bir surette tarsim etmiş olacaktır¹⁵”.

Çalışmanın bir diğer önemli boyutu da bu yasal düzenlemelerin toplum üzerindeki etkilerinin derinlemesine anlaşılmasıdır. Kadınların kamusal ve özel alandaki rollerindeki değişim, eğitim ve iş hayatındaki fırsat eşitliği gibi konularda gerçekleşen gelişmeler, TBMM'nin aldığı kararların toplumun her katmanında nasıl yankı bulduğunu göstermektedir.

Ayrıca bu araştırma, Türkiye'nin kadın hakları mücadelesinin kökenlerini anlamak ve bu mücadelenin Cumhuriyet dönemindeki somut adımlarını değerlendirmek adına kritik bir öneme sahiptir. TBMM'nin 1920-1950 döneminde kadınlara yönelik aldığı kararlar, sadece hukuki bir değişimi değil, aynı zamanda toplumun temel dinamiklerini dönüştürme çabasını temsil etmektedir. Bu nedenle bu çalışma, Türkiye'nin sosyal ve hukuki değişimine dair geniş bir anlayış geliştirmek isteyen araştırmacılar ve tarihçiler için önemli bir kaynak olacaktır.

Türkiye'nin yakın tarihine ışık tutan bir perspektiften bakıldığında, kadın haklarına yönelik düzenlemeler ve yasal değişimler, Cumhuriyet'in erken dönemlerinde önemli bir

¹² İnan, *agm.*, s. 333.

¹³ İnan, *agm.*, s. 333.

¹⁴ Bkz. Ekler Fotoğraf 1.

¹⁵ TBMM ZC. D. II, C. 22, B. 57, s. 230.

evrim göstermiştir. Bu bağlamda bu araştırma da, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1920 ile 1950 yılları arasında kadınlara yönelik kabul ettiği kanunlar ve yönetmelikleri inceleyerek, bu dönemde gerçekleşen sosyal ve hukuki değişimleri anlamayı amaçlamaktadır. Araştırma, dönemin sosyal ve politik bağlamını analiz ederek, kadın haklarına yönelik yasal değişikliklerin arkasındaki temel motivasyonları anlamayı hedeflemektedir. Cumhuriyet dönemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı ve modern Türkiye'nin inşası süreçlerinde ele alınacak, bu süreçte kadınların statüsündeki değişiklikleri belirleyecektir.

Bu araştırma Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kadın haklarıyla ilgili yasal düzenlemelerdeki rolünü ve karar alma süreçlerini detaylı bir şekilde ele alacaktır. TBMM'nin bu dönemdeki toplumsal dönüşüme nasıl öncülük ettiği, kadın temsiline güçlendirilmesi ve kadın haklarının korunması konusundaki çabaları incelenecektir. Araştırma, bahse konu edilen önemli kanunlar ve yönetmelikleri sistematik bir şekilde analiz ederek, kadın haklarına yönelik yasal çerçevenin evrimini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Medeni Kanun, seçme ve seçilme haklarına dair düzenlemeler, eğitim hakları gibi konularda yapılan değişiklikler özel bir öneme sahiptir.

Araştırma, kadınlara yönelik kanunların toplum üzerindeki etkilerini değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, kadınların kamusal alanda ve özel hayatta karşılaştığı zorluklar, yasal değişikliklerin toplumsal dinamiklere etkisi, eğitim ve iş hayatındaki fırsat eşitliği gibi konuları ele alınacaktır. Bu çalışma Türkiye'de kadın hakları alanındaki hukuki gelişmelerin derinlemesine bir anlayışını sunmayı hedeflemektedir. TBMM'nin 1920-1950 döneminde kadın hakları konusundaki kararları, toplumsal dönüşüm sürecine ışık tutarak, Türkiye'nin modernleşme sürecinde kadınların rolünü anlamamıza katkı sağlayacaktır.

Osmanlı dönemindeki kadının daha çok çocuklarına anne ya da eşlerine hanım olma statüsünden sıyrılması I. Dünya Savaşının yaşattığı acı tecrübeler paralelinde olmuştur¹⁶. Atatürk'e göre kadın cephe gerisinde olmasının yanında cephe önünde de erkeği ile birlikte yurt savunmasında olmalı ve Türk devletinin kuruluşunda etkin rol almalıydı¹⁷. Kadının elde etmesi gereken haklar ve toplumsal hayat içindeki karşılaştığı sorunlar Osmanlı Devleti'nin

¹⁶ Hüner Tuncer, "Türk Kadının Geçirdiği Evrimin Tarihçesi ve Bugünkü Durumu", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. 16, Kasım 1989, s. 167.

¹⁷ Tuncer, *agm.*, s. 167.

Tanzimat diye adlandırılan kesitleri içerisinde açık açık olmasa da dile getirilmekteydi¹⁸. Osmanlı Devleti Tanzimat sonrası kadının olması gerektiği yeri ve gelmesi gereken statüyü Batılı devletlere uyum sürecinde daha çok dile getirmiş ve bu yönde de ulusun önemli aydınlarının sesi yankı uyandırmıştır¹⁹. Bu dönemin önemli aydın kesiminden olan Kılıçzade Hakkı Bey, Halil Hamit Bey ve Celal Nuri İleri Bey gibi isimler söz ettikleri yazılarında kadın cinsiyetinin şu anda durduğu noktadan çok daha ileri bir noktada durması gerektiğini apaçık bahsetmişlerdir²⁰

Millî Mücadele Türk ulusunun rüşdünü ispatlama mücadelesidir.²¹ Bu mücadele içinde Türk kadını da canla başla destek olmuştur²². Bu mücadele döneminde Türk kadını tek bir çerçevede değil birçok çerçevede başrolde yer almıştır²³. Gerek meydanlarda gösteri yaparak mücadeleye dikkat çekmek için rol almış, gerekse cephe gerisinde ve cephe önünde faaliyetlerinde bulunmuştur²⁴. Millî mücadele desteği için İstanbul’da oluşturulan ilk miting Asri Kadınlar Cemiyeti üyeleri olan kadın kitle tarafından meydana gelmiştir²⁵.

Mustafa Kemal silah arkadaşları ile beraber Samsun’a çıkıp ülkeyi kötü gidişattan kurtarmak istiyordu. Bu amaç doğrultusunda 19 Mayıs 1919 da Samsun’ a çıktı. Fakat onu karşılayan kalabalığın içinde merak ve ilgisi ile vatan sevgisi ile herkesi geride bırakan biri vardı ki o; Sakine Baturay’dır²⁶. Ata, Millî Mücadeleyi başlatacağı yere vardığı anda Mustafa Kemal Paşa’ yı o zamanki ismi ile Reji iskelesinde²⁷, rıhtımda karşılayan Samsunlu Sakine Baturay’dır²⁸. O dönemde ilk evliliğinden olan hasta çocuğunun bakımı için hastanede bulunan Sakine Hanım diğer hastalar için de gönüllü hasta bakıcılık yaparak hem anne şefkati ile hem de vatan aşkı ile tutuşuyordu²⁹. Öyle ki Kurtuluş Savaşı sürecinde

¹⁸Ayfer Tunç, *Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Manevi Evlatlıkları (Biyografik Deneme)*, Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Artvin 2020, s. 29.

¹⁹ Tunç, *agt.*, s. 29.

²⁰ Selami Kılıç, *II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyete Türk Devrimi ve Fikir Temelleri*, İstanbul 2014, s. 240-241.

²¹ Şefika Kurnaz, “Millî Mücadelede Türk Kadını” , *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. 34, Mart 1996, s. 257.

²² Kurnaz, *agm.*, s. 257.

²³ Kurnaz, *agm.*, s. 257.

²⁴ Kurnaz, *agm.*, s. 257.

²⁵ Kurnaz, *agm.*, s. 257.

²⁶ Posta, 10.11.2017, www.posta.com.tr. Erişim Tarihi: 03.06.2024, Erişim Saati: 23.21.

²⁷Bkz. Ekler Fotoğraf No::20.

²⁸ Posta, 10.11.2017, www.posta.com.tr. Erişim Tarihi: 03.06.2024, Erişim Saati: 23.30.

²⁹ Yılmaz Özgül, *Tarihten Pek Bilinmeyen Bir Anı*, 19.05.2013. s. 3.

Samsun’ da ki başka kadınlar ile de teşkilatlanarak toplanan yünler ile cephede bulunan Türk askeri için çamaşırlar dokuyarak vatan ve millet sevgisini gösterdi³⁰.

Sakine Baturay Hanım’dan başlayarak; vatan, millet, devlet konusunda çaba sarf eden, erkeklerinin yanında yer alan ve onlara her türlü desteği veren Anadolu kadınlarının varlığı yadsınamaz.

Vatanın işgali ve bu işgale bir başkaldırı ve bir haykırış ile mücadele veren diğer isim Halide Edip Adıvar’dır. Bu hanımefendi, tek yönlü bir mücadele vermemiş; sahalarda gösteriler ile milleti bilinçlendirmiş ve yaptığı konuşmalar ile halkı uyandırarak, birlik ve beraberlik için ulusunun yanında olmuştur³¹. Halide Edip Adıvar yetkin bir çevrede yetişmişti. Bu çevre ona hem liderlik vasfı katmış hem de güçlü bir kaleme sahip olma özelliği katmıştır³². Millî mücadeleye gönül vermiş bu kadınlar sayesinde güç kazanan mücadele içerisinde bulunan Anadolu kadınlarının etkileri gittikçe ses getirmiştir. Millî mücadele döneminde büyük etkileri ile gündemde olan Anadolu Kadınları Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti dönemin etkili cemiyetidir³³. Bu cemiyetinin kurucusu Melek Reşit Hanım’dır³⁴. Melek Reşit Hanım Sivas Valisi Reşit Paşa’nın hanımıdır. Türk kadınlığının timsali Melek Reşit Hanım, birliğin oluşmasıyla zirveye çıkan kadın hareketinin öncülerinden olmuştur. Sivas’ ta kurmuş olduğu bu cemiyet ile ülkenin her yanındaki kadınlara ulaşip onları vatan savunması ile ilgili örgütleyip bilinçlendirmiştir³⁵. Bu da kadının ulusu ve vatani için duyarlılığını ve kadın örgütlenmesi açısından önemini göstermektedir. Millî mücadelede, öncesinde ve sonrasında faaliyetleri ile kadın statüsünü gözler önüne seren ve Türkiye Cumhuriyeti için diğer bütün yeniliklere çığır açan kadın simgesi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ve Mustafa Kemal tarafından göz ardı edilmeden haklara kavuşmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldığı zaman kendi haklarını aramaya yönelik kadınların yaptığı ilk faaliyet olarak siyasi hareket içerisinde Türk Kadınlar Fırkası adı altında örgütlenen ve daha sonra Kadınlar Birliği ismine dönüştürülen kadınların mücadeleleri, kadınların kendileri adına yaptıkları mücadeleleri yadsınamaz boyuttur.

³⁰ Posta, 10.11.2017, www.posta.com.tr. Erişim Tarihi: 20.05.2024, Erişim Saati: 23.45.

³¹ Burcu Başaran-Beytullah Kaya, “Millî Mücadelede Halide Edip Adıvar’ın Rolü, *Çekmece Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 23, 2023, s. 124.

³² URL-1

³³ URL-2

³⁴ URL-2

³⁵ URL-3

1923 yılında Nezihe Muhittin önderliğinde kadının toplumsal ve siyasal boyutta varlığını kanıtlamaya çalışan ve bu yönde haklar almak isteyen bir harekettir³⁶. Kuruluşundaki temel amaç karşı cins egemen bir sosyal topluluğa kadın varlığını hissettirerek kadının güç ve önemini kabul ettirmektir. Bu amaç hem fırka tüzük programından açıkça anlaşılıyor hem de kuruluş ismi ile bunu ispatlıyor³⁷. Bu fırka çatısı altında bulunan kadın grup hem temsil hakkı elde etmek istiyordu hem de oy hakkı ile siyasal hayatta var olmak istiyordu³⁸. Kadınlar için siyasal yaşamdan pay elde etmenin en büyük adımı olan bu fırkanın en önemli lideri Nezihe Muhittin'dir.

Atatürk'ün manevi kızlarından biri olan Afet İnan kadına tanınması gereken haklar konusunda tutarlı ve sürekli bir mücadele vermiştir. Ders anlatmak için girmiş olduğu bir sınıfa hak ve hukuk kapsamında bir gösteri yaptırmak isteyince bir kız öğrencinin kadınlara tanınan böyle bir hak yok diye itiraz etmesi üzerine Mustafa Kemal'e giderek; “*hiç olmazsa erkek öğrencim kadar bir hak sahibi olmadan o sınıfa ders vermeyeceğim*” diyerek kadınların da erkekler karşısında en az onlar kadar sosyal ve siyasal statüye kavuşturulması gerektiğini uluorta dile getirmiştir³⁹.

³⁶ Emel Çokoğullar Bozaslan, “Siyasetle Alakalı mı Alakasız mı? Kadınlar Halk Firması'ndan Günümüze Kadın- Siyaset İlişkisi”, *Marmara Üniversitesi Kadın Ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, S. 4-2, 2020, s. 49.

³⁷ Çokoğullar Bozaslan, *agm.*, s.49.

³⁸ URL-4

³⁹ Tunç, *agt.*, s. 30.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE’DE KADIN FAALİYETLERİ

1.1. KADINLARIN CEPHE GERİSİNDEKİ VARLIĞI

Tarihin her döneminde Türk kadınlarını yaşamın her alanında görmek mümkündür. Bu nedenle hem sosyal hem de devlet yönetiminde saygın bir yerleri olmuştur. Hatta idari birimler açısından bakıldığında cinsiyetleri arasında eşit haklarının olduğu görülür. Özellikle Orta Asya’daki Türk devletlerinde Hakan ülkeyi yönetirken Hatun da daima hakanın yanında yer almış ve bu durumdan o dönemin uzmanları oldukça sık söz etmiş olup aynı yıllarda kadınlar erkekler gibi ata binmişler ve erkekler gibi ok da atabilmişlerdir.

Bu bağlamda düşünüldüğünde Millî Mücadele’de de Türk Milleti erkekli, kadınlı topyekûn bir biçimde kavgaya tutuşmuş ve geçmişteki rüştünü tekrardan bire bir ispat etmiştir. O nedenle bu mücadele ne sadece erkek gücü ile ne de sadece genç bir kitle ile kazanılmış değildir. Halide Edip Adıvar’ın söylemi ile “*Ateşten Gömlek*”; Nezihe Muhiddin’in söylemi ile de “*Anadolu Kıyamı*”, olmuş ve bu hal ve vaziyet topyekûn bir hareket olan erkek, kadın, genç ve yaşlı demeden, birlik ve beraberlik ile elde edilen bir mücadeledir.

Bu direnişte, özellikle Türk kadınlarının varlığını ve akıl almaz çabalarını Türkiye Cumhuriyeti’ nin kurucusu, Mustafa Kemal Paşa diğer dünya devletlerinin liderlerinden önce fark etmiş ve onlarla ilgili Konya’ da ki bir hitabında: “*Yeryüzündeki hiçbir ülkenin hanımları Türk kadınlarının Millî Mücadele yıllarındaki çalıştığı kadar çalışım diyemezler*”⁴⁰, sözleri ile Türk kadınları hakkındaki fikrini zikretmiştir.

Ülkemiz adına Mondros Ateşkesinin imzalanması sömürgeci güçler için yasal bir dayanak ve somut eylemlerin başlangıcı olmuştur.⁴¹ Topraklara ve sınırlara yapılan saldırı hareketleri hükümet tarafından teslimiyetçi bir politika ile sineye çekilmiş olsa da Türk halkı erkeğiyle, kadınıyla bu noktada aynı düşüncede olmamıştır.⁴² Bahse konu antlaşma sadece bir sınır ilhak etme ya da toprak ele geçirme mücadelesi olmamıştır; aynı zamanda sınırlar

⁴⁰ Ahmet Atalay, *Basma Göre; Cephe Gerisi ve Cephedeki Faaliyetleri İstiklalin Kadınları*, Konya 2018, s. 1.

⁴¹ Hatice Bilgin Yıldırım, “Millî Mücadelede Aydın’ın Kadın Efeleri”, Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, S. 2, Ankara 2014, s. 1.

⁴² Yıldırım, *agm.*, s. 1-2.

içinde yaşayan kadın, erkek ve her bir bireyin bütün yaşamsal ihtiyaç ve haklarının yok edilmesine de sebebiyet vermiştir.⁴³

Milli Mücadele yıllarını kapsayan yaklaşık üç yıllık dönemde çatışmalar ve bunun gerektirdiği örgütlenmeler yaşanarak erkeklerin cephe önünde yer almasına, kadınların ise erkeğine destek amacı ile cephe gerisinde bulunmasına sebep olmuştur.⁴⁴ Kadınlar bahsi geçen aralıklarda çeşitli alanlarda erkekleri ile birlikte savaşa dâhil olmuşlar ve halkı uyanık tutmak için yapılan protesto ve gösteriler, yazılı yayın organları, cemiyetler ve tabi ki savaşın en etkili yeri olan askeri alanlarda bire bir yer almışlardır.⁴⁵ Aynı zaman diliminde kadınlar, siyasi olarak da ekonomik olarak da filizlenen her olayda elle tutulur gözle görülür destekleri ile her daim aktif olmuştur.⁴⁶ Hatta savaşın her noktasında çarpışan erkeğinin mağlup olmaması için mücadelenin yaşamsal fonksiyonunu oluşturan cephe arkasında orduya hayatını ortaya koyacak şekilde hizmet etmiştir.⁴⁷

İzmir'in Yunanlılar tarafından istilası ile başlayan küçük çaplı örgütlenmeler daha sonra yurt geneline yayılmış ve bu genişleyen hareketlerde kadınların her yerde başrol olacağı ve büyük bir direnişin ilk ayak sesleri herkes tarafından hissedilir olmuştur.⁴⁸ Bu sebeple savaş sadece cepheden cepheye koşup çatışmalar ile kazanılacak bir oluşum değildir. Cephe önündeki savaşçıya cephe gerisinde fikri destek sağlayarak, birlik ve beraberlik için bu fikirleri ve hedefleri halka açıklayıp topyekûn bir mücadeleye hazır hale getirmenin. Halkı bilinçlendirmeni en önemli basamağı kadınların yurdun her tarafında örgütlenerek yaptıkları protesto ve miting hareketleridir.⁴⁹

Tarihin bütün dönemlerinde tanımı yapılmış meslekler vardır. Her meslek tanımlamasına ise sosyal yaşamdaki cinsiyet yakıştırması yapılmıştır. Mesela savaş bütün toplumlarda öncelikli olarak erkek cinsine mal edilip, sadece erkeğin becerebileceği bir iş olarak kabul görmüştür. Oysaki Türk Kadını kendisini Kurtuluş Savaşı dönemlerindeki

⁴³ Özlem Baykal, *Fotoğraf Üzerinden Millî Mücadelede Türk Kadını*, Ankara 2019, s. 5.

⁴⁴ Baykal, *agt.*, s. 5-6.

⁴⁵ Şefika Kurnaz, "Millî Mücadelede Türk Kadını", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 12/34, Ankara 1996, s. 257.

⁴⁶ Baykal, *agt.*, s. 5-6.

⁴⁷ Nurhan Başoğlu Yaka, *Millî Mücadelede Kadınlar (1918-1922)*, İzmir 2001, s. 97.

⁴⁸ Yıldırım, *agm.*, s. 1-2.

⁴⁹ Baykal, *agt.*, s. 5-6.

faaliyetleri ile diğer ülkelerin kadınlarından ayırıp geleceği için ise, bağımsızlık ve alacağı haklara dayanak oluşturmuştur.⁵⁰

O nedenle Türk Kadınları Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcından sonuna kadar yaşanan tüm olaylarda sadece cephe önünde değil cephe gerisinde de bir efsane gibi var olarak efsaneleşmiştir.⁵¹ Birlikçi eylemlerine katılan kadınlar, askerler için gerek malzeme taşımacılığı ve ulaşımı gerekse sağlık faaliyetleri için yardımsever somut destekleri ile aynı anda gelişen iki duygusunu gözler önüne sermiştir. Bu da onların anaçlık ve savaşçılık yönlerini göstermektedir.⁵²

1.1.1. Asri Kadınlar Cemiyeti (1918-1919)

Oluşumunda, “İstanbul Türk Ocağı Kadın Kolları” ve “İstanbul Himaye-i Etfal Cemiyeti” azalarının destekleri azımsanmayacak kadar güçlüdür.⁵³ Asri Kadınlar Cemiyeti 1918'in sonları ile 1919'un başlarına takriben, İstanbul şehrinde *İnas Darülfünununda* eğitim almış ve burada eğitimini tamamlamış kişiler vasıtası ile şekillenmiştir.⁵⁴ 1919-1922 yılları arasında kurulmuş olan kadın cemiyetleri arasında aktif olarak, teşkilatlanarak en fazla ses getiren cemiyetlerin başında gelir.

Kadın temsilcileri ile oluşuma giren bu cemiyetin amacı; Türk kadınını düşüncesinde eğiterek, onu sahip olduğu noktanın en zirvesine çıkarmak olmuştur.

Aliye Esad, Mediha Hanım, Naciye Faham ve Sabahat Hanım gibi isimler ile kuruluş teşkilatı gösteren Cemiyetin, usulen yapılması duyurusu yapılmıştır.⁵⁵ 22 adet kuruluş unsurundan oluşan Cemiyetin başlangıçtaki üç maddesinde bu birliğin ortaya çıkış gayesini dile getirmiştir. Bu üç gaye şu şeklide açıklanmıştır:

“Madde 1-1334/1918 senesinde merkezi İstanbul'da olmak üzere “Asri Kadın Cemiyeti” namıyla bir cemiyet teşekkül etmiştir.

Madde 2-Cemiyetin maksadı, kadınların beden, fikren terbiyesine çalışarak, içtimaken mevkiini yükseltmektir.

⁵⁰ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Kadınları*, Bursa 2009, s. 12-13.

⁵¹ Atalay, age., s. 3.

⁵² Baykal, agt., s. 5-6.

⁵³ Atalay, age., s. 12.

⁵⁴ Nuray Özdemir, “Mütareke Döneminde Asri Kadın Cemiyetinin Faaliyetleri”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, S. 39, İstanbul 2021, s. 107-108.

⁵⁵ Özdemir, agm., s. 112-113.

Madde 3-Cemiyet bu gayeye vusul için telkinat ve neşriyatta bulunarak ilmi, sinai encümenler teşkil ve kütüphane, müzehane, laboratuvar, atölye tesis edeceği gibi müessesat-ı ilmiye-i mevcudedden bazılarıyla da temin-i münasebet edecektir.”⁵⁶

Asri Kadınlar Cemiyetinin faaliyetlerinde baktığımızda, sadece sınırlar dâhilinde değil Milletlerarası kadın teşkilatları ile de iletişim içinde olduğunuzu görürüz. Bu, kendisi haricindeki kadın teşkilatları azaları tarafından da kabul gören bir tebliği *Uluslararası Kadın Şurası Başkanı Ledri Alberini*’ye iletmişlerdir. İstanbul Fatih ve Sultanahmet semtlerinde ülkenin batı noktasının sınır ihlali hareketine karşı meydana gelen gösterilere de faal olarak katılmışlardır. Ayrıca sınır gerisinde duran askeri birliklere yeme içme sağlama faaliyetleri ve askerin yaşamsal tıbbi desteği ile ön planda olan Hilal-i Ahmer Kadın Birliğine destekleri gözle görülür bir şekilde fark edilmiştir.⁵⁷

Asri Kadınlar Cemiyeti eğitim ve öğretime yüksek derecede önem vermiştir. Buna hizmet amacı ile çeşitli derslikler düzenleyerek hemcinslerinin entelektüel yönlerine önem vermiş ve bu yönde eğitimler düzenlemiştir. Bu cemiyet ayrıca Cumhuriyet ile birlikte hedeflenen batılı ve modern kadın misyonu olmuştur diyebiliriz. Öyle ki vatan sınırları dâhilinde Yükseköğrenim mezunu olan ilk kadınlar tarafından teşkilatlanmıştır.⁵⁸

1.1.2. Hilal-i Ahmer Kadın Kolları (1911)

1911 senesinde kurulan Hilal-i Ahmer Kadın Kolları, oluşum aşamasında farklılıklar yaşamıştır. Kuruluşunda öncelikli olarak teşkilatçı üyelerinin kadınları yani hanımlarının katılımı ile meydana gelmiştir.⁵⁹ Bu teşkilatlı oluşum kadınların muasır medeniyetler seviyesine çıkma ruhunu oluşturmaktadır. Çünkü ortaya çıkan bu oluşum, Osmanlı Devletinin II. Meşrutiyet ile hedeflenen kadını çağdaş boyuta taşımak misyonunu da üstlenmiştir. Bu kuruluş ile sosyal düzende kadın da erkek ile aynı saflarda yer alabilmiş ve toplum içinde kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına göz kırpmıştır.⁶⁰

Ortaya çıkışında kadının en büyük hissiyatı ve duygusu ile özdeşlik gösteren bu teşkilatın önceliği şefkat ve yardımlaşma olmuştur. Amacı ise şu şekilde kayıtlara geçmiştir:

⁵⁶ Özdemir, *agm.*, s. 112-113.

⁵⁷ Atalay, *age.*, 12-13.

⁵⁸ Özdemir, *agm.*, s. 131.

⁵⁹ Atalay, *age.*, s. 13.

⁶⁰ URL-5

“Uluslararası Cenevre ve Lahey konferanslarında kabul edilen esaslara göre çalışmak, yaralıları yardım etmek, onları tedavi etmek ve nakletmek, seyyar hastaneler ile sefer hastaneleri kurmak, yardım heyetleri oluşturmak, sıhhiye trenleri ve deniz nakliye ve hastane gemileri sağlamak, esirlere yardım etmek, birbiriyle savaşan devletlerin askerlerinden yaralı olarak esir düşenlerin tedavisini yapmak, bunun için bütçesinden pay ayırmak, tarafsız bir anlayışla görev yapmak”, diye ifade edilmiştir.⁶¹

Bu kadın kolunun kuruluş ekibine baktığımızda; başkan olarak görev alacak kadın mensubu, eski Bahriye Nazırı Mahmut Muhtar Paşa’nın hanımı Nimet Hanım’dır. “Üyeleri ise Ziya Paşa’nın eşi Ayşe Hanım, Müze Müdürü Halil Bey’ in hanımı Sadiye Hanım, Dr. Zorios Paşa’nın hanımı Madam Zorios, Başkâtip Ali Rıza Paşa’nın eşi Saime Hanım, bir başka kâtip Faik Paşa’nın eşi Fatma Aliye Hanım ve başka devlet ve kurum çalışanlarının eşleri olan Nezihe Zeynep Hanım, Madam Neomi Kelekyan Hanım gibi yüzlerce kadın üyesi olan bir teşkilat ve kuruluş olmuştur”.⁶²

Kadınlara hitap etmek amacı ile çıkarılan ilk takvim olan *Hanımlar Takvimi*, Hilal-i Ahmer Birliğinin teşkilata finansal destek sağlamak için çeşitli etkinlikler yaptığını anlatmıştır. Bunlardan birisi de *Çiçek Günü* etkinliğidir. Mehmet Sadık bu etkinlik için şu ifadelerle yer vermiştir, “Bir çiçek mukabilinde candan kopup verilecek para ile yalnız bir hissi insaniyet tatmin edilmiş, mukaddes bir vazife ifa olunmuş, bir borç, bir insaniyet borcu eda kılınmış demek değildir. Heder olabilecek bir hayatı kurtarmak için atılmaktır.”⁶³

Mustafa Kemal Atatürk, Trablusgarp Savaşına katılmış ve burada orduda görev yaptığı bir çatışma esnasında gözünden yaralanmıştır. 1912 yılındaki bu yaralanma sebebi ile Hilal-i Ahmer Hastanesinde savaş ortamının olanaksız şartları sebebi ile yatmadan hızlı bir şekilde tedavi olmuştur. Bu hadise kendisinin bu teşkilat ile ilk defa münasebet kurmasına sebep olmuştur. Mustafa Kemal, Çanakkale Savaşı esnasında da bu birliğin yaralıları hizmetini ve katkısını yerinde tespit etmiştir. Bu cemiyet milli mücadele döneminde de hizmetlerine devam etmiştir. 1923 yılında yurt gezisinde olan Mustafa Kemal

⁶¹ Muzaffer Tepekaya ve Leyla Kaplan, “Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1877-1923)”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 10, Konya 2003, s. 150.

⁶² Mehmet Pınar, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Mersin Hilal-i Ahmer Cemiyeti”, *Atatürk Dergisi*, S. 1, Erzurum 2012, s. 282-290.

⁶³ URL-5

ve Latife Hanım Konya Hilal-i Ahmer Kadınlar şubesinin kendi şerefine verdiği bir çay davetinde bu cemiyetten minnet ve şükran ile bahsetmiştir.⁶⁴

1.1.3. Türk Ocakları Kadın Kolları (1911)

1911 yılında kurulan Türk Ocakları, çok geçmeden kadınlara yönelik olarak bir kol oluşturarak bu alanda aktif bir vaziyet almışlardır. Bu kol, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele dönemlerinde çatışmalarda yaralananlar için olduğu kadar vatanından ayrılmış olanlara da sürekli olanaklar tanımışlar ve ayrıca her daim onların yanlarında olmaya gayret etmişlerdir. Savaş dönemlerinin bitiminden sonra ise yine Türk Milleti adına hizmete devam etmişler ve bunu Cumhuriyete kadar sürdürerek sonrasında da bu türden hizmetlerini idame ettirmiştir.⁶⁵

Türk Ocakları Kadın Kolları yaptıkları hizmetleri ile toplum gardında her daim Türk milletinin gururu olarak yeri geldiğinde cephelerde yer almışlar, yeri gelmiş malzeme ve yük taşımışlar ve bazen de hasta bakımı ve hasta tedavisi görevleri üstlenmişlerdir.⁶⁶

1.1.4. Muallimler Cemiyeti Kadın Kolları

Bu cemiyet, kadınların içinde bulundukları durumu, eylem ve faaliyet ya da kadını temel alarak sorgulanacak haklar veya değişimler ile yenileşebilme çabaları adına faaliyette bulunmuşlardır.⁶⁷

Kayda değer çalışmaları arasında ise, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgaliyle birlikte İstanbul merkezli yapılan tüm gösteriler için meydanlarda söz almışlardır. Hatta bununla da yetinmemişler ve sınırlarımız içindeki her türlü bağımsızlık hareketlerinde de yer almayı bilmişlerdir.⁶⁸

1.1.5. İstihlaki Milli Kadınlar Cemiyeti

Kadın direniş ve destekçilerin merkezinde olduğu bu cemiyet, 1913'ün üçüncü ayında "*Mamulat-ı Dâhiliye İstihlaki Kadınlar Cemiyeti Hayriye'si*", ismi ile Zaim'e

⁶⁴ URL-6

⁶⁵ Atalay, age., s. 14.

⁶⁶ Mustafa Şahin ve Cemile Şahin, "Osmanlı Son Dönemi ile Millî Mücadele Yıllarında Türk Kadınının Sosyal, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri", *Necmettin Erbakan Üniversitesi ve Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 2, Nevşehir 2013, s. 53-72.

⁶⁷ Harun Aydın, "Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de Kadın", *Current Research in Social Sciences*, S.3, 2015, s. 84-85.

⁶⁸ Atalay, age., s. 5.

Hayriye Hanım ve Melek Meliha Hanım liderliğinde ortaya çıkmıştır.⁶⁹ Kadın temsilcileri ile ayakta duran birliğin merkezi, *“İstanbul’daki Sultan Beyazıt Meydanı, Maliye Nezaretinin arka kısmında yer alan Takvimhane Sokağındaki beş numaralı ikametgâhtır.”*⁷⁰

İzmir işgalci güçler tarafından ele geçirilmek istendiği dönemde meydana gelen bir birliktir. Türk kadınına ne görev verilebilir ya da Türk kadını hâlihazırdaki ortamda ne gibi işler ile destek olabilir gibi hususlar ile ilgili görüşler ortaya atmış ve aynı konuda inanılmaz kararlar alınmasına ön ayak olmuşlardır. Ayrıca olası patlak verecek bir savaş ortamında ulusal yaşam nasıl daha iyi hale getirilir ve vatan çapında getirisi yönünden sarf edilecek gayretler için hangi adımlar atılabilir yönünde programlar tasarlamışlardır.⁷¹

1.1.6. Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti

Kadınların, Millî Mücadeleyi başarı ile kazanacaklarına inançlarının en büyük katkısını gösteren hadise Anadolu’nun birçok yerinde şubesi olan, ana noktası ise Sivas’ta açılmış olan Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyetidir.⁷² Cemiyet Sivas ilinde toplumda sözü dinlenen ve saygı duyulan bir kesim tarafından kurulmuştur. Sivas Kongresinin bir araya gelmesini izleyen bir dönemde yani *“4-12 Eylül 1919”* yılında Sivas Mülki Amirinin hanımı Melek Reşit Hanımefendinin liderliğinde ve Makbule Hanımın da katılımı ile bir araya gelinerek sadece Hanımlara özel bir yapılanma olma konusunda mutabık oldular.⁷³

“5 Kasım 1919” da ortak amaç doğrultusunda toplanan kadın bireyler, ülkenin işgalden kurtarılması hassasiyeti ile kuruluş dilekçelerini, *“26 Kasım 1919”* da mülki amire teslim etmişlerdir. Tamamlanmamış olan kuruluş amaç ve maddelerinin de toparlanması sonrası Sivas Mülki Amirliği *9 Aralık 1919* da bu cemiyetin kuruluşunu onaylamıştır.⁷⁴ Kuruluşunun temelinde canla başla mücadele ederek birliği bir araya getiren kadınlar; *“Sivas Valisi Reşit Paşa’nın hanımı Melek Hanımefendi, Defterdar Tevfik Bey’in hanımı Samiye Hanım, Jandarma Tabur Komutanı Kemal Bey’in Hanımı Şefika Hanım bir de Çankırı Memlehası Müdürü Rauf Bey’in Hanımı Emine Hanımefendi”*, gibi isimler başrolde

⁶⁹ Nuray Özdemir, “I. Dünya Savaşı’nda İstihlak-ı Millî Kadınlar Cemiyeti’nin Faaliyetleri”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, S. 36, İstanbul 2019, s. 29-35.

⁷⁰ Özdemir, *agm.*, s. 29-40.

⁷¹ Atalay, *age.*, s. 15.

⁷² Bekir Sıtkı Baykal, “Millî Mücadele’de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. 1, Ankara 1984, s. 108.

⁷³ Atalay, *age.*, s. 15.

⁷⁴ Atalay, *age.*, s. 16.

olmuşlardır.⁷⁵ Kuruluş onayını alan birlik artık gerektiği durumlarda ülkenin birçok noktasında da kendisine bağlı cemiyetler açacağını kuruluş bildirisinde dile getirmiştir. Bu cemiyetin kurulmasından önce Sivas ilinde kurulmuş olan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti hâlihazırda bulunmaktaydı. Üstelik bunun başkanlığını Mustafa Kemal Atatürk yapmaktaydı. 12 Aralık 1919 tarihinde Mustafa Kemal ile kurulan bir telgraf bağlantısında, Atatürk'ü yönlendirici olarak gördüklerini ayrıca bunun yanında ülke savunması adına kendilerine verecekleri görev ve istekleri de seve seve yerine getireceklerini dile getirmişlerdir. *“Anadolu kadınları olarak giriştiğiniz bu teşebbüsünüzü, memleketinizin selamet ve saadeti açısından takdirle karşılıyorum”* sözleri ile M. Kemal, cevabını dile getirmiş desteklerini dile getirmiştir. Anadolu'nun birçok merkezinde bu cemiyetin kolları açılmıştır.⁷⁶

Merkezi Sivas olan ilk Müdafaa-i Vatan Cemiyetinin kuruluş nizamnamesinde bir madde şu şekilde geçmektedir: *“Merkezi Sivas'ta olmak ve bütün Anadolu'nun icap eden mahallerinde birer müstakil şubeleri bulunmak üzere Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti namıyla bir cemiyet teşekkül etmiştir”*.

Sadece Sivas ilinde değil, vatanın her bir noktasında kadınların var olmasını ve bu yönde de çalışmalar ile cemiyetlerde boy göstermesini isteyen bir isim vardı; o kuşkusuz Mustafa Kemal idi.

14 Ocak 1920'de Denizli ilinde kadınların birlik kurmalarını yönlendirmek amacı ile şöyle bir telgraf çekmiştir: *“Denizli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Riyasetine Sivas Hanımları (Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti) namıyla merkezi Sivas'ta olmak üzere bir cemiyet teşkil etmişlerdir... Binaenaleyh oraca da Hanımefendilerin teşvikiyle bir cemiyet teşkil ettirilerek neticenin bildirilmesi mutenandır efendim”*.⁷⁷

Cemiyetin merkezine bağlı diğer şubeleri şunlardır: Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Kastamonu Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Konya Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Amasya Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Kayseri Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Kangal Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Pınarhisar Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan

⁷⁵ Atalay, age., s. 16.

⁷⁶ Atalay, age., s. 16-17.

⁷⁷ Necdet Bayraktaroğlu, “Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti ve Nizamnamesi”, *Türk İdareciler Derneği*, Sayı Kasım-Aralık, Ankara, s. 78-83.

Cemiyeti, Niğde Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Aydın Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Viranşehir Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Erzincan Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Eskişehir Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Balıkesir Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Burdur Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Yozgat Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Bolu Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Bursa Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Ankara Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Isparta Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Karahisar Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Maraş Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Denizli Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'dir.

1.1.7. Kasaba (Turgutlu) İslam Kadınları Cemiyeti

Türk yurdu işgal edilmek için çeşitli hesaplarla karşı karşıya kalınca İzmir'in hiçbir işgalci güce verilmeyeceği yönünde bir hareket olarak kurulan bir cemiyettir. İşgalci güçlere karşı koymanın yolunu basın ve yayın yolu ile tepki vermek olarak ortaya koyan bir birleşimdir. Kasabalı kadınlar ile ilgili gerçek yaşanmış bir hikâyesi de mevcuttur.

Bu dernek adına yayın yapan bir gazete bulunmaktadır. Bu gazete *Hadisat* adlı gazetedir⁷⁸. Bu gazete işgalciler ve direnişçiler ile ilgili telgrafla yer vermiştir. Fakat bu telgrafta bir işgal eyleminde bile yine Türk idaresindeki devletin bayrağı altında olunacağı yönünde kadınlardan haberler gitmiştir. İzmir'in işgal edileceğini hanımlar duyar duymaz aktif bir şekilde bu cemiyeti kurarak tepkilerini ortaya koymuşlardır.⁷⁹ Kurtuluş savaşı döneminde ülkenin batı bölgesine işgal güçleri girip yağmalamak halkı yok etmek ve topraklara el koymak hedefindeydiler.⁸⁰

1.1.8. Baltaköy Kadınlar Cemiyeti

Türk yurdu batı hattı boyunca işgal edilmek istenmektedir. Aydın ili de işgalci güçler tarafından ele geçirilmek istenen bir başka nokta olmuştur. Aydınli direnişçi kadınlar işgal eylemlerine karşı koymak için bu cemiyeti oluşturmuştur. Bu kadınların amaçları cephede savaşan erkeklerine destek ve yardım sağlayarak onların yüklerini hafifletmek olmuştur.

⁷⁸ Sarıhan, *age.*, s. 106.

⁷⁹ Atalay, *age.*, s. 54.

⁸⁰ Nurettin Gülmez-Nejdet Bilgi, 20. *Yüzyılda Turgutlu*, Ankara 2018, s. 251-253.

*Balta köylü direnişçi kadınlar yardım ve destek amacı ile zaman zaman savaştan erlere ya da erkeklerine yiyecek ve içecek götürecekleri zamanlarda düzensiz birliklerin savaştığı Yunan askerleri ile bile çatışma yaşayarak direnmişlerdir.*⁸¹

1.1.9. Alaşehir Türk Kadınlar Cemiyeti

Millî mücadele yıllarında kadınların merkezinde olduğu ilk direnişçi birlik olarak kurulmuştur ve yayınladıkları bu belge oldukça kayda değerdir. *“Hükümeti Osmaniye 'nin kalp gâhi olan sevgili İzmir'imizin Yunan askeri tarafından işgali büyük bir İslam ekseriyetini haiz bulunan bütün vilayetlerde olduğu gibi burada da heyecan tevlit etmiştir. Hak ve adalet uğrunda kan döktüğünü iddia eden Düveli Muazzama 'nın (Avrupalı Ülkeler) bu harekete reyî muvafakat göstermesi, bizi endişeye sevk etmiştir. Altı seneden beri Makedonya ve Rumeli'de Yunan ordusunun aciz İslam kadınları hakkında reva gördüğü mezalim ve bilhassa küçük bir azınlıkta bulunan yerli Rum ahalisinin en son ahvalin kendilerine verdiği şımarıklık bize buranın da Rumeli facialarına sahne olacağı kanaatini verdi. Eğer işgal bir vaziyeti askeriye icabı ise bunun bir devleti müteaddide çeşitli devletlerce ortaklaşa tarafından icrasını rica eder, aksi takdirde bu güzel memleketlerin bir harap ezara döndürüleceğini ve akan kanlara ilaveten tekrar kan akıtılacağını ehemmiyetle beyan ederiz. "Alaşehir ve Havalisi İslam kadınları namına Makbule, Nebile.”*⁸²

1.1.10. Erzurum İslam Kadınları Cemiyeti

Mondros mütarekesine bağlı olarak Anadolu'nun önemli stratejik noktalarının işgal edilmesine başlanmıştır. Mondros sonrası kabul edilen Wilson ilkeleri görünürde savaştan nasıl çıktığı önemli olmadan her türlü devletin çıkarını koruyucu önlemler almıştı. Ancak bu savaşın kurgusunu yapan büyük ve güçlü devletlerin kendi işgallerine sadece haklı nedenler bulabilme eğilimiydi.

Erzurum İslam Kadınları Cemiyeti de işgal karşıtı olarak kurulan bir cemiyettir. Kuruluşunda vilayetin önde gelen beylerinin hanımları tarafından kurulmuştur. Toplumda birçok konuda öncü olan öğretmenler de bu birliğin kuruluşunda rolleri bulunmaktadır.⁸³

Cemiyet için çalışan hanımlardan *İnas Mektebi Müdiresi Faike Hakkı Hanım* hararetli konuşmalar yaparak birlik ve beraberlik oluşturmaya çalışmıştır. Ekibi ile cemiyet

⁸¹ Atalay, age., s. 55.

⁸² Sarıhan, age., s. 106.

⁸³ Atalay, age., s. 56-58.

adına çeşitli *bildiriler* oluşturmuşlardır. Bu bildirilerden bir tanesi ise üzerinde ortak bir görüşe vardıkları bir bildiridir ve bunu İstanbul Hükümetine yollayarak kendilerinin *sulh* yani barıştan yana bir tutum sergileyeceklerini ve kendilerinden de *sulh* yani barışın sağlanmalarını istemeleridir.⁸⁴

1.1.11. Akşehir Hilal Kadınları Cemiyet-i Hayriyesi

Açılışındaki ilk çalışması kadınların yoksulluğa, fakirliğe ve çaresizliğe düşmesini engellemek amacı çalışabilecekleri iş ortamları sağlamak olmuştur. Çünkü geçimini sağlayamayacak toplumda kadın ahlaksız işlerde vazife almak zorunda kalacaktır. Bu yönde çeşitli üretim merkezleri yani imalathaneler, biçip dikme işleri amacı ile terzi dükkânları, kızların hizmet etmeyi öğrenerek bu yönde de iş bulmalarını sağlayacak eğitimler alması hizmetçi eğitimi veren yerler, çorap ve kazak, süveter imalathaneleri de kurmuşlardır.⁸⁵ Ancak ülkenin düşmanlar tarafından işgali bunların da çalışmalarına düşman işgaline karşı durma ve orduya yardımın her türlüşünü verme kararı alarak Millî Mücadele yıllarında oldukça faydalı hizmetler yapmışlardır.

1.2.TÜRK KADINLARININ CEPHELERDEKİ VARLIĞI

İşgal altında kalan Anadolu toprağını kanı ve canı pahasına koruyan Türk kadını hem cephe gerisinde savaşa katılan erkekler için çabalamıştır hem de işgallerin yoğunlaşması ve desteğin artması sebepleri ile cephe önünde de bire bir aktif olarak yer almıştır.

Türk kadını sağlık, yemek, içmek, üretim, askeri teçhizat ve her türlü bilgi ve beceri ile ülke sınırlarını korumayı başarmıştır. Bolu Kadın direnişleri çektikleri telgraflar ile “*silahları verin biz savaşalım*”⁸⁶, derken bunun açık kanıtı olarak savaşta da yer alabileceklerini kanıtlamışlardır.

Kadınlar basında da etkili olarak miting, protesto eylemleri ile çoğu kez önleyici ve direnişçi eğilimlerini göstermişlerdir. Erkekler üzerinde sağladıkları baskılar ile erkekleri cepheye yöneltmişler hatta bazı kendi istekleri ile cepheye gelen kızlar kendi arzuları ile cepheye kaydolmuşlardır.⁸⁷ Hamdullah Suphi’nin savaşa canı ve kanı ile katılan Türk kadınları için “*Savaşın kazanılmasında yarı yarıya etken*”, diyerek kadının gücünü ve

⁸⁴ Atalay, *age.*, s. 57-.

⁸⁵ Atalay, *age.*, s. 58-59.

⁸⁶ Sarıhan, *age.*, s. 64.

⁸⁷ Sarıhan, *age.*, s. 203-208.

buradaki dik duruşunu, mücadelesini işaret etmekten çekinmemiştir.⁸⁸ Bu bakımdan ele alınırsa cephe önünde varlığı ile savaşın kaderini belirleyen öncü kadınlar şunlardır:

1.2.1. Halide Edip Onbaşı (Başçavuş)

Yazar, siyasetçi, asker ve kadın olarak birçok başarı ve mücadeleye imza atmıştır. Halide Edip İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Fakat hayatını kaybeden annesinin ardından kendisini büyüten anneannesi ve babası ile hayatını idame etmiştir. Büyürken iki tarafın da birbirinden farklı yönelimlerde eğitimler almış olması Halide Hanımefendi üzerinde belki de çok yönlülük ve ileri görüşlülük olarak yansımalar bulmuştur.⁸⁹

İzmir'in işgal hareketleri üzerine Yunanlılara karşı hararetli konuşmaları ile ön planda oldu. Mitinglerin başrol lideri olarak halkı örgütlemek ve bilinçlendirmek için sürekli etkin olarak faaliyet gösterdi. Halkın bilinçlenerek Yunan işgalcilere karşı birlik ve bütünlük içinde Millî Mücadeleye katılmaları için çok çaba sarf etti. Kadınların milli mücadelede etkin olmalarında en büyük pay Halide Edip Adıvar'ındır. Bu sebepten dolayı da milli mücadele ve kurtuluş savaşı ile ilgili her türlü detayda ilk önce Halide Hanım karşımıza çıkar.⁹⁰

Halide Edip işgallere ön ayak olacağı sebebi ve çok sert maddeleri sebebi ile asla Mondros Ateşkesine sıcak bakmamıştır. Hatta buna bakış açısını şu söz ile ifade etmiştir: *“Türkiye'nin en korkunç ölüm dirim mücadelesinin harbine bir mukaddime olmuştur.”*⁹¹

Anadolu'nun işgal edilmeye başlanmasında önemli kavşak noktalardan biri olan İzmir'in işgal girişimi ile eylemlerine başlayan Halide Hanımefendi ilk kadın miting konuşmacısı olarak tarihe geçmiştir. Aslında ilk konuşması değildir bu konuşma fakat daha önceleri halkın izleyebileceği noktalarda değil de daha halka kapalı yerlerde yapmıştır. Peçeli ve çarşafli bir kadının hiç de kolay olmayan ve tepkiler ile dolu olan bir ortamda her türlü riski alarak güçlü kadın model olarak direnişçi kadın rol modeli ile gözler önüne sergilemiştir. Türk kadınına olan inancını ilk günden itibaren ortaya koymuştur. İlk mitinginde şunları ifade etmiştir: *“Bu mitingde Halide Edip konuşmasına, “Türkler, Müslümanlar! Türk ve Müslüman bugün en kara gününü yaşıyor. Gece, karanlık bir gece.*

⁸⁸ Sarıhan, *age.*, s. 265.

⁸⁹ Burcu Başaran-Beytullah Kaya, “Millî Mücadele’de Halide Edip Adıvar’ın Rolü”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, Sayı 23, İstanbul 2023, s. 125.

⁹⁰ Atalay, *age.*, s. 60.

⁹¹ Başaran- Kaya, *agm.*, s. 128.

Fakat insan hayatında sabah olmayan gece yoktur. Yarın belki şaşalı, parlak bir sabah olacaktır. Yalnız ışık geldiği vakit gözümüzü güneşe, karanlığı gören baykuşlar gibi açmayalım.”⁹²

Bunun gibi savaş yılları boyunca *miting ve protestolar* ile aktif olarak teşkilatçı bir görünüş ile özellikle kadınlara önderlik yapmıştır. Asker kimliği ile de savaşta en önde yer alan Halide Edip Adıvar daha sonraları ise TBMM’ nin oluşturmuş olduğu *Yunan Zulümlerini İnceleme Komisyonu* başkanlığında görev almıştır. Bunun ardından savaşta göstermiş olduğu üstün başarı ve gayretler neticesinde ise kendisine *İstiklal Madalyası* verilmiştir.⁹³

Kalemi güçlü ve etkili olan *Halide Edip*, milli mücadele ve kurtuluş savaşı yıllarının en etkili yazarlarının başında gelmiştir. Bu dönemi kaleme alan *Ateşten Gömlek ve Vurun Kahpeye* isimindeki her iki eseri de döneme ayna tutmuştur. Aynı zamanda bu eserler ile cesaretini gözler önüne sermiştir. Bu eserlerde Türk kadınının milli mücadeleye yaptığı katkı ve emek anlatılmıştır.⁹⁴

Çalışma yaşamında hem siyaset hem de akademik çerçevede görevleri bulunan *Halide Edip* 1964 yılında hayatını kaybetmiştir.

1.2.2. Onbaşı Nezahat

Türk ve Yunan ordularının savaşlarından Türk ordusunun yenilgi aldığı ilk savaş Gediz Savaşıdır. 70. Alay Komutanı *Hafız Halit Bey’in* kızı olan *Nezahat Hanım Gediz Savaşından* mağlup olan askerlere geri dönmelerini görmesi üzerine "*Ben babamın yanına ölmeye gidiyorum, siz nereye gidiyorsunuz?*" ifadesi ile daha küçücük bir yaşta iken bir savaşçı edası ile bunun yanında bir savaş kahramanı olarak kayıtlara geçen bir isim olmuştur. Bu cereyan eden olay üzerine ise kendisine *onbaşı rütbesi* verilmiştir.⁹⁵

⁹² Başaran-Kaya, *agm.*, s. 129.

⁹³ Atalay, *age.*, s. 61.

⁹⁴ Duygu Koroncu Özbilen, "Millî Mücadele Dönemi Kadın Edebiyatında Halide Edip Adıvar'ın Kaleminden Kadın Direnişinin Yansımaları", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, S. 1, Batman 2023, s. 108-109.

⁹⁵ URL-7

1.2.3. Binbaşı Ayşe Hanım (Ayşe Çavuş)

Bir asker eşi olan fakat eşini şehit verdikten sonra savaşmak ve ülkeyi işgalcilere teslim vermemek için adeta ant içen Ayşe Çavuş⁹⁶, İzmir işgali ile birlikte kuşanmış ve kendisine ait bir *müfreze* kurup yola koyulur. İki tane amaç için kolları sıvayıp savaş meydanına koşmak ister hem şehit olan erkeği için *intikam* almak ister hem de ülke savunmasında en önlerde yer almak ister.

Savaşın ilerlediği dönemlerde kurmuş olduğu askeri birlik ile düzenli orduya katılır ve vatanı için savaşmaya, cepheden cepheye koşmaya devam eder. *Sakarya savaşında* ve *Büyük Taarruzda* yer alan bir kadın savaşçı olmuştur. Savaş meydanlarında hem bacak hem de kasık bölgesinden yaralanan *Ayşe Hanım*, eşinin şehit olmasından sonra kendi oğullarını da *İnönü Savaşlarında* da şehit vererek hararetinin daha da büyümesi gerçekleşerek, daha da istekli olarak kurtuluşa katkı sunmuştur. Eğitimi anlamında okuma ve yazması olmasa da büyük bir asker olmayı başarmıştır. *İstiklal Savaşı* kazanılır ve artık savaş alanlarına uzak bir bölge olan *Ankara* 'ya giderek sakin ve bir kurumda *hizmetli* kadrosu ile hayatına devam etmiştir.⁹⁷

1.2.4. Süreyya Sülün Hanım

Yaşadığı bölge olan Van çevresi saldırı altında kalınca ve bu saldırılarda babasını kaybedince o an elindeki imkânlar doğrultusunda kardeşleri ile birlikte dağa giderek orada örgütlenmeyi uygun bulmuştur. Burada bulunan Murat Nehri kenarında bir dönem aktif olarak savaşmayı denese de ilerleyen dönemlerde bu kez kardeşlerini yerli halk ile birlikte eziyetlere karşı koyamamışlar ve feda olarak vermişlerdir. Yaşanan bu acı dolu olaylar sonrasında bir askeri tabura katılmıştır. Savaşın ateşli olduğu dönemlerde ise Kuva-i Milliye 'ye katılarak çarpışmalara devam etmiştir.⁹⁸

1.2.5. Asker Münevver Saime Hanım

Millî mücadelede kadın milis güçlerden biri olan Saime Hanım, Asker Saime olarak ün yapmıştır. Savaş yılları yaşandığında daha öğrenci olan Saime Hanım, ilerleyen yıllarda adeta bir hatip edası ile miting ve protestolarda yer almaya başlamıştır. Fakat bir miting

⁹⁶ Şefika Kurnaz, "Millî Mücadelede Türk Kadını", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.12, Ankara 1996, s. 265-266.

⁹⁷ Atalay, *age.*, s. 64-65.

⁹⁸ Atalay, *age.*, s. 64-65.

seslenişı sonrası hakkında tutuklanma kararı çıkınca o bölgeden ayrılmak zorunda kalmıştır.⁹⁹

Anadolu'ya gelen Asker Saime Hanım burada Millî Mücadele birlikleri ile ortak hareket etmeye başlamıştır. Vatanın her karış toprağı için canla ve başla mücadele etmeye karar vermiştir. Doğı cephesinde yer almıştır. Ve başarılarından dolayı da İstiklal Harbi madalyası almıştır. Kendisi ile yapılan bir sohbet esnasında en mutlu olduğı günün “İzmir'in kurtulduğı gündür” diyerek muhafaza ve müdafaaya verdiğı önemi ortaya koymuştur.¹⁰⁰

1.2.6. Kar boğazlı Kılavuz Hatice Hanım

Millî mücadele döneminde bireysel olarak kurmuş olduğı bir *askeri müfrezesi* vardır. Fakat savaşın ilerlediğı dönemlerde bu birlik ile Kilikyalılar Birliğine katılmıştır. Yaşamış olduğı bölge olan *Adana* yöresinde işgalci güçler olan *Fransızlara* karşı direniş hareketleri göstermiştir.

En büyük etkisi ve ün saldığı olay Fransızları işgal bölgesinde yanlış yöne yönlendirmesi hadisesidir. Bu olay ile birlikte kendisine Kılavuz ismi verilmiştir. Ve bu isim ile anılmaya başlanmıştır.

1.2.7. Şehit Tayyare Rahmiye Hanım

Anadolu işgal hareketleri boyunca vatanının güney bölgesi *Fransızlar* tarafından işgal edilmek istenince bu bölgede *Fransızlara* karşı direniş için başrol olmuştur. *Kurtuluş Savaşına gönüllü* olarak katılan kadın kahramanımız olan Rahmiye Hanım *Uçan* ismi ile anılmıştır.

Fransızlar ile *çarpışarak* ve onlara tuzak kurup beklemedikleri bir anda saldırarak, *Fransızların* ellerinde bulunan alet ve edevatları *silahları* ele geçirerek *ateşler* arasında kalan çevresini bu ateşlerden kurtardığı için “*uçan lakabı*” kendisine addedilir. Rahmiye Hanım erkekleri mücadele için *teşvik* etmekte de geri kalmamıştır. Fakat aldığı bir kurşun sonrasında ise *şehit* olmuştur.¹⁰¹

⁹⁹ Kurnaz, *agm.*, s. 260-268.

¹⁰⁰ Atalay, *age.*, s. 65.

¹⁰¹ Atalay, *age.*, s. 66-67.

1.2.8. Gördesli Makbule Hanım

Babasını küçük yaşta iken kaybeden Makbule Hanım ağabeyleri ile birlikte yetişmiştir. Erkek çocukları ile büyümenin kendisine öğrettiği bir etki olan kılıç ve silah kullanma buradan gelmiştir. Genç yaşta kendisi gibi vatan koruması için yanıp tutuşan birisi ile evlenmiştir. Ve bu evliliğin arkasından eşi ile birlikte dağ başına çıkarak burada birlik müfrezeleri kurmak istemişlerdir.

Kurdukları bu birlikler ile Yunanlıları çok defa meşgul ederek onları taciz etmişlerdir ve defalarca da yıldırılmışlardır. Millî Mücadele de cephe gerisine yük, eşya ve erzak taşımakla meşgul olmuştur. Türk ve Yunan birlikleri Sakarya Savaşında karşı karşıya gelmişler ve Yunanlılar yenilgi almışlardır. Bu dönemde de Yunanlıları kurmuş oldukları çeteler ile zarar ve ziyana uğratmışlardır. Makbule Hanım askeri birlikler ile bir kapışma esnasında vurulma sebebi ile şehit olmuştur.¹⁰²

1.2.9. Fatma Seher Hanım (Kara Fatma)

Asker bir erkek ile evlendikten sonra birlikte vatan savunması için cepheden cepheye koşan bir asker kadındır. Millî Mücadele ruhu ile direnişler için can atmıştır. Millî Mücadele savaşında verdiği katkılar ve yaptığı fedakârlıklar ile Türk Kadının mücadelesine ruhuna verdiği önemi de gözler önüne sermektedir.

Millî Mücadele döneminde silah ile direnişçi olmuştur. Bu atılımları ile bir efsane heybeti kazanan Kara Fatma Millî Mücadelede kadın savaşçılar için rol model olmayı da başarmıştır. Millî Mücadele döneminde Dinar, Adana, Nazilli, Tire, Sarayköy Afyonkarahisar ve Adana da direniş hareketlerinin timsali olmuştur.¹⁰³

Vatan için direnmek için defalarca yara almıştır. *Sakarya* savaşında *Geyveliler* ve *Sapançalılar* ile çarpışmış burada da yaralanmıştır.

¹⁰² Atalay, *age.*, s. 67-68.

¹⁰³ Cemile Şahin-Mustafa Şahin, "Osmanlı Son Dönemi ile Millî Mücadele Yıllarında Türk Kadınının Sosyal, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri", *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 2, Nevşehir 2013, 66-67.

1.2.10. Şerife Bacı

Millî mücadelede gönüllü olan daha sonra ise milli mücadelenin sembolü olarak tanınacak olan Şerife Bacı kağınsı üzerinde donarak ölmüştür. Bu olay kendisinin cephe için mücadele ettiği ve cepheye cephane taşıırken yaşanmıştır. Mevsim şartları itibari ile kış olan bir dönemde zorlanan Şerife Bacı ölümü göze alarak cepheye yetişmek için yola koyulmuştur.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Atalay, *age.*, s. 74-75.

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADIN HAKLARINA YÖNELİK FAALİYETLER

2.1.TBMM’ DE KADINLARA YÖNELİK İLK ADIMLAR

Mustafa Kemal Paşa, Türk kadınına değer vermiş ve verdiği değeri ise her fırsatta dile getirmiştir. O’ nun, “*Dünya üzerinde gördüğümüz her şey kadının eseridir*”, sözü, kadın cinsinin insan yaşamında temel bir hazine olduğunu belirtmeye yeterlidir.

Bu bakımdan konuya bakıldığında başkanlığını yaptığı TBMM’ de, “Darülfünunda karma öğretime geçildi”. 1921’deki bu gelişmeyle kız ve erkek öğrenciler aynı sınıflarda eğitime başlandı. Bu durum cinsiyet ayrımcılığını azaltan önemli bir değişikliktir. “1922 yılında ise, yedi kız öğrenci Tıp Fakültesine kayıt yaptırarak eğitime başladı”. Bu da kadınların bilim ve sağlık alanındaki kariyerlere yönelmelerinde kayda değer bir dönemeçtir.

Bir yıl sonra ise, Kurtuluş Savaşı’nın her alanında varını yoğunu seferber eden Türk Kadınları bu emeklerinin karşılığını alma yolunda önemli adımlar attılar. 15 Haziran 1923’ te Nezihe Muhittin Hanım Başkanlığında, “*Kadınlar Halk Fırkasının*” kurulması girişiminde bulundular”. Bu çaba, Türkiye’de ilk kadın partisinin oluşturulması faaliyeti olarak kayıtlara geçmiştir. Ancak, kadınlara oy hakkı tanımayan Seçim Kanunu nedeniyle resmi onay alamayarak dernek olarak faaliyet göstermiştir.

29 Ekim 1923’te Cumhuriyet’in ilanıyla, Türkiye’de kadınların toplumsal ve siyasal haklarını genişletme süreci de hızlandı. Mustafa Kemal Paşa’nın önderliğinde yapılan reformlar arasında kadınlara daha fazla hak ve fırsat tanıma yolunda ciddi gelişmeler yaşandı. Hemen akabinde 1921’de ilk adımı atılan karma eğitime ek olarak 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarıldı. Bir bakıma bu kanunla, eğitim laikleştirilerek ülkedeki tüm eğitim kurumları Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlandı. Böylece kız ve erkekler aynı okullarda ve eşit haklarda eğitim almaya başladılar.

Daha sonraki yıllarda ise kadınlar lehine önemli gelişmeler yaşandı. Şimdi bu faaliyetleri periyodik bir sıralamayla irdeleyelim:

2.1.1. İlk Kadınlar Halk Fırkası

Türk kadınları top yekûn olarak Millî Mücadele'nin her safhasında –cephe gerisinde ve bizzat cephelerde- aktif olarak rol oynamışlardır. Ülkenin kurtuluş savaşından başarı ile çıkmasında canla başla vatanı adına her türlü fedakârlığa katlanmışlardır. Bundan sonraki dönemlerde de suskun kalmayan kadınlar, geçmişteki olağan üstü gayretlerinin karşılığını almak adına, günlük yaşamın her alanında kendilerini gösterme gayreti içinde olmuşlardır. Ancak bunu başarabilmenin yolu siyasi bir organizasyon halinde toplanabilmelerinden geçmektedir.

1923'te TBMM seçim kararı alınca, Mecliste Milletvekili olarak bulunmak isteyen Kadınlar, söz sahibi olabilmek için işe koyulup “Kadınlar Halk Fırkası” kurmak için girişimlerini başlattılar. Hatta bu konuda ilk olarak ses yükselten Nezihe Muhiddin Hanım; Bazı yayın kuruluşları aracılığıyla yayınladığı demeçlerinde, *“Mecliste yer almanın ve toplumda temsil hakkına sahip olabilmenin ancak siyasi bir oluşum ve birlik altında bir araya gelerek; ortak bir amaç doğrultusunda hareket ederek mümkün olabileceğini savunmaktadır”*.¹⁰⁵

Nezihe Muhiddin Hanım'ın bu demecinin akabinde, TBMM' de kadınlara temsil haklarının verilip verilmemesi ile ilgili çeşitli tartışmalar yaşanmıştır. Buna en iyi örnek Bolu Milletvekili Tunalı Hilmi Bey'in yaptığı bir konuşmasıdır. Hilmi Bey bu söyleminde; *“Bilmem ama böyle bir tevil akıl ve hayale gelebilir mi?”* demiş ve kadınlara oy haklarının doğması için eğitim ve öğretim görmelerinin lüzumsuz olduğunu söylediği sözler meclisteki diğer mebuslar tarafından tuhaf karşılanmıştır.¹⁰⁶ Aynı konuda Hüseyin Avni Bey ise; *“Efendiler! Kadınları saymamak validesine hürmetsizlik etmek demektir. Haşa biz validemizi babamızdan çok severiz”*, ifadesiyle ortaya atılan tepkilere karşı durmuştur.¹⁰⁷ Avni Bey'e destek mahiyetinde olarak tekrar Tunalı Hilmi Bey, *“zahiri manasına aldım”*, siyasi alanda var olup hak bilincini elde etmelerinin beklenmesinin son derece gereksiz olduğunu belirterek kadınların mecliste ve siyasi arenada var olmalarının bazıları tarafından istenmediklerini dile getirmiştir.¹⁰⁸

¹⁰⁵ URL-4

¹⁰⁶ TBMM ZC. D. VI, C. XXVIII, B. 4, s. 319-323.

¹⁰⁷ TBMM ZC. D. VI, C. XXVIII, B. 4, s. 319-323.

¹⁰⁸ URL-8

Siyasi arenadaki bu tartışmaları gereksiz gören Nezihe Muhiddin Hanım parti kurma yolundaki çalışmalarını çabuklaştırarak aynı fikirde ve aynı amaçta olduğu on üç arkadaşı ile birlikte 15 Haziran 1923'te Kadınlar Halk Fırkası adında siyasi bir parti kurarak olası gerçekleşecek inkılapların verdiği güç ve kudret ile kadının sesinin yükselişe geçmesi gerektiğini ve bu yükselişin ise karşılıksız kalmayacağından emin olmak istemiştir.¹⁰⁹

2.1.1.1. Kadınlar Halk Fırkasının Kuruluş Amacı ve Kurucuları

Fırkanın kuruluş amacı toplumsal ve siyasi yaşamda Türk kadınının hak ettiği yerde olmak istemesidir.¹¹⁰ Türk kadını alacağı eğitim ile olduğu yerden daha fazla yerde olmayı hak etmektedir. Sahip olacağı hakları ancak istemekle alabilir. Bunun içinde Türk kadını bilinçlendirilmeli ki daha çok şey istemeyi bilmeli ve bunlara hangi yollar ile ulaşacağını kestirmelidir. Kadınlar Halk Fırkası Kurucuları: Nesime İbrahim, Nimet Rumeyde, Zeliha, Feyza Emrullah, Fethi Bey, Tuğrul Bedri, Seniye İzeddin, Latife Bekir, Nezihe Muhiddin, Şukufe Nihal, Muhsine Salih, Matlube Ömer, Faize Atıf hanımefendilerdir.¹¹¹

Kadınlar Halk Fırkasının Kurucu Başkanı Nezihe Muhiddin Hanım'dır.¹¹² İyi bir teşkilatlanma ile daha güçlü olacaklarına inanan Muhiddin Hanım, tam olarak teşkilatlı bir yapı oluşturmuştu. Öyle ki sağ kolu olabilecek ikinci bir başkandan genel sekretere veya fırka sözcüsüne kadar her kanat düşünülmüştü. Fırkanın kendisinden sonraki başkanı Nimet Remide Hanım idi. Fırkanın sözcülüğünü ise Latife Bekir Hanım üstlenmiştir. Genel Sekreterliğini ise Şukufe Nihal olmuştur.¹¹³

Dönemin "ilk feminist manifestosu" olarak kayıtlara geçen parti tüzüğü ise kurucuları tarafından görkemli bir törenin akabinde yayımlanmıştır.¹¹⁴ Kadınlar Halk Fırkası programının ikinci maddesinde kadınlara siyasi anlamda hakların tanınmasının bir ihtiyaç olduğu apaçık dile getirilmiştir. Bunun yanı sıra programın diğer maddelerinde ise kadınlara eğitimin kaçınılmaz bir şekilde verilmesinin bir gereklilik olduğu, kadınların eğer gerekirse erkekler ile savaş hallerinde askerlik dahi yapabileceklerinden bahsediyordu. Siyasi alanda belediye seçimlerinde kadınların kesinlikle sandıklarda bulunmalarının şart olduğu ayrıca

¹⁰⁹ URL-4

¹¹⁰ URL-9

¹¹¹ URL-4

¹¹² Bkz. Ekler Fotoğraf 15.

¹¹³ Zafer Toprak, "Türkiye' de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkasından Arşı Ulusal Kadınlar Birliği Kongresine (1923-1935), *Kadın Araştırmaları Dergisi*, S. 2, İstanbul 1994, s. 6-8.

¹¹⁴ URL-4.

aile ve evlilik ile ilgili temel hakların ise kadınların lehine olacak oranında değişikliğe uğramasının gerektiğinden bahsedilmekteydi.¹¹⁵

2.1.1.2. Kadınlar Fırkası Hakkında TBMM’ de Yapılan Konuşmalar

1923-1924 yıllarında mecliste “gelişme, olgunlaşma, erginleşme ya da yetkinleşme”, kelimeleri vuku buldu. Bu terimler kadınların siyasi arenada varlıkları için ortaya atılan bir tabir oldu. Bazı kesimler kadınların henüz siyasi ve temsili tekemmüle ulaşmadıklarını savunarak meclise girmelerini gereksiz ve yetersiz buluyorlardı.

Meclisteki seçim kanununa göre ülke sınırları içinde var olan yirmi bin karşı cins nüfus için bir adet vekile karar verileceği hususu vardı. Bunun yanında on sekiz yaşını dolduran her fert milletvekili seçebilir hususu vardı. Kadınlar halk fırkasının gündeme geldiği zamanlarda şu soru ile tartışma yaşandı: “ Her fert kelimesine kadınlar da dâhil midir?” Bu soru milletvekilleri arasında hararetli tartışmalara neden olurken, basın yayın yetkilileri ve gündemi beklenenden daha fazla meşgul etmiştir.

Bu hususta Mecliste ilk söz hakkı alan Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Bey’dir. Avni Bey, kadınların oy kullanabilmeleri için açık bir şekilde *"tekemmül"* etmesi gerektiği, *"yani olgunluğa erişmesi gerektiğini söyleyerek şimdilik aile reislerine oy verilmiş gibi kabul edileceğini"* vurguladı.¹¹⁶ Bolu Milletvekili Tunalı Hilmi Bey, *"Bilmem ama böyle bir tevil akıl ve hayale gelebilir mi?"* diyerek kadınların oy kullanabilmeleri için eğitim almaları, siyasi hak bilincini kazanmalarının beklenmesinin son derece gereksiz olduğunu belirtti. Bunun üzerine tekrar söz alan Hüseyin Avni Bey, görüşünü destekler boyutta kadınların erkekler gibi ilim irfan sahibi olurlarsa ancak oylarına hürmet edilebileceğini söylemesi üzerine ortam gerilir. Tunalı Hilmi Bey’in cevabı ise oldukça sert olup: *"Siz kadınlara seçme ve seçilme hakkı vermiyorsunuz, hatta onları kalaya alıp saymıyorsunuz. Bu bir zihniyet meselesidir. Değişmeniz lazımdır"*¹¹⁷ şeklindeydi.

Karşılıklı söz düellosu devam edip giderken Hüseyin Avni Bey kürsüye gelerek bir kez daha söz aldı; Sözlerinin yanlış anlaşıldığından hareketle, *"Bey Efendi bunu söylemekle büyük gurur duyuyorum Biz validemizi babamızdan çok severiz"* dedi.

¹¹⁵ URL-4

¹¹⁶ URL-10

¹¹⁷ URL-10

Bu ikili arasında tartışmalar devam ederken Meclis genelinde de homurdanmalar meydana geldi ve bazı milletvekillerinin sıra kapaklarını ve ayaklarını yere vurdukları ve istenmeyen bir durum olduğu görüldü. Bunun üzerine Tunalı Hilmi Bey, ortamı sakinleştirmek için "*Ayaklarınızı vurmayınız beyefendiler, benim mukaddes analarımın, bacılarımın başına vuruyorsunuz ayaklarınızı*" dedi ve "*Kadınlara seçme hakkı verin demiyorum ancak hakikate de tahammül edemeyen kulaklar var*"¹¹⁸ diye konuşmasını sürdürürken sözü Meclis Kürsüsündeki mikrofondan kapanarak kesildi.

Konuya sonradan dâhil olan Eskişehir Milletvekili Emin Bey de Hüseyin Avni Bey'in görüşlerini destekler nitelikte tutum sergiledikten sonra Tunalı Hilmi Bey'e yönelerek "*milletin hissiyatıyla oynama*" şeklinde bir uyarıda bulundu ve kendisine daha sakin ve saygılı bir tutum sergilemesi tavsiyesinde bulundu. Sonuçta görüldü ki, Kadınların mecliste ve meclis kürsüsünde olmalarını belli bir kesim hala hazmedebilmiş değillerdi. Kesinlikle karşıydılar ve böyle bir durumun gerçekleşmesini de istememekteydiler. Bu da mebuslar arasındaki gerginliğin artmasına sebep oldu. Atmosferin sakinleşmesi ancak Meclis başkanının celse molası vermesi ile sağlanmıştır.

2.1.1.3. “Türk Kadınlar Fırkası” İsminin “Türk Kadın Hareketine” Adına Dönüşmesi

Türk Tarihinin sayfalarına bakıldığı zaman, karşı cinsi ile aynı hakka sahip olma uğruna girilen Kadınlar Halk Fırkası olgusu, 16 Haziran 1923'te Meclis Üyeleri ve Meclis Üyeleri ve Meclis Hükümeti tarafından kabul görüp faaliyetlerine izin verilseydi, bahse konu parti Cumhuriyet Tarihinin kadınlar adına ilk ve en önemli siyasi bir kurumu olma hakkı elde edecekti.¹¹⁹

Ancak fırkanın (partinin) kuruluşunun Meclis tarafından reddedilmesi, oluşumun derneğe dönüşmesi gerektiği fikrini ortaya koydu. Hak ve eşitlik adına varlığını sürdürme kararı alan ve birlikteliklerini devam ettiren bayanlar pes etmemişler ve amaçlarını daha net ve açık açık dile getirerek yasal bir dernek hüviyeti kazanarak bu uğurda belli bir mesafe kat edebilmek için mücadelelerini sürdürmüşlerdir.¹²⁰

¹¹⁸ URL-10.

¹¹⁹ Emel Doğramacı, *Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü*, Ankara 1989, s. 95-100.

¹²⁰ Kaçar, *agt.*, s. 3.

Partinin isminin değişerek “Kadınlar Birliğine” dönüşmesine sebep, mücadelelerinin başladığı ve hareketlenmenin hız kazandığı dönemde TBMM, henüz kadın cinsiyetine seçimlerde sandıklara gidebilecek bir hak tanımamış olmasıydı. Ayrıca siyasi oluşum çerçevesinde algılanacak partileşme eğilimine de henüz izin vermemiştir.¹²¹

Cumhuriyet’in ilanıyla ülke ilerleme yolunda türlü yenilik hareketleri taraftarı olmayı kabul etmişti. Ancak hala kadınlara seçme ve seçilme hakkı konusunda bir gelişme yoktu. Kadınlar Halk Fırkası tam olarak da bu noktadan hak talep etmek için bir araya gelmişti.¹²² Fakat Hükümet üyelerince çalışmalarına müsaade verilmeyince Fırka, Şubat 1924 ortasında “Türk Kadınlar Birliği”, hareketi olarak faaliyetini sürdürdü.¹²³

Dernek hüviyeti kazanan Kadınlar Halk Fırkasının, “Türk Kadınlar Birliği”, adını aldığı zamanki dönüşümünde değişen tüzüğünün üçüncü maddesinde yeni amacı fıkralar halinde şu şekildeydi:

a) *Devrimlerin ve Cumhuriyet’in Kadın Haklarında sağladığı kazanımları korumak, bu hakların gelişmesini sağlamak ve uygulamalarını yönlendirmek, katılımı arttırmak.*

b) *Türk kadınının demokratik bünyemizdeki hak, görev, sorumluluk bilincinin geliştirilmesiyle, yeteneklerinin toplum içinde eşitlik anlayışı ile değerlendirilmesine katkıda bulunmak.*

c) *Türk kadınının sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda eşitliğinin sağlanması, gerçekleştirilmesi ve bu konudaki engellerin ortadan kaldırılması için çalışmalar yapmak.*

1949 yılına kadar çalışmalarını devam ettiren Kadınlar Birliği Hareketi, tüzük bakımından ömrünü tamamladığı düşünülerek bahse konu yılda yeniden yapılanma yoluna giderek yeni bir iç tüzük çerçevesinde tekrar hayatına devam ettirilmiştir. Yeni tüzüğünün birinci maddesinde adı, “13.04.1949 tarihinde kurulan derneğin adı “Türk Kadınlar Birliği” olarak ifade edilmiştir. Türk Kadınlar Birliği, 10.04.1954 tarih ve 2734 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla ise, zamanın Hükümeti tarafından, “kamu yararına çalışan dernekler kapsamına alınmıştır”.¹²⁴

¹²¹ Kaçar, agt., s. 48.

¹²² Kaçar, agt., s. 3.

¹²³ URL-9

¹²⁴ URL-9

2.1.2. Türk Medeni Kanunu

Kadına haklarının tanımlanması ve daha değerli bir konuma erişmesinin başlangıcı *Türk Kanunu Medenisi* olmuştur. Sosyal ve toplumsal haklar elde eden kadın artık karşı cinsi olan erkek karşısında eşit haklara kavuşmanın sevinci içerisinde.

Türk Medeni Kanunu ilk ve orijinal hali ile toplam 152 sayfa ve birçok başlıktan oluşmaktadır. İçerisinde Şahsın Hukuku, Aile Hukuku gibi hem bireyi hedef alan hem de aile yapısını ve bu aile yapısı içindeki kadın bireyini hedef alan ve bu hedeflere yönelik açıklamalar getiren bir kanun metnidir. Bu kanun, 17.02.1926 yılında kabul edilerek; 04.04.1926 tarihinde 339 numaralı sayı ile Resmi Gazete de yayınlanarak yürürlüğe konan bir kanundur.

2.1.3. Kanunun Amacı

Türk Medeni kanunu kabul edilmeden önceki bütün uygulamalarda kadın erkek arasında bir eşitsizlik mevcuttu. Tarihteki ilk medeni kanun örneğine baktığımız zaman bunun, zamanın modern ihtiyaçlarından açıkça uzak olduğu görülmektedir. Mustafa Kemal Paşa aile yaşamına önem vermektedir. Bu önem ve değeri de ancak hukuksal bir çerçeve ile güvence altına alabileceğini her yerde dile getirmektedir.

Cumhuriyetin ilan edilmesi hukuk devleti yolunda ilerleme yaşanacağını sinyallerini vermiştir. Medeni Kanun hukuk devleti olma yolunda atılan en önemli adımdır. Somut anlamda medenileşmiş her devlet kendi sınırları içinde daha özgür kadın, aile içinde daha saygın bir öge yaratmıştır. Türk Medeni Kanunu'nun en büyük amacı; kadını muasır medeniyetler hizasına getirerek, toplumsal yaşamda aktif hale getirip, Türk aile yapısını da sağlam temellere oturtmak olmuştur.¹²⁵

2.1.4. Kanunu Meclise Teklif Edenler

Yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, kuruluşunu gerçekleştiren komuta kademesi ile yeni idarecilerinin tamamı yenilik taraftarı ve kalkınmacı bir zihne sahiptiler. Bu yöneticilerin neredeyse hepsi dünya medeniyetlerini yakından takip etmekte ve ülkelerini çağın gerisinde kalmasın diye yeni inkılaplar gerçekleştirerek devletin yol göstericisi olmuşlardır. Bu durumu Mahmut Esat Bozkurt, "*Türk milleti muasır medeniyeti kendisine değil; kendisi muasır medeniyetin kurallarına her ne pahaya mal olursa olsun*

¹²⁵ Koçak, *agm.*, s. 79-98.

ayak uydurmak zorundadır”,¹²⁶ diye ifade eder ve genç Türk devletinin bu medeniyeti hemen yakalamasını bunu yaparken de ileri ülkeler diye addedilen batılı devletler ile uyum içinde köklü değişimlere ihtiyacı vardı olarak görür.

Cumhuriyet ilan edildikten sonra modern kanunlar ihtiyacı gerekçesiyle iki adet komisyon oluşturuldu. Bunlar, Ahkâmı Şahsiye ve Vacibat komisyonlarıydı.¹²⁷ Bu iki komisyon daha önce de faaliyetler yürütmüş ancak başarısız olmuştu. Bu kez bu iki komisyonun diğerinden bir farkı vardır; o da bu defa eski unsurlara uyulması esasının olmamasıdır.¹²⁸ Bütün çalışmaları modernleşmeden uzak geçmişte var olan kanunların üzerine ekleme yapmak olunca bu iki komisyon Mahmut Esat Bozkurt’ un acımasız eleştirileri ile yine çalışmalarını durdurdu.¹²⁹ Çünkü komisyon üyeleri Esat’a göre, erkek egemenliği bazlı çalışmakta, kadınlar ise her alanda göz ardı edilmekteydi.

Hâlbuki herkesin bildiği gibi hukuk alanında ve bu kapsamda faaliyete sokulacak olan inkılapların temelinde kapsayıcı, laik, özgürlükçü, akla ve bilimsel verilere uygunluk esastır. Adliye vekili Bozkurt bu sebeple, kadınların korunması gerektiğini ve her türlü söylem karşısında da bunu yapanların ivedilikle alıkonulacağını dile getirmişti.¹³⁰

Mahmut Esat Bozkurt tarafından hazırlanan Esbabı Mucibe Layihası yani Türk Medeni Kanunu, 17 Şubat 1926 yılında TBMM’ne sunuldu. Layiha; dinsel öğelerin olmadığı laik bir medeni kanuna geçişin gerekçeleri okunduktan sonra TBMM tarafından kabul edilmiş ve 04.10.1926’da 743 sayısı ile yürürlüğe girmiştir.

2.1.5. Türk Medeni Kanunu ve Kapsamı

Türk Medeni Kanunu birbirinden farklı konulara temas etmektedir. Bu kanunun Meclis gündemine getirenlerin başında ise ilk Refet Bey vardır.¹³¹ Kanun Layihası, 17 Şubat 1926 yılında TBMM’ne sunulduğunda hazırlayıcısı olan Mahmut Esat Bozkurt eski öğelerin olmadığı yeni bir kanuna geçişin gerekçelerini okudu. Yapılan tartışmalardan sonra Türk Medeni Kanunu TBMM üyeleri tarafından kabul edildi ve yürürlüğe girdi.

¹²⁶ URL-11

¹²⁷ Koçak, *agm.*, s. 79-98.

¹²⁸ Koçak, *agm.*, s. 79-98.

¹²⁹ Koçak, *agm.*, s. 79-98.

¹³⁰ Cumhuriyet, 10.09.1920, s. 1.

¹³¹ TBMM ZC. D. II, C. XX, B. 30, s. 251.

Bu Kanunda, Kadının bedensel hakları olarak; kendi cinselliğini arzusıyla yaşama hakkı yanında tecavüzsüz, tacizsiz, enseste maruz kalmadan yaşama ve doğum kontrolünü kullanma veya kullanmama hakkı ile sağlıklı yaşama hakkı ve kadının bedeninin yalnızca kendine ait olması hakkı ön plandadır.

Kadın erkek ilişkisi bakımından, “Kadın ve erkek eşit haklara sahiptir”, cümlesiyle “Kadınlar, erkeklerle eşit yurttaş olma hakkını kazanmış, evlenme, boşanma, mirastan eşit pay almayı” elde etmiştir. Ayrıca “Şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi” vardır. Yuva kurmakla ilgili olarak bayanlar, “kadının evlilikle ilgili hakları: İsteddiği kişiyle evlenme hakkı, eşit miras hakkı, evlilik içinde cinsel birleşmeyi reddetme hakkı, resmi nikah hakkı” getirilmiştir. Bunun yanında, “Kanunun genel mekanizması şiddetin faalini önleyen, şiddete maruz kalan kadın ve çocukları koruyup destekleyen, faili cezalandıran ve şiddeti izleyen bir teorik altyapıya dayanmaktadır”.¹³²

2.1.6. Türk Medeni Kanunu’na Genel Bir Bakış

Bugün kadının 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun sayesinde elde ettiği en önemli haklar: mirastan eşit yararlanma hakkı, resmi nikah zorunluluğu, evlilikte kadının rızası, boşanma ve velayet hakkı, mahkemede eşit tanıklık, çok evliliğin yasaklanması, çalışma hakkı gibi başlıklar önemlidir.¹³³

Kadının sosyal ve toplumsal statüde varlığını ve hak ettiği değeri medeni kanun ile devreye sokmuştur. Türkiye'nin kadın haklarına yönelik ilk ve belki de en önemli adımlarından biri, 1926'da kabul edilen Türk Medeni Kanunu'dur. Bu kanun, Türk kadınının hukuki statüsünü kökten değiştirmiş ve evlilik, boşanma, miras gibi alanlarda kadınlara erkeklerle eşit haklar tanımıştır. Bu düzenleme, Türkiye'de kadınların medeni haklarını güçlendiren önemli bir dönemeçtir.

TBMM, Türk hukuk sisteminin temel yasama organı olarak, demokratik değerleri temsil etmektedir. Kadın hakları konusundaki hukuki değişim, TBMM'nin demokratik bir platform olarak toplumun farklı kesimlerini temsil eden milletvekillerinin katılımı ve

¹³² URL-12

¹³³ URL-13

etkileşimiyle gerçekleşmiştir. TBMM'nin demokratik süreçteki rolü, kadın haklarına yönelik hukuki reformlarda toplumsal uzlaşının ve değişimin temelini oluşturmuştur¹³⁴.

TBMM, 1926 yılında kabul edilen kanunla birlikte kadınların hukuki statülerini önemli ölçüde güçlendirmiştir. Evlilik, boşanma, miras gibi konularda kadınlara eşit haklar tanınması, Türk hukuk sisteminin kadın hakları alanındaki ilk adımlarını temsil etmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), kadın haklarına yönelik hukuki değişimde önemli bir role sahiptir, özellikle 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu'nun benimsenmesiyle birlikte. Bu dönem, Türk hukuk sisteminin temelini oluşturan ve kadınların hukuki statülerini güçlendiren bir dizi reformu içermiştir¹³⁵.

TBMM, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren kadın hakları konusundaki liderlik rolünü üstlenmiştir. 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte başlayan modernleşme ve çağdaşlaşma çabaları, TBMM'nin öncülüğünde gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte kadın hakları, toplumun temel yapı taşlarından biri olarak ele alınmış ve hukuki düzenlemelerle desteklenmiştir.

1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu, TBMM'nin kadın hakları konusundaki kararlılığını gösteren önemli bir adımdır. Bu kanun, evlilik, boşanma, miras gibi temel hukuki konularda kadınlara önemli haklar tanımıştır. Önceki hukuki düzenlemelerde görülen ayrımcılığa son veren TMK, kadınların hukuki statülerini erkeklerle eşitleyerek, Türk toplumunda kadınların daha özgür bir şekilde var olmasını sağlamıştır¹³⁶.

Evlilikle ilgili bir dizi önemli değişiklik getirmiştir. Kadınlar, evlilikte eşit haklara sahip olmuş ve boşanma durumunda daha adil bir hukuki sürece dâhil edilmiştir. Bu, kadınların kendi iradeleri doğrultusunda evlenme ve boşanma konularında daha fazla özerklik kazanmalarını sağlamıştır.

TMK, miras konusunda da önemli değişiklikler getirmiştir. Önceki dönemlerde kadınlar miras konusunda ayrımcılığa uğrarken, TMK ile birlikte kadınlar ve erkekler arasında miras hakkında eşitlik sağlanmıştır. Bu, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını artırarak toplumsal rollerini güçlendirmiştir.

¹³⁴ Ayten Sezer, “Türkiye’deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. 42, Ankara 1998, s. 889-905.

¹³⁵ Sarısan, *agm.*, s. 403-427.

¹³⁶ Çanak, *agm.*, s. 27-42.

TBMM'nin kadın haklarına yönelik liderlik rolü, sadece hukuki değişimle sınırlı kalmamıştır. Bu reformlar, toplumun genelinde kadınların statülerini ve rollerini de etkilemiştir. Kadınların hukuki olarak güçlendirilmesi, toplumun daha geniş dinamiklerinde değişikliklere yol açarak, toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki farkındalığı artırmıştır.¹³⁷ Türk Medeni Kanunu'nun kabulü, TBMM'nin kadın haklarına yönelik hukuki değişimdeki önemli liderlik rolünü vurgular. Bu dönemdeki reformlar, kadınların hukuki statülerini önemli ölçüde güçlendirmiş ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda önemli adımlar atılmıştır. Ancak, bu sürecin sürdürülebilirliği için toplumsal farkındalık ve eğitim çabalarının devam etmesi önemlidir.

TBMM'nin kadın hakları konusundaki liderlik rolü, sadece yasal düzenlemelerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda toplumsal normları ve değerleri de şekillendirmiştir. TBMM, yaptığı reformlarla topluma kadın haklarına dair farkındalık kazandırmış ve bu alanda toplumsal değişimi yönlendirmiştir. Bu liderlik, Türkiye'nin kadın hakları konusundaki öncü rolünü pekiştirmiştir. TBMM'nin kadın hakları konusundaki yasama yetkisi, Türkiye'nin hukuki ve sosyal dönüşüm sürecinde belirleyici bir faktör olmuştur. Yasal düzenlemeler, TBMM'nin çeşitli dönemlerinde kadın haklarına yönelik geniş kapsamlı reformları içermiştir. Bu reformlar, evlilik hukuku, boşanma, miras, çalışma hayatı gibi alanlarda kadınların haklarını güvence altına almıştır¹³⁸.

Aile toplumun temel birimi olarak bireylerin sosyal, kültürel ve hukuki ilişkilerini düzenleyen önemli bir kurumdur. TMK, Türk aile yapısının hukuki temelini oluşturan bir belgedir¹³⁹.

TMK, evlilik kurumunu düzenleyen temel yasal belgedir. Kanun evlilik birliğinin kurulmasından kaynaklı hak ve sorumlulukları düzenlerken, mal rejimini belirleyerek çiftlere geniş bir hukuki çerçeve sunmaktadır. TMK'ın evlilik ikramiyeleri, mal paylaşımı, velayet gibi konuları detaylı bir şekilde ele alması, aile içindeki dengelerin hukuki bir temele dayanmasını sağlamaktadır¹⁴⁰.

¹³⁷ Yüzbaşı, *agm.*, s. 800-824.

¹³⁸ Zeynep Şahin, "Türkiye'de Seçimlerin Cinsiyeti: Cumhuriyet' in İlk Yıllarından Günümüze Milletvekili Genel Seçimleri ve Kadın Temsili, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 29, Iğdır 2022, s. 73-96.

¹³⁹ Gülden Abugali, "Türk ve Rus Hukukunda Çocuğun Velayeti", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 3, Konya 2018, s. 331-392.

¹⁴⁰ Veldet, *agm.*, s. 516-529.

Boşanma, aile hayatındaki olası sorunlardan biridir ve TMK, bu konuda detaylı hükümler içermektedir. Boşanma sürecinde mal paylaşımı, velayet, nafaka gibi konular, TMK tarafından belirlenen yasal çerçeve içinde çözümlenir. Bu da aile içindeki çatışmaların hukuki bir zemine oturtularak adil ve dengeli çözümler bulunmasını amaçlamaktadır. Kanun çocukların haklarına büyük önem verir ve velayetle ilgili düzenlemeler içerir. Velayet hakkı, çocuğun çıkarlarına en iyi yaklaşımla dayanarak belirlenir ve TMK ebeveynler arasındaki çocuk haklarına saygı gösterilmesini sağlamak amacıyla bu konuda ayrıntılı hükümler içerir¹⁴¹.

Türk medeni kanunu evlenme yaşı konusunda da düzenlemeler içerir. Bu düzenlemeler evlilik yaşı ile ilgili toplumsal beklentileri ve çocuk haklarını gözeterek belirlenmiştir. Kanun, evlenme yaşı ile ilgili hükümleriyle, aile içi dinamikleri toplumsal normlar ve hukuki çerçeve arasında bir denge sağlamaya çalışmaktadır.

TMK, aile içinde şiddetle mücadele amacıyla çeşitli koruyucu hükümler içermektedir. Ev içi şiddet mağdurlarını korumayı ve şiddeti önlemeyi hedefleyen bu hükümler, aile içindeki dinamikleri güçlendirmeyi ve aile üyelerinin güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır.

TMK' nın aile içi dinamiklere getirdiği bu düzenlemeler, bazen uygulama zorlukları ile karşılaşabilmektedir. Toplumsal normlar, kültürel beklentiler ve hukuki düzenlemeler arasındaki denge, zaman zaman aile içi hukuki süreçlerin karmaşıklığına neden olabilmektedir. Bu noktada, toplumsal farkındalığın artırılması ve hukuki düzenlemelerin daha etkin bir şekilde uygulanması önemlidir¹⁴².

TMK, aile yapısını düzenleyen temel bir belge olup, aile içi dinamiklere önemli bir hukuki çerçeve sunar. Evlilik, boşanma, çocuk hakları gibi konularda getirdiği düzenlemeler ile aile içindeki dengeleri ve ilişkileri hukuki bir temele oturtmayı amaçlar. Ancak, toplumsal değişimler ve normlarla uyum sağlamak için sürekli olarak güncellemeye ve geliştirilmeye ihtiyaç duymaktadır¹⁴³.

¹⁴¹ Rona Serozan, "Türk Medeni Kanunu Çerçevesinde Çokevlilik", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, S. 3-4, İstanbul 2011, s. 293-306.

¹⁴² Veldet, *agm.*, s. 10-15.

¹⁴³ Hande Doğan, "Anayasa Mahkemesi'nin Türk Medeni Kanunu 181/II Hükmüne İlişkin Karar İncelemesi", *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 3, İstanbul 2016, s. 137-148.

Aile, toplumun temel yapı taşı olarak kabul edilir ve bu temel yapı, hukuki düzenlemelerle şekillendirilir. Medeni Kanun, bir ülkenin aile yapısını düzenleyen temel belge olarak, evlilik, boşanma, mal rejimi gibi konularda aile içi ilişkileri hukuki bir çerçeveye oturtur¹⁴⁴.

Medeni Kanun, evlenme hakkını düzenleyen temel hükümleri içermektedir. Evlenme, Medeni Kanun kapsamında belirli şartlara bağlı olarak gerçekleşir. Kanun, evlenme ehliyetini belirlerken bireylerin yaşını, rüşt durumunu ve akrabalık ilişkilerini dikkate almaktadır. Bu düzenlemeler, evlilik kurumunun hukuki temelini oluşturarak aile yapısını belirlemektedir.

Boşanma süreci, aile içi dinamiklerin değişimine önemli bir etki yapar. Medeni Kanun, boşanma sürecini düzenleyen ayrıntılı hükümler içermektedir. Boşanma hükümleri, mal paylaşımı, nafaka, velayet gibi konuları detaylı bir şekilde ele alır ve bu sayede aile içindeki sorunlara hukuki bir çözüm sunmaktadır¹⁴⁵.

Medeni Kanun, mal rejimini belirleyen hükümleri içermektedir. Mal rejimi, evlilik birliği içindeki ekonomik ilişkileri düzenler ve çiftlere mal paylaşımı konusunda seçenekler sunmaktadır. Medeni Kanun, bu düzenlemelerle aile içi ekonomik ilişkileri ve mal paylaşımını hukuki bir temele oturtarak aile dinamiklerini etkilemektedir¹⁴⁶.

Çocuk hakları, Medeni Kanun kapsamında özel bir öneme sahiptir. Velayet hükümleri, çocukların en iyi çıkarlarını gözetir ve ebeveynler arasında çocuk haklarına saygı gösterilmesini amaçlamaktadır. Medeni Kanun, velayet konusundaki hükümleriyle aile içindeki çocuk haklarını koruma altına almaktadır.

Aile içi şiddet, toplumda ve aile içinde ciddi bir sorundur. Medeni Kanun, aile içi şiddeti önlemek ve mağdurlarını korumak amacıyla çeşitli hükümler içermektedir. Koruyucu tedbir kararları, uzaklaştırma kararları gibi düzenlemeler, aile içi şiddetle mücadelede hukuki bir çerçeve sunmaktadır.

¹⁴⁴ Veysel Başpınar, “Türk Medeni Kanunu ile Aile Hukukunda Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 3, Ankara 2003, s. 80-102.

¹⁴⁵ Şükran Şıpka, “Türk Hukukunda Eşlerin Hukuki İşlem Özgürlüğünün Sınırları”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, S. 1, İstanbul 2015, s. 47-58.

¹⁴⁶ Aslı Makaracı-Başak ve Gülen Sinem Tek, “Türk Borçlar Kanunu’nda Getirilen Geçici Ödeme Hakkında Düşünceler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. Özel Sayı, İzmir 2013, s. 1111-1142.

Medeni Kanun'un aile yapısına etkisi pozitif olmakla birlikte, uygulama zorlukları ve değişen toplumsal normlarla başa çıkmak da önemlidir. Cinsiyet eşitliği, evlilik öncesi haklar, çocuk hakları gibi konularda daha fazla duyarlılık ve güncellenmiş hükümlere ihtiyaç duyulabilmektedir¹⁴⁷. Medeni Kanun, aile yapısını düzenleyen temel bir belge olarak, evlilikten boşanmaya, ekonomik ilişkilerden çocuk haklarına kadar geniş bir yelpazede hükümler içermektedir. Ancak, değişen toplumsal dinamiklere uyum sağlamak, cinsiyet eşitliği konusunda daha etkin politikalar geliştirmek ve kanunun daha iyi uygulanmasını sağlamak için sürekli bir çaba gerekmektedir. Aile, toplumun temel birimi olarak kabul edilir ve aile içi dinamikler, kültürel, sosyal ve ekonomik faktörlerin etkisiyle sürekli olarak değişim göstermektedir. Bu değişim, özellikle kadın hakları konusundaki evrimle birlikte, aile içindeki rolleri, sorumlulukları ve ilişkileri etkileyen önemli bir faktördür.¹⁴⁸

Aile içi dinamiklerdeki en belirgin değişimlerden biri, geleneksel cinsiyet rollerinin evrimidir. Geçmişte kadınlar genellikle ev içindeki görevlerle sınırlıydı ve bu durum aile içindeki hiyerarşiyi belirliyordu. Ancak, kadın hakları hareketinin etkisiyle birlikte, aile içindeki rollerde önemli bir değişim yaşandı. Kadınlar artık sadece ev içinde değil, aynı zamanda eğitim, iş dünyası ve toplumsal yaşamda da daha aktif roller üstlenmeye başladılar¹⁴⁹

2.2. KADINLARIN BELEDİYE BAŞKANI OLABİLME KANUNU

2.2.1. Belediye Kanunu

TBMM' nin III. Yasama Döneminde 1580 numarayla¹⁵⁰ kabul edilen Belediye Kanunu, Türk kadınına belediyelerde seçme ve seçilme hakkını tanıdı. Kadınlara Belediyelerde Başkan ve aza olabilmek hakkı veren bu kanunun 23'üncü maddesi Başkanlar için kriterleri ortaya koyarken 24'üncü madde aza seçilebilme şartlarını içerir.¹⁵¹

Başkanlık için düzenlenen yirmi üçüncü madde: “*Belediye İntihaplarında*¹⁵² *intihap etmek rey sahibi olmak için; 1-Türk olmak, 2-İntihap başlanmadan evvel lâakal altı aydan beri beldede ikamet etmekte olduğunu vesaik ile ispat etmek, 3 - 18 yaşını bitirmiş olmak, 4-Ağı r hapis cezasına mahkûm olmamak, 5 - Hidematı ammeden memnu bulunmamak, 6 -*

¹⁴⁷ Bulut, *agm.*, s. 152-160.

¹⁴⁸ Günergök, *agm.*, s. 333-344.

¹⁴⁹ Erhan Taş, “Kabul Sürecinde Türk Medeni Kanunu’na Yönelik Bazı Eleştiriler”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 16. Bingöl 2018, s. 649-670.

¹⁵⁰ TBMM ZC. D. III, C. XIII, B. 4, s. 22.

¹⁵¹ TBMM ZC. D. III, C. XVIII, B. 43, s. 3-8.

¹⁵² Bkz. Vakit Gazetesi, Ekler Fotoğraf 12-13.

Hırsızlık, dolandırıcılık, emniyeti suistimal, iflâs gibi muhilli haysiyet suçlarla mahkûm bulunmamak lâzımdır. 7 - Silâh altında bulunan askerler, jandarmalar, zabitler ve polisler, askerî memurlar belediye intihabına karışmazlar” şeklindeyken; Yirmi Dördüncü Madde ise; 1 - Türk olmak, 2 - 23 üncü maddenin 2 inci fıkrasındaki evsafı haiz bulunmak, 3- Hidematı ammeden mahcur olmamak, 4 - 25 yaşını bitirmiş-olmak, 5 - Türkçe okur yazar olmak, 6 - 23 ü7ncü maddenin 4,5,6 inci fıkralarında yazılan suçlardan bir ile mahkûm olmamak, 7 - Belediyeye ait bir işin mukabili, müteahhidi veya bunların kefil ve şeriki veyahut bu cihetlerden borçlu bulunmamak lâzımdır. 8 - Silâh altında bulunan askerler, jandarmalar, zabitler, polisler, askerî memurlar belediyeye aza intihap olunmazlar (Manevrada talim için ihtiyat zabitanın silâh altına alınması müstesnadır). ”¹⁵³

Kadınlar için siyasi anlamda hak elde etmeleri için görüşmelerin yapıldığı meclis oturumunda *Dahiliye Vekili Şükrü Kaya* bu konuda şu yönde görüşlerini açıklamıştır; “*Muhterem Efendiler! Bu layihanın açık vasıflarından ve inkılapçı hükümlerinden biri de Türk Kadınının Türk erkeği ile zaten müsavi olan şerefli hakkını belediye işlerinde de tamamı ile tayin etmesidir. Türk tarihinin her safhasında erkeği ile yan yana her fedakârlığı yapan millet ve vatan işlerinde büyük feragatle her mahrumiyette, her cefaya ve her acıya katlanan milletin, vatanın felaket ve saadetlerine aynı his ile iştirak eden büyük kalpli ve yüksek faziletli Türk kadını müşterek eser olan bu Cumhuriyet’te elbette ve elbette kendi evinin işlerinde olduğu gibi belediye işlerinde de temiz ve ciddi mevkiini alacaktır.*”¹⁵⁴

Aynı konuda Kars Milletvekili *Ahmet Ağaoğlu* da görüşlerini, “*Efendiler; demin Dahiliye Vekili Beyefendi bize, kadınlarımıza belediye intihabına iştirak salahiyetinin verildiğini tebşir buyurdular. Ben bunu kanundan anlamıştım. Ben öteden beri kadınlarımızın serbest hür ve müterakki Türk anası olmaları taraftarıyım. Bu kanunla da bu maksadın da hasıl olduğunu görmekte bahtıyırım. Kendilerini büyük bir hürmet ile selamlar ve tebrik ederim. Kadınlarımızın bu müesseselere iştirakinden yine erkekler önünde terbiyatkar birer uzuv olacaklarına hiç şüphe yoktur*”¹⁵⁵ diye açıklar. Ağaoğlu’nun bu konuşması diğer milletvekilleri tarafından ayakta alkışlanır ve Kanunun TBMM’ de 10.04.1930 tarihinde kabul edilmişken ancak 14.04.1930’da Resmi Gazetede yayınlayarak yürürlüğe girmiştir.¹⁵⁶

¹⁵³ Kanun No: 1580, s. 107.

¹⁵⁴ TBMM ZC. D. III, C. XVII, B. 37, s. 24.

¹⁵⁵ TBMM ZC. D. III, C. XVII, B. 37, s. 26.

¹⁵⁶ TBMM ZC. D. III, C. XVI, B. 33, s. 36.

2.2.2. Belediye Kanunu’nun Amacı

Kanunun asıl amacı belediyelerin organlarının işleyişini belirlemektir. Belediye sınırlarını belirlemek, seçim unsurlarını tanımlamak ve seçimlere katılacak olanların tanımlamalarının yapılmasıdır.

Hukuksal anlamda ise kadınlara bu konuda ilk olarak hak tanıdığı için oldukça önemlidir. Böylelikle Cumhuriyet’le birlikte kadınlar muasır medeniyetler seviyesinde temsil edilme haklarını ellerinde bulundurmuş olacaklardır. Bu amaçla Türk Tarihine bakıldığında, amacına ulaşan kadın direnişçiler vardır ve bu kadınlar ile onların öncülüğünü yapan “Kadınlar Halk Fırkası” kurucuları ve üyeleri almak istedikleri hukuksal haklarını elde etmiş oldular.

2.2.3. Kanuna Genel Bir Bakış

TBMM’nin yeni inkılaplar sürecinde kadınları memnun etme hususundaki çalışmalarına bakıldığında en önemli girişimi kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması olmuştur.

İnkılapların yapılacağı dönemde göz önünde bulundurulan temel husus muasır medeniyetlere ulaşmak hesabıdır. Savaştan çıkmış bir ülke için bu elbetteki zor olacaktır. Ancak tarihe bakıldığında kadınlar savaş esnasında ülkesi için her türlü katkıyı sunmuşsa bu da gözden kaçırılmamalı ve bu yönde kadınları memnun etme adına çeşitli adımlar atılmalıydı. Söz konusu yıllarda birçok Avrupalı devletten daha ileride bir gelişme gösteren Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kadınına daha önce hak ve hukuk adaleti sağlamıştır. Öyle ki dönemin popüler Avrupa kenti olan Fransız sokaklarında Fransız kadınları ayaklarına çeşitli zincirler dolayarak, *“biz de hakkımızı isteriz” diyerek seslerinin çıkabildiği son noktaya kadar bağırarak caddelerde gösteriler düzenlemişlerdir*”.¹⁵⁷

Fransız bayanlarının ayaklandığı yıllarda Türk Kadınları hukuksal anlamda elde ettikleri ilk siyasi hak olan ve ilk defa 1930 yılındaki 1580 sayılı Belediye Kanunu’na istinaden seçimlerinde oy kullandılar. Yapılan bu seçim 1 Ekim 1930’ da başlamış ancak 20 Ekim 1930’da seçim sonuçları kesinlik kazanmıştır. Seçim sonuçlarına göre, İzmir Seçim Bölgesinde, Cumhuriyet Halk Fırkasının iki kadın adayı olan Hasane Nalan Hanım ve Benal Nevzat Hanım ile İstanbul Seçim Bölgesinde yine aynı partiden Rana Sani

¹⁵⁷ Bkz. Ekler Fotoğraf No:18.

Yaver(Eminönü'nden), Seniye İsmail Hanım (Beykoz'dan), Ayşe Remzi Hanım, Nakiye Hanım ve Latife Bekir Hanım (Beyoğlu'ndan), aza seçilmişlerdir.

Mustafa Kemal Paşa'nın manevi kızlarından Afet İnan Hanım hem cinslerine verilen bu kanun hakkı ve 1930 seçimleriyle ilgili mutluluğunu şöyle ifade etmiştir: *"Hanım Efendiler! İntihap hakkındır, vazifendir. Asla kullanmaktan vazgeçme"*.¹⁵⁸

2.3. KÖY MUHTARI SEÇME VE SEÇİLME KANUNU

2.3.1. Kanun İçin Yapılan Ön Konuşmalar

1930 yılında kadınlara tanınan Belediyelerde Başkan ve Aza olma hakkının akabinde TBMM kadın hakları hususunu daha duyarlı hale getirmiştir. Bunda Türk kadınlarının ülkenin her noktasında ve her iş dalında yer almak istemiş olmalarındandır.

O arada TBMM' de görüşülen Köy Kanununun 20. Maddesi içeriğinde bir değişiklik yaşanmış ve bu değişiklik için yapılan görüşmeler kadınlar lehine bir harekete dönüşmüştür. Bu değişiklik esnasında mebuslar arasında ilk defa konuşmak isteyen kişi Muğla Mebusu (Milletvekili) Şükrü Kaya Bey'dir. Şükrü Kaya'nın; *"Türk Kadınının mazisini saymak malumu ilam kabilinde bir şey olur. Kendisi evimizin müdürüdür. Köyde de köy iktisadiyatının idare edenin kadın olduğunu görürsünüz. Kadına evinde olduğu gibi, belediyelerde olduğu gibi, köylerde de idare hakkını vermek bir vazifedir"*¹⁵⁹ sözleriyle kadının toplumdaki yerinin düşünüldüğü yerden daha da yükseklerde olduğunu bütün mebuslar önünde sergilemiştir.

Kaya sözlerinin devamında; *"Biz belediye intihabında Türk kadınına, şehir ve kasabalarda reye iştirak haklarını kendilerine vermek suretiyle iki, iki buçuk milyon kadar vatandaşın şehirlerin siyasi ve idari hayatında tesirlerini tanımıştık. Bu kanunu kabul ettiğimiz takdirde, küsuratı nazarı itibara almamak şartı ile yuvarlak olarak beş milyon Türk vatandaşı kadının idari ve siyasi nüfuzunu bulunduğu sahada kullanabilmesini temin etmiş oluyoruz. Bu itibarla onuncu Cumhuriyet Bayramı'na girdiğimiz gün hükümetin yerinde yaptığı bu teklif, Heyeti Celile'nizin de tasvibi ile kanuniyet kesp edecek olursa Türkiye'de Türk kadınlığı için büyük bir iş yapılmış ve inkılap namına bu yolda büyük bir safha*

¹⁵⁸ Sevilay Özer, "Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. 85, s. 142.

¹⁵⁹ TBMM ZC. D. IV, C. 17, B. 76, s. 48.

atlanılmış olacaktır¹⁶⁰” diyerek bayanların muhtar olabilmelerinde bir bahis olmadığını vurgulamıştır.

Yapılan bu ve diğer konuşmalar üzerine zaten o dönemde yapılan sosyal alandaki diğer yenilikler, kadınların toplum içinde daha özgür bir şekilde ifade bulmalarına imkân tanımıştı. Bir de kadınlar, Cumhuriyet’in ilanıyla sadece siyasi kapsamlı değil aynı zamanda bilimde ve kültürde de fazla rol almaya başlamışlardı. Böylelikle kadın sadece evin sınırları içinde değil, toplumun bir simgesi olarak hem siyasette yer alacak ve hem de toplumdaki önceliği artacaktır.¹⁶¹

2.3.2. Muhtarlık Kanununun Kabulü ve İlk Seçilen Muhtar Adayı

Olumlu yönde yapılan müzakerelerden sonra tadilatı düşünülen yirminci madde, *“Her köyde bir köy derneği, bir köy muhtarı, bir de ihtiyar meclisi vardır. Köyde yirmi dördüncü maddeye göre köy muhtarını ve ihtiyar meclisi azalarını seçmeğe hakkı olan köylülerin toplanmasına köy derneği denir. Köy muhtarı ve ihtiyar meclisi azalarını doğrudan doğruya köy derneği tarafından ve köylü arasından seçilir. Köy muhtarı ihtiyar Meclisinin başıdır”*, şekline, aynı konuyu içeren otuzuncu madde de; *“ana, baba, kız, oğul, gelin, güvey ve kardeşlerin ihtiyar meclisinde aza olarak bir arada bulunmalar yasaktır. Bunların seçilmiş olduğu görülür ise içlerinden en çok sayı kazanmış olan kadın veya erkek azalıkta bırakılır. Sayıları beraber olursa bunlardan yaşça büyük olan alınır.”*¹⁶² şeklinde uyarlanarak 26 Ekim 1933 yılında 2329 sayılı kanun kabul edilmiştir. Bu kanun ile kadınlar da köy muhtarı seçilme ve köy ihtiyar heyetlerine üye olabilme haklarını elde etmişlerdir.

Kanunun kabulünden sonra yapılan ilk mahalli seçimlerde Kadınlara tanınan bu haktan ilk kez seçilerek faydalanan Bayan Gül Esin’dir. Gül Esin, Aydın İli Çine İlçesi Demirdere Köyü’nden muhtar seçilerek Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk kadın muhtarı unvanını elde etmiştir.¹⁶³

¹⁶⁰ TBMM ZC. D. IV, C. XVII, B. 76, s. 48-49.

¹⁶¹ Nevzat Erdoğan, “Muş’un İlk Kadın Milletvekili, Nermin Neftçi (1924-2003), *Anemon Muş Alparslan Türkş Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 1, Muş 2015, s. 9-32.

¹⁶² TBMM ZC. D. IV, C. XVII, B. 76, s. 49-50.

¹⁶³ Günver Güneş, “Türk Kadınının Muhtarlık ve Köy İhtiyar Heyetlerine Seçme ve Seçilme Hakkını Kazanması ve Türkiye’nin İlk Kadın Muhtarı Gül Esin (Hanım)”, *Çağdaş Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 9, Aydın 2010, s. 171-175.

Kadınlar adına yaşanan bu olumlu siyasi gelişmelere bir destekte zamanın ünlü gazetecisi ve köşe yazarı ve aynı zamanda milletvekili de olan Yunus Nadi'den gelmiştir. Yunus Nadi bu konuda, “*Kadına hakkı olan mevkii vermekle Türk cemiyeti maddeten ve mübalağasız bir misli artmış ve laakal manen yüz bin kere yükselmiştir*”¹⁶⁴ der. Bunların akabinde haklarını elde kadınlar, şükranlarını dile getirmekten kaçınmamışlardır.¹⁶⁵

2.4. KADINLARA MİLLETVEKİLİ OLMA KANUNU

Kadınların meclis içinde temsilci olmak istemeleri Nezihe Muhiddin ve arkadaşları tarafından 1923 de ortaya atılmıştır. Bunu hayata geçirmek içinde aynı grup, Kadınlar Halk Fırkasını kurmuşlardır. Ancak o dönemdeki yürürlükte olan seçim kanunu engeli sebebi ile fırka bu engeli aşamamış ve derneğe dönüşerek bu amacına ulaşabilmek için mücadelelerine devam etmişlerdir.

1924 yılına gelindiğinde kadınların bu girişimi dikkate alınmış ve 2599 numaralı Kanun ile Teşkilat-ı Esasiye Kanununun (1924 Anayasası) 10. ile 11’inci maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanunda düzenleme yoluna gidilmiştir.¹⁶⁶

2.4.1. Kanunu Teklif Edenler

Kadınların sayılav¹⁶⁷ (milletvekili) seçme ve seçilebilme haklarına kavuşabilmesi için TBMM’ne Mustafa İsmet İnönü öncülüğünde bir teklif verilmiştir¹⁶⁸. Meclis üyelerince kabul gören bu değişikliğe göre 1924 Anayasası’nın ilgili maddeleri olan 10’ uncu ve 11’ inci maddelerinin son şekli şöyledir: “10. Madde: *Yirmi iki yaşını*¹⁶⁹ *bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçmek hakkını haizdir.* 11. Madde: *Otuz yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçilebilir. Bu kanun neşri tarihinden muteberdir (geçerlidir).*”¹⁷⁰

Kanunun yasalaşmasında Malatya Milletvekili İsmet İnönü’nün dışında imzası bulunan delegeler ise; *Adana; Damar Arıkoğlu, Ömer Resul, Afyon Karahisarlı İzzet Akosman, Cemal Akçım, İzzet Ulvi, Haydar Çercel, Dr. Ziya Nuri, Aksaraylı Rıza Nisari, Yaşar Özay, Amasyalı Nafiz, Esat, İsmail Hakkı, Ankaralı Rasim Serattar, Hasan Yakup,*

¹⁶⁴ Özer, *agm.*, s. 142-143.

¹⁶⁵ Bkz. Yeni Asır ve Türk Dili Gazeteleri, Ekler Fotoğraf 3-4.

¹⁶⁶ Kanun No: 2599, s.33.

¹⁶⁷Bkz. Ulus Gazetesi, Ekler Fotoğraf 2.

¹⁶⁸ Bkz. Ulus Gazetesi, Ekler Fotoğraf 6.

¹⁶⁹ Bkz. Ulus Gazetesi, Ekler Fotoğraf 5.

¹⁷⁰ Kanun No: 2599, s. 33.

Muslihittin Abdullah, Eşref, Şakir Bey, Antalya; Rasih Kaplan, Numan Bey, Dr. Nazif'i Şerif Haydar, Artvinli Asım Us, Aydınli Abidin Özmen, Tahsin San, Adnan Bey, Fuat Bey, Şahin Bey, Balıkesirli Kâzım Özalp, Mehmet Cavit, Enver Bey, Hacim Muhittin, Muzaffer Bey, İbrahim Yürük, Vasfi Mehmet, Pertev Etçi, Beyazıtlı Halit Bayrak, Bilecikli Salih Bey, Bolulu İsmail Hakkı, Dr. Emin Bey, O. Suda Efendi, Şükrü Bey, Hasan Cemil, Burdurlu Mustafa Şeref Özkan, Bursa; Dr. Rasim Ferit Talay, Dr. Galip Kahraman, Dr. Refik Bey, Esat Sagay, Rüştü Egel, Refet Bey, Mustafa Fehmi, Cebeli bereketli Naci Eldeniz H. Basri Gürbüz, Çanakkaleli Osman Niyazi Şükrü, Çankırlı Rifat Muare, Ziya Esen, Çorumlu Bekir Kara Mehmet, Nabi Rıza, Dr. Mustafa Bey, Münir Bey, İsmet Bey, Kemal Alpasar Bey, Denizlili M. Müfit Kansu, Necip Ali Küçük, Yusuf Başay, Emin Aslan, Diyarbakırlı Kâzım Sevüktekin Zeki Mesut Alsan, Zülfü Bey, Edirneli Şakir Bey, Faik Kaltakkıran, Hasan Hayrı, Elâzizli Ahmet Saffet, Tahsin Berk, Fuad Bey, Erzincanlı Aziz Samih, Abdülhak Fırat, Erzurumlu Nafiz Bey, Dr. Ahmet Fikri, Aziz Akyürek, Dr. Hakkı Şinasi, Eskişehirli Cafer Bey, Emin Sazak, Gazi Antepli Şahin Bey, Reşit Bey,¹⁷¹” gibi milletvekillerinin isimleri bulunmaktadır.

Ancak 192 TBMM üyesi tarafından verilen bu teklif sonrasında görüşmeler başlamışsa da katılanlar sayısında eksiklik görüldüğünden tam iptal edilecekti ki kanun teklifine destek veren yeni üyeler katıldılar. Sonradan destek verenler arasında ise; “Teşkilat-i Esasiye Encümen. Reisi Muğla Milletvekili Yunus Nadi, Tekirdağ Milletvekili Celâl Nuri, Balıkesir Milletvekili Hacim Muhittin, Konya Milletvekili Ali Fuat Cebesoy, Sinop Milletvekili Yusuf Kemal Tengirşenk, Tokat Milletvekili Resai Bey, Urfa Milletvekili Memed Emin Bey, Aydın Milletvekili Tahsin Bey, Kırklareli Milletvekili Dr. Fuat Bey’lerdir.”¹⁷²

Yukarıda isimleri zikredilen bu milletvekillerinin TBMM’ ye sundukları kanunun ön yazısında; “Türk tarihinin her sahasında ve her safhasında erkeği ile yan yana her fedakârlığı yapan ulus ve yurt işlerinde büyük feragatle her mahrumiyete, her cefaya ve her acıya katlanan ulusun, yurdun felâket ve saadetlerine ayni hisle iştirak eden büyük kalpli ve yüksek erdemli Türk kadını müşterek eseri olan bu Cumhuriyette elbette ve elbette kendi evinin; kendi beldesinin işlerinde olduğu gibi teşriî işlerde de temiz ve ciddî mevkiini alacaktı. İstibdat ve cehalet devirlerinden arta kalan kötü ve sakat zihniyetleri sakil ve sakim düşüncelerin Cumhuriyet ve inkılâbın temiz ve erdemli muhitinde yeri yoktur. İşte bu

¹⁷¹TBMM 31. Nolu Komisyon Raporu, s. 2-3.

¹⁷² TBMM 31. Nolu Komisyon Raporu, Karar. 8, s. 4-5.

düşüncelerle yüksek Türk kadınına mebus seçmek¹⁷³ ve mebus seçilmek yolunda da erkeği yanında mevkiini vermeği ve bu suretle yurdunun bütün işlerinde onun temiz duygulu çalışmalarından istifade etmeyi temin etmek için bu kanun teklif edilmiştir”¹⁷⁴ denilmektedir.

2.4.2. Kanunun Kabul Edilişi

Aslında 1924 Anayasasının ilk kabulüyle ilgili yapılan Meclis görüşmelerinde erkekler gibi kadınların da Meclis temsil hakları dile getirilmişti. Ancak nedendir bilinmez gündemden bir şekilde kolayca düştü. Ama sürekli gündemde tutulan ve kadınlar lehine olacak böyle bir kanun değişikliği 1934 de dönemin Başbakanı Mustafa İsmet İnönü ve beraberindeki 191 milletvekilinin ortaya attıkları değişiklik kapsamında kabul görmüştür.

5 Aralık 1934’te yılında TBMM’de bu yönde görüşme sağlamış olup, 317 meclis üyesi bir şekilde bu konuyla ilgili olarak TBMM’de hazır bulunuyorlardı. Yapılan hararetli konuşmalardan sonra katılımcıların 258’ i tarafından istenilen değişim kabul edildi. Kanun lehine konuşan katılımcılardan Recep Peker Bey söz aldı. Peker yaptığı konuşmasında, *”Bu itibarla Onuncu Cumhuriyet Bayramına girdiğimiz gün hükümetin yerinde yaptığı teklif heyet-i Celile’nizin de tasvibiyle kanuniyet kesp edecek olursa Türkiye’de Türk kadınlığı için büyük bir iş yapılmış ve inkılap namına bu yolda büyük bir safha atlatılmış olacaktır”¹⁷⁵*, dedi ve değişim lehinde kadınlar için büyük destek sağladı. Peker’in konuşmasının akabinde, *“05.12.1934 tarihli ve 2598 Kanun Numaralı İntihabı Mebussan Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve kanuna bir madde ilavesine; Kanun No: 2599, Teşkilat-ı Esasiye Kanununun 10. Ve 11. Maddelerinin değiştirilmesine”¹⁷⁶*, karar verildi. Böylece Anayasanın iki maddesi değişmiş olup 22 yaşına giren her kadın seçme hakkı elde ederken 30 yaşında olanlar seçilme hakkı elde etmişlerdir. Ayrıca bu alanda kadınlar ilk kez oy kullanmaya başlayacaklardır.¹⁷⁷ Kadınların elde ettikleri hukuksal haklar basında da yankı bulmuş birçok gazete kadınların sevincini dile getirmiştir. Hakimiyet-i Milliye gazetesi “Kadın Sayfası” ile yayına girdiği dönemde kadınlar için oldukça mühim olan bu hususa sayfasında yer vermekten kaçınmamıştır.¹⁷⁸

¹⁷³Bkz. Yeni Asır Gazetesi, Ekler Fotoğraf 7.

¹⁷⁴TBMM 31. Nolu Komisyon Raporu, *Esbabı mucibe lâyihası*, s. 1.

¹⁷⁵ TBMM ZC, D. IV, C. XVII, B. 76, s. 48-49.

¹⁷⁶ RG. İle neşir ve ilanı XII. 1934, S. 2877.

¹⁷⁷ Bkz. Ekler Fotoğraf 14.

¹⁷⁸ Bkz. Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, Ekler Fotoğraf 8-9-10-11.

2.4.3. TBMM'ye Katılan İlk Kadın Vekiller

Kadınlara milletvekili olabilmenin yolu açıldığında TBMM'nin 5'inci dönem Milletvekilliği için 8 Şubat 1935 yılında seçimler yapıldı. Elde edilen seçim sonuçlarına göre, Parlamentaoya 17 Kadın Milletvekili girdi. Şimdi Meclise giren bu bayan vekilleri sırayla tanıyalım;

2.4.3.1. Emine Mebburure Gönenç

1900 yılında İstanbul' da doğmuştur. Eğitimini İstanbul Amerikan Kız Kolejinde tamamlamıştır. Yabancı dil olarak Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Beylerbeyi Kız Mektebinde öğretmenlik mesleğinin yanı sıra, Adana ve Mersin Belediye Meclis Üyeliğinde bulunmuştur. V. Dönem Milletvekili seçimlerinde Afyonkarahisar'dan TBMM' ye girmiştir. Evli ve 2 çocuk annesi olan Gönenç 06.12.1981 yılında ölmüştür.¹⁷⁹

TBMM 6'ncı döneminde Afyonkarahisar Milletvekili olan Gönenç; devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair kanun münasebeti ile söz hakkı alıp konuşma yapmıştır.

Ayrıca Devlet memurları aylıklarının arttırılması yönünde konuşmalar yapan Gönenç, ülkede elektrik üretim ve tüketim konusuna gerekli ehemmiyetin arttırılarak çoğaltılması gerektiğini yaptığı konuşmalarında dile getirmiştir.¹⁸⁰

2.4.3.2. Satı Çırpanoğlu

1890' da Ankara'nın Kızılcahamam'ın Tekke köyünde doğmuştur. Mesleki yaşamında ziraatçılık, çiftçilik ve Kazan Köyü Muhtarlığı icra etmiştir. V. Dönem Milletvekilleri seçimlerinde Ankara milletvekili seçilerek TBMM' ye girmiştir. Evli ve 5 çocuk annesi olup 19.03.1956 yılında ölmüştür.¹⁸¹ Satı Hanımın TBMM'de herhangi bir konuşması yoktur.

¹⁷⁹ TBMM, "Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)" C. 1, s. 183.

¹⁸⁰ TBMM ZC. D. VI, C. III, B. XXVIII, s. 238-239.

¹⁸¹ TBMM, *age.*, s. 131.

2.4.3.3. Saadet Türkan Başbuğ Örs

1900’ da İstanbul’ da doğmuştur. Eğitimini İstanbul Darülfünun Felsefe bölümünde tamamlamıştır. Eğitimi sürecinde Fransızca dilinde eğitim almıştır. Mesleki yaşamında Boğaziçi Lisesinde öğretmenlik yapmıştır. Bunun yanı sıra Boğaziçi Lisesinde Kız Bölümünde müdür olarak çalışmıştır. V. ve VI. Dönemlerde Milletvekili seçimleri ile Antalya’ dan seçilip TBMM’ ye girmiştir. Evlenmeyen Örs, 27.09.1975 yılında hayata veda etmiştir.¹⁸²

Meclis kürsüsünde birçok kez söz alıp düşüncelerini ifade eden Başbuğ, öğretmen olmasının verdiği bir hak ile eğitim ve öğretimden sorumlu öğretmen kimliği ile ilgili şu sözleri mecliste yankı yaratmıştır, “Bir sene evveline kadar içinde bulunduğum ilk ve orta tedrisata aid olan ihtiyaçlardan bahsedeceğim. Hepimiz biliriz, ilk mektep hocası çocuğu hem terbiye eder hem de okutur. Okutması şu şekilde olur: Devletin kendisine verdiği programı takip eder ve ilim diye neleri telâkki ediyorsak onunla çocuğun yaşı ile ve seviyesi ile mütenasip olarak ilk mektep çocuğa öğretmeğe çalışır. Bundan başka ilk mektep hocasının terbiye vazifesi vardır. Yani çocuğa dilini öğretir, çocuğu ahlâklı, vicdanlı yapmak için muhtelif vasitalardan istifade eder. Sonra bir de çocuğun bedii zevki ve terbiyesi için çalışır. Bunların müfredatını huzurunuzda anlatmağı lüzumsuz görüyorum. Aynı zamanda çocuğun kendi haline bir insan gibi yaşamasını, giyinmesini ve konuşmasını temin eder. Acaba ilk mektepler bu vazifelerinde muvaffak oluyorlar mı? Bunu anlamak için ilk mektepten gelen orta mektep çocuklarına bakmak lâzım gelir. Orta mektebe geçer. Çocuklar için, orta mektep hocaları ile samimî olarak görüşüldüğü takdirde, maalesef memnun görünmüyorlar. Çünkü ilk mektepten çocuk, kâfi derecede hazırlanmış olarak gelmiyor diyorlar. Bunun sebebi, hepiniz bilirsiniz ki ilk mektep beş senedir. Birinci, ikinci ve üçüncü senelerde tedricen program yükseliyor ve bu sınıflarda dersler muntazam okunuyor. 4. sınıfa geçince orada en zeki çocuklar bile şaşırıyorlar. Çünkü 4. sınıf dersleri çok yüklüdür. Bu sınıfın programları fevkalâde yüklü olduğundan çocuk dersi anlayamıyor. Bu şerait altında yavaş yavaş vaziyete intibak ediyor, sonra beşe geçiyor. Beşte de aynı şekilde yine anlamıyor. Anladığı kadar bu şekilde alacağını alıp imtihan edildikten sonra beşten de mezun oluyor. Beşinci sınıf talebesi ciddî olarak imtihan edilirse maalesef muvaffak olamazlar. Bunlar nispetle geçmiştir. Programın bu derece yüklü olması sebebi de şudur:

¹⁸² TBMM, age., s. 301.

Evvelce altı sene olan ilk mektepler beş seneye indirilmiştir. Bu indirilişin neticesi, açıkta kalan dersler son iki seneye yedirilmiştir. Fakat kâfi derecede hazmedilecek şekilde yerleştirilmemiştir. Sebeplerini anlamıyorum. Ancak ilk mektepler de, bir iki ve üçüncü senelerde mütecanis ve tedricî surette yükselen tahsil 4 ve beşe gelindiği zaman birdenbire ağırlaştığı için çocuğun bu son iki sene derslerini hazmetmesine ihtimal yoktur. Çocuk orta mektebe girdikten sonra bir şaşkınlık devresi başlar. Hocalar mütemadiyen kendisinden şikâyet eder. Çocuk vaziyete güçlülük ve yavaş yavaş intibak edebilir. Terbiye işine gelince; çocuklarımızı idealimize uygun bir halde yetiştirmiş olduğumuzu iddia edemeyiz. Çünkü hocaların da bunun için kâfi hazırlığı yoktur. Daha doğrusu böyle bir hazırlık yapmak üzere uğraşmağa vakti bulamaz. İlk mektep hocası günde yirmi saat uğraştıktan sonra fırsat bulursa kaçıp başını dinlendirmek istemektedir. Bilhassa büyük şehirlerden uzak köy ve nahiyelerde, muhitin fakirliği yüzünden hocalar tamamı ile köylüleşmiştir. Tabîî köylü için bundan, fena bir şey kastetmediğimi anlarsınız. Muallim bu dar muhitin tesiri altında, terbiyesi ile tahsili ile meşgul olacağı talebeyi yükseltmeyecek bir hale gelmiştir. Memlekette olan yenilikleri takip etmez, kendisinde okutmak ve okumak zevki kalmamıştır. Çünkü yeni bir şey görmemektedir. Köyde kendi seviyesinde ve daha yüksek adam bulunmadığından terakki yerine daima aşağı gider, bu itibarla bu hocaların çocuk terbiyesinde amil olması güçtür”¹⁸³.

Milletvekili Örs, meclis kürsüsünde sıkça söz almıştır. Belki de bunda iki dönem ayrı ayrı milletvekili olmasının etkisi büyüktür. Hatta “İş Kanunu Layihası” sebebi ile şu sözleri büyük alkış alarak kayıtlara geçmiştir; “Bu kanunda, sanayi işlerinde çalışan çocukların yaşı kati ve sarîh olarak tasrih edilmemiştir. Umumî hıfzıssıhha kanununda 12 yaşından küçük çocukların çalıştırılmayacağı hakkında hüküm varsa da 12 yaşında çocukların çalışmak için çok küçük olduklarını, bu kaydın daha büyük yaşlar için kabulünü teklif ediyorum. Bunun için de bir tahrir takdim ediyorum. 12 yaşında olan çocuk ilk mektebini bitirmemiştir. Hatta hali vakti yerinde olmayan ailelerin çocukları muayyen çalışacak yere malik olmadıkları ve çalışmadıkları için sınıfta da kalabilirler. Bundan dolayı yedi yaşında mektebe giren çocuk 12 yaşında değil, hatta bazen 13 yaşında da mektebi bitirememiş bulunur. Onun için bendeniz, asgarî yaşı 14 olmasını teklif ediyorum. Bu gityi haller için de nizamnameler yapılacağı zikrediliyor. Vakıa psikolojik mahzur olmadığı ileri sürülebilir amma ben bunda pedagogik mahzurlar görüyorum. İş bölümünü takdir edenler, yeknesak

¹⁸³ TBMM ZC. D. V, C. XI, B. 68, s. 239-241.

işlerin, ferdin umumî melekâtını körelttiğini söylerler. Çocuk da muayyen, yeknesak bir iş yapacağından, zekâ itibari ile çok şey kaybedecektir. Meselâ dikkati, düşüncesi, inkişaf halinde olan bir çocuk böyle j bir işle meşgul olursa her halde bundan çok zarar görecektir. Bu itibarla maksadımı arz etmek istedim. Bunun için de bir takrir veriyorum”¹⁸⁴. Çünkü konuşmasında görüleceği üzere iş kanunundaki çocuk çalışma yaşının yanlış olduğuna özel bir vurgu yapmıştır. Nedeni de çocuk çalışma yaşının 12 olarak belirtildiğini ancak bu yaşın ne şartta olursa olsun çok küçük olduğunu dile getirmiştir. Bu konu ile alakalı olarak çalışma yaşının 14 yaşa çıkarılması gerektiğini arz etmiştir. 7 yaşında okula başlayacak olan her çocuk göz önüne alındığı takdirde olumsuz ailevi şartlar mevcut ise okulu uzatma payının olabileceğini bütün bu olumsuz durumlar çocuk lehine ön plana çıkarılarak düzenleme yapılmasının hem çocuğun akıl sağlığı hem de pedagojik olarak şart olduğunu vurgulamıştır.

6. Dönemde yeniden milletvekili seçilen Örs Hanımefendi yine çeşitli konularda görüşlerini ifade etme şansı elde etmiştir. Bu dönemde yaptığı konuşmaları mali ve insan hakları üzerine olmuştur. Ayrıca “1936 yılı itibari ile Maarif Vekâleti Bütçesi”, hakkındaki şu sözleri dikkat çekicidir; “*Arkadaşlarım maarif meselesi etrafında hayli mühim meselelere temas ettiler. Ben de ilâveten terbiye meselesinden bahsetmek istiyorum. Yalnız terbiye derken gençlerimizin iyi selâm veremediklerinden, iyi yemek yiyemediklerinden bahsedecek değilim. Gençlerin ahlâkî terbiyesinden bediî ve bir kelime ile insanî terbiyesinden bahsetmek istiyorum. Elimde kebir anket neticesi, bir istatistik olmamakla beraber, kati olarak benim kanaatim, tahsil itibari ile dünkülere nispetle vaziyet tahsil itibari ile bugün ki gençlerin lehinedir*¹⁸⁵.”

Yukardaki konuşmasının bir değerlendirmesi yapılırsa verdiği örnek kıyasta şu an ki gençlerin hal ve hareketlerinin alacakları eğitime paralel olarak bu yönde kendilerine destek ve katkı sağlayacağını dile getirmiştir. Fakat bunun da ancak ve ancak sınıflara girecek hocanın meziyetine ve hocanın ne şekilde ne düzeyde bunu sağlayacağını bilmesi ile mümkün olacağına değinmiştir. Bu husus için de öğretmenlere bir proje ya da program dâhilinde katkı sunulmasının faydalı olacağından bahsetmiştir. 1941 mali yılı Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti Bütçesine dair konuşmasında içkiden bahsetmiştir. Buradaki sözlerinde de “*İçki. Bir muharebeyi kaybetmek mümkündür. Hareketi arz gibi, hastalık gibi büyük ve umumî felâketler olabilir. Lâkin bunların hepsi kabili telâfidir. Kalanlar sağ kalmışsa,*

¹⁸⁴ TBMM ZC. D. V, C. XII, B. 73, s. 45.

¹⁸⁵ TBMM ZC. D. VI, C. II, B. 17, s. 256-257.

*felâketin cemiyetteki izlerini süratle silebilirler. Fakat içki ve keyif veren diğer zehirler bütün bu adı geçen felâketlerin hepsine bedeldir. Çünkü bunlar yalnız hali değil istikbali de öldürmektedir*¹⁸⁶, diyerek alkol kullanımının toplumun yaşam şeklini bozacağından bahsetmiştir. Hatta bu açıklamayı yaparken hem alkol çeşitlerinin satış istatistiğine yer vermiş hem de ülkenin il bazında tüketim istatistiğini ortaya koymuştur. Örs konuşmasının son kısmında alkol kullanımı ile toplumsal suçların çoğalacağına, cezaevine girişi sayısının artacağına da değinmiştir.

2.4.3.4. Ayşe Sabiha Gökçül (Erbay)

1900 yılında Bergama’ da doğmuştur. Eğitim hayatını Daru’l-Muallimat’ da tamamlamıştır. Edirne Daru’l Muallimat ’da Türkçe öğretmen olarak görev yapmıştır. Aynı zamanda İzmir ve Adana Kız Muallim Mektebinde Türkçe öğretmen olarak görev yapmıştır. Aynı zamanda İzmir ve Adana Kız Muallim Mekteplerinde de öğretmenlik ve Müdür Muavinliği görevini icra etmiştir. V. Dönem Milletvekilliği seçimleri ile Balıkesir’den milletvekili seçilerek TBMM’ye girmiştir. Medeni durumu bekâr Gökçül; TBMM Başkanlık Divanı Kâtip Üyeliği görevinde de bulunmuştur. 31.08.1998 yılında da ölmüştür.¹⁸⁷ TBMM kürsüsünde herhangi bir konuda söz alıp temasta bulunduğu kaydına rastlanmamıştır.

2.4.3.3. Ayşe Şekibe İnsel

1886’ da İstanbul’ da doğmuştur. Eğitimini Orta İstanbul Kız Sanayi Mektebi ve Alman Mektebinde Almanca dili ile almıştır. Mesleki yaşamında çiftçilik uğraşmış ve V. Dönem Milletvekilleri seçimleri sonucunda Bursa’dan seçilerek TBMM’ ye katılmıştır. Medeni durumu dul olup 1 çocuk sahibidir. 29.03.1970 yılında ölmüştür.¹⁸⁸ TBMM kürsüsünde herhangi bir hususta konuşmasına rastlanmamıştır.

2.4.3.6. Hatice Özgener

1865’ de Selanik’ te doğmuştur. Rüştüye (ortaokul) bitirmiş. Rumca bilmektedir. Mesleki hayatında Selanik İnas Rüştüyesi Mektebinde öğretmen yardımcısı olarak görev yapmıştır. V. Dönem Milletvekilliği Ara Seçimi ile Çankırı ilinden TBMM’ye girmiştir.

¹⁸⁶ TBMM ZC. D. VI, C. XVIII, B. 56, s. 175-177.

¹⁸⁷ TBMM, age., s. 179.

¹⁸⁸ TBMM, age., s. 231.

Medeni durumu duldur ve 4 çocuk sahibidir. 21.02.1940 yılında ölmüştür.¹⁸⁹ Özgener' in söz alıp temasta bulunduğu meclis konuşmasına arşiv kayıtlarında rastlanmamıştır.

2.4.3.7. Huriye Öniz Baha

1887 yılında İstanbul' da dünyaya gelmiştir. Eğitim hayatını Londra Bedford Koleji Pedagoji Bölümünde tamamlamıştır. Yurda dönüşünde İstanbul İnas İdadisi' nde (Lise) Fenni Terbiye Öğretmenliği yaparken ek olarak İstanbul Daru'l-Muallimat Terbiye Öğretmenliğini de icra etmiştir. V. Dönem Milletvekilliği seçimlerinde Diyarbakır'dan seçilerek Meclise girmiştir. Evli olup bir çocuk sahibidir. 02.11.1950 yılında ölmüştür.¹⁹⁰

Öniz Baha, “Devlet Demir Yolları Memurlarının Tekaüd Sandığı Hakkındaki Kanuna Ek Kanun”; hakkında kendisine verilen konuşma hakkında düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir; *“Sayın arkadaşlar; huzurunuzda çıkıp söz söylemek fırsatını bana veren bu kanunu getirdiğinden dolayı Bayındırlık bakanlığımıza teşekkürlerimi sunarım. Bu kanunun 15. maddesinin (B) fıkrasında şöyle yazılıyor: « (B) öz evlatlarından her birine 18 yaşını dolduruncaya kadar bu aylığı yüzde 15 i verilir» deniyor. Sonra 1683 numaralı tekaüt kanununun 47. maddesinde: « Erkek çocukların yirmi yaşına duhullerinde ve kız çocukların teehhüllerinde veya 25 yaşını doldurduklarında maaşları kesilir» diyor. Mademki resmî kanunlarımızda, bugün meri olan tekaüt kanununa böyle bir fıkra vardır, acaba bu kanunda aynı suretle tadil edilemez mi? Bunun için Bütçe encümeni ne düşünüyor? Böyle olmasını çok temenni ederim”*¹⁹¹; Huriye Öniz hanımefendi bu sözleriyle kanunda geçen ölen ebeveynlerin geride kalan evlatlarının alacakları aylıklar ile yaş tanımının tekrar düzenlenmesi gerektiğine değinmiştir.

Ankara'da bir Tıp Fakültesi Tesis Hakkındaki Kanun sebebi ile bir kez daha söz alan Baha; *“Arkadaşlar, Ankara'da kurulacak tıp fakültesi münasebeti ile huzurunuzda çıktım. Kıymetli vaktinizi israf etmek istemem. Mümkün olduğu kadar kısa söyleyeceğim. Sözlerim memleketin her tarafında kuvvetle hissedilmekte olan hasta bakıcı mektebi ihtiyacı üzerine olacaktır ve buna. Yüksek dikkatinizi çekmek istiyorum”*¹⁹², sözleriyle vatan sınırları içinde son derece bilinçli işini yapan hastanelerin olduğundan bahseder. Ancak bunun tek başına

¹⁸⁹ TBMM, age., s. 312.

¹⁹⁰ TBMM, age., s. 299.

¹⁹¹ TBMM ZC. D. V, C. VIII, B. 32, s. 157.

¹⁹² TBMM ZC. D. V, C. XIX, B. 70, s. 41.

yeterli olmadığını dile getirir. Bunun için bir hastabakıcı okulunun olması gerektiğinden ancak bunun sayesinde hem doktorların hem de hasta yakınlarının daha refah günlere erişeceğine değinir.

2.4.3.8. Fatma Memik

1903 tarihinde Akviran'da doğmuştur. Eğitimini İstanbul'da Daru'l-Fünun Okulunun Tıbbiye Bölümünde tamamlamıştır. Mesleki yaşamında Tıp doktorluğu yapmıştır. Ayrıca Heybeliada Verem Sanatoryumu Asistanlığı görevini de icra etmiştir. Medeni durumu bekâr olan Memik, 09.02.1991 yılında ölmüştür.¹⁹³

V. ve VI. Dönemlerde Mecliste bulunan Memik, yaptığı konuşmalarından dolayı en çok konuşan vekiller arasında yerini almıştır. Bu konuşmalarının ilklerinden bir, “1936 yılı Muvazene Umumiye Kanunu”, ile ilgilidir. Konuşmasında; “*Şark demiryolları ile cereyan eden müzakere hakkında Sayın Bakanımızın bizi tenvir etmesini rica ediyorum*¹⁹⁴”, diyerek zamanın ilgili bakanını tenkit edince, Bakan bire bir Memik Hanımefendiyi aydınlatmıştır.

“*Sihhat ve İctimai Muavenet Umumiye Kanunu*”, ile ilgili sözleri şu şekildedir: “*Memleketimizde sıhhiye teşkilâtı kanunu pek eski olmakla beraber buna geniş tatbik sahası veren ancak Cumhuriyet olmuştur. Daha önce ve yorulmak bilmez mesai neticesi ile Türk hekimliği adeta daimî bir savaş neticesi olarak kendi kudreti ile kendi varlığını korumuş idi. Fakat himaye görmüyordu. Cumhuriyet Hükümeti Devlet teşkilâtı yanında sıhhi teşkilâta da yüksek bir yer ayırdı ve onun bir tek başarıcısı olan Sayın Sağlık bakanını da başına getirdi. Meslekte asıl disiplini koyan ve hastaneleri en modern teşkilâta kavuşturan Sayın Sağlık bakanımızın bu teşkilât başına gelmesine Devlet bütçesinden her yıl bir az daha canlanmış bilhassa şu son yıllar içinde gerek mücadele ve gerek umumî hıfzıssıhha noktasından her gün bir az daha şahlanarak hızlı bir yol almağa başlamıştır. Metodik bir çalışma ile adım adım yürüyerek bir yandan yurdun genel işlerini sağlam esaslara bağlamakla beraber bir yandan da hekimlerin bu kanunla terfihi istihdaf edilmektedir. Seneden seneye artan ve daimî ilerleme halinde bulunan tıp âleminin mütehassıs hekimlerinin 1452 sayılı teadül kanununun tatbikimden itibaren terfileri mümkün olamıyordu. Senelerce çalışmış ve hayatın bin bir güçlüklerle karşılaşmakta bulunan bir hekim ancak bir dereceye kadar gelebilir. Ondan sonra tek derece kabul edilmiş olmasından dolayı terfi imkânı bulunamıyordu.*

¹⁹³ TBMM, age., s. 273.

¹⁹⁴ TBMM ZC. D. V, C. XI, B. 69, s. 258.

Bundan dolayı bir kısmı da memuriyetten ayrılmağa mecbur oluyordu, işte bunun içindir ki zaten sayıları az olan hekimlerin sayıları daha azalıyordu. Türk he. Kimilerini, emin bir istikbale yürütecek olan bu kanunu kabul edecek Yüksek Kamutaya ve bunu hazırlayan Sayın Sağlık bakanımıza, meslektaşlarım olan Türk hekimleri namına derin minnet ve şükranımı huzurunuzda yüksek kürsüden arz etmeği bir borç bilirim¹⁹⁵”; Memik Hanım sözlerini bitirince, birleşime katılan milletvekillerinin olağan üstü desteğini almış ve bu hususta orada o an bulunan vekil ve diğer üyelerinin de ortak sesi olduğunu göstermiştir. Yapılan önemli konuşmalarından biri de “Öğretici ve Teknik Filmler Hakkındaki Kanun”, dolayısı ile sarf ettiği sözleridir. O konuşmasında da “Köylerde petrol ile işleyen ve iyi kötü işe yarayan sinema ve projeksiyon makinelerinin de buraya ilâvesini teklif ediyorum. Çünkü halkevlerinde gösterilen filimler, elektrik olmayan yerlerde, gaz lâmbası ile gösterilmektedir. Ziraî, sıhhi filimler de bu vasıta ile gösterilebilir. Buraya yalnız sesli film yazıldığı için ben, sessiz filmin de ilâvesini teklif ediyorum ve bunun için de bir takrir veriyorum (Kabul sesleri). Yüksek Reisliğe Birinci maddedeki (Sesli film tesisatı otomobillerle) cümlesinden sonra (Sessiz sinema ve projeksiyon makineleri ve) ilâvesini teklif ederim¹⁹⁶”; diyerek asıl hedefinin sağlık ve sıhhat ile ilgili ya da tarım ile ilgili herhangi bir gösterimin de ancak bu vasıta ile sağlanacağından bahseder. Salonda bulunan Milletvekilleri bir daha kendisini destekler ve yine alkış sesleri ile onay alır.

“Şark Demiryolları İmtiyazı ile Şirkete ait Malların Satın Alınmasına Dair Mukavelenamenin Tasdiki Hakkındaki Kanun”, hakkındaki sözleri şu şekilde olmuştur:

“Sayın arkadaşlar; çelik azmle Trakya’nın en verimli topraklarından geçen ve yabancı bir şirketin işlettiği bu demiryolunun Devlet eline geçmesi münasebeti ile bizi kıymetli izahları ile tenvir eden Sayın Bakanımıza, bu kürsüden bütün Trakyalılar namına teşekkürü bir borç bilirim ve aynı muvaffakiyeti diğer şirketler için de dilerim¹⁹⁷” diyerek yine vatan ve milletsever kimliğinin ispatı cümleleri sarf etmiştir ve bu konuşmasının akabinde dış odaklar tarafından işletilen bu alanın devlet eli ile işletilmesinin vatan, millet lehine ve ayrıca da halk lehine olacağından bahsetmiştir. Bunun yanında bu şekilde yabancı devletler aracılığıyla işletilen diğer bütün kurumların da devlet sektörüne geçmesi gerektiğinden bahsetmiştir.

¹⁹⁵ TBMM ZC. D. V, C. XII, B. 76, s. 129.

¹⁹⁶ TBMM ZC. D. V, C. XVI, B. 32, s. 43.

¹⁹⁷ TBMM ZC. D. V. C. XVII, B. 49, s. 76.

“Avcılık Kanunu”, ile ilgili tasarrufları da vardır. Bunu şu şekilde ifade etmektedir: “Memleketimizde alınan para da çok bir şey değildir amma bu mesleği daha iyi teşvik etmeğe yarayacak olan bu meseleyi, hazır bu kanun gelmişken arz etmeği, av köpeklerinin herhangi bir resimden muaf tutulmasını teklif ediyorum. Bunun için bir takrir takdim ettim. Takririmin maddeye bir fıkra olarak eklenmesini dilerim. Eklenmesini istediğim fıkra şudur: «Av köpeklerinden gerek Devletçe gerek mahallî idarelerce hiç bir suretle resim alınmaz»” diye ifade eder ve avcılık mesleği lehine bir teklifte bulunur.

“Nafia Vekâleti 1937 yılı bütçesi”, sebebi ile ise, “Meriç’in yatağının dolmasından dolayı buralarda vakit vakit sular taşmakta ve bu yüzden buralar bugün ekilemez hale gelmişlerdir. Bu suların taşması bugünkü Edirne şehrini ve Uzun köprüye yakın köyleri tehdit etmektedir. Hatta Tunca’ya yakın bazı mahallerin yerlerini daha yukarı kaldırmak için teşebbüsatta bulunulmuştur. Edirne halkı bundan çok ıstırap çekmektedir. En çetin meseleleri kolaylıkla başaran hükümetimizin Sayın Bayındırlık bakanından Meriç’in temizlenmesi hakkında ne düşündüklerini kuvvetli ümitlerle dinlemek isterim”¹⁹⁸ konuşmasını yapar.

Yöresel konularda da faaliyette bulunan Edirne mebusu olan Memik, Edirne halkının Meriç nehri sularının yatağında oluşan taşkınlar ve sellerden dolayı Edirne halkının tarımsal faaliyetler hususunda da mustarip kaldıklarını halk adına dile getirmiştir.

Bu konuşmalarının dışında “Ankara’da bir Tıp Fakültesi tesisi münasebeti ile ilgili kanun”, ile de ilgili görüşleri vardır. O bu konuda; “Atatürk Türkiye’sinin sağlık işlerine verdiği geniş sahada tatbikatını yürüten ve meslekte koyuşu disiplinle, hastaneler ile ve yine Cumhuriyet eseri olan sıhhat ve içtimâî müessesestir”¹⁹⁹, demektedir ve alandaki tıp ve tabiplere her türlü yatırımın desteklenmesi gerektiğini dile getirerek meclisten yine büyük alkış almıştır.

6. Dönem TBMM milletvekilliği seçimlerinde yeniden Edirne ilinden temsil hakkı elde ederek meclis çalışmalarında bulunmuştur. Dr. Fatma Memik bu yeni dönemde de farklı konuşmalar yapmıştır.

¹⁹⁸ TBMM ZC. D. V, C. XVIII, B. 65, s. 263-264.

¹⁹⁹ TBMM ZC. D. V, C. XIX, B. 70, s. 40.

“1939 senesi Nafia Vekâleti Bütçesi”, sebebi ile 6. Dönem yasama dönemindeki ilk konuşması Meriç nehri dolayısıyla olmuş ve bunun akabinde de Edirne halkı için tüketimde kullanılacak su için ayrı temaslar gerçekleştirmiştir. Bu konudaki bir ifadesi; “Sayın arkadaşlar, her sene memleketimizde mühim tahribat yapan Meriç nehrinin taşması üzerine 4 sene içinde söz söylemek için huzurunuza bir, iki defa çıktım. Yine her şene kış ve son baharda bu nehrin yaptığı tahribatı burada anlatmakla vaktinizi geçirmek istemiyorum. Yalnız bu sene için ufak bir misal arz edeceğim. Mart içinde bir defa taşmış, 1 500 dönüm mezru pancarı su altında bırakmıştır²⁰⁰”, söyleminin devamında da “İkincisi, Edirne’nin bir diğer derdi de içme suyudur. Bu, belediye ait bir iş olması itibarıyla Dâhiliye bütçesinde görüşülmesi icap ederken bililtizam Nafia bütçesinde söylemeği muvafık gördüm. Müsaadenizle söyleyeyim. Edirne’nin içme suyu 400 küsur sene evvel Mimar Sinan tarafından Edirne’ye 41 kilometre bir mesafede taht elzemin yapılmış altı metre derinliğinde bir depo yaparak oradan tonozlar içinde şehre getirilmiştir. O zamandan bugüne kadar, birçok tamir görmüşse de zaman zaman vukua gelen yer sarsıntıları ve sair sebeplerden yollar temelinden harap olmuş, bugün, hemen hemen kullanılmayacak derecede tamire muhtaç bir hale gelmiştir²⁰¹” dedi ve bu yönde ne gibi önlemlerin atılması hususunda önerilerinde bulunarak meclisten destek istedi.

En önemli söylevlerinden biri de “Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındaki Kanun”, ile ilgili yaptığı konuşmadır. Bu konuşmasında da “Çiftçi malları ağıl, samanlık, ambar, su arkları, set ve bentler, tarla ve bahçe yolları ve hendekler. Bunlar çiftçi malları olarak kabul edilmiştir. Fakat burada zikredilmesi lâzım gelen bağ ve bahçe duvarları, çitler yoktur. Bunların da çiftçi malları addedilmesi lâzım geleceğini tir misal ile arz edeyim. Geçen sene bir köye uğradım. İki köyden iki kişi birbiri ile uğraşıyor. Bir gün hasmı olan çiftçi kalkıyor, bir saat mesafedeki diğer çiftçinin bahçesindeki karaçalıdan yapılmış çitleri tutuşturuyor gidiyor. İkinci bir misal; Zonguldak ile Kastamonu arasında Araç ile Safranbolu kazalarından geçmek üzere bir şose yapılıyor. Bu şosenin muayyen bir kısmında ameleler daha uzak yerlerden taş taşımak için yola yakın köy bağlarının duvarlarından mühim bir kısmını söküyorlar ve uzak yerden taş taşımak külfetinden kurtulmak istiyorlar ve götürüp yola döküyorlar. Bu gördüğüm vaziyet dolayısı ile bağ, bahçe duvarları ile çitlerin bu maddeye konmasını lüzumlu görüyorum. Bunun için de Riyasete bir takrir takdim ediyorum,

²⁰⁰ TBMM ZC. D. VI, C. II, B. XVIII, s. 304.

²⁰¹ TBMM ZC. D. VI, C. II, B. XVIII, s. 304.

*kabulünü rica ederim*²⁰²” ifadelerini kullanmış ve bir vekil olarak çiftçinin yanında yer alarak halk için ve halkının geliri ya da daha fazla kazanç sağlaması için mücadele edip mecliste etkili olmaya çalışmıştır ki bunun kanıtı olarak bu konuşmanın ardından mecliste “doğru” sesleri yükselmiş kendisine büyük destek ortaya verilmiştir.

Mecliste görüşülen “*Münakalat Vekâleti Bütçesi*” konusunda da söz alıp bir soru ile konuya dâhil olan Memik Hanımefendi Edirne bölgesi için ulaşım ağları olan köprü açılım süresini öğrenmek istemiştir ve “*Arda ve Meriç köprüleri ne zaman işletmeye açılacaktır*²⁰³”? diye sormuştur? Buna cevap ise *Münakalât Vekili Amiral Fahri Bey*’ den gelmiştir. Fahri Bey, “*Arda ve Meriç köprülerinin inşaatı bitmiştir. Bu iki köprüünün haziran iptidasında açılması mutasavverdi. Bazı tecrübeler yapılıyor. Perçin işleri tamamlanıyor, ümit ediyoruz ki Haziranın 10 - 15 i arasında tekmil işler tamamı ile bitecektir*²⁰⁴”, amiralin cevabından son derece memnun kalan Dr. Fatma Memik Hanım, “*Teşekkür ederim*²⁰⁵”, diyerek memnuniyetini göstermiştir.

2.4.3.9. Nakiye Elgün

1880’ de Rumeli Feneri’nde doğmuştur. Eğitimini İstanbul Kız Muallim Mektebinde tamamlamıştır. Mesleki yaşamında İstanbul Kız Muallim Mektebi öğretmenliği yapmış ve müdür yardımcılığı görevini de icra etmiştir. Bunun dışında Elgün, Türk Hava Kurumu Yönetim Kurulu üyesi olarak da görev yapmıştır. V, VI ve VII. Dönemlerde Milletvekilliği seçimleri ile Erzurum ilinden Milletvekili seçilerek TBMM’ ye girmiştir. Medeni durumu bekâr olan Elgün, 23.03.1954 yılında ölmüştür.²⁰⁶

Elgün, üç farklı dönemde Meclis çatısı altında bulunmuştur. Bu sebeple mecliste en çok söz alan kadın milletvekillerinden biri olmuştur. V. Dönem Meclis konuşmalarında yedi kez söz hakkı alarak mecliste sesini duyurmuştur.

Kadın milletvekillerinin de görev yapacağı V. Dönem TBMM’nin ilk toplantısında Nakiye Elgün kürsüde yemin ettikten sonra dönemin başbakanı İnönü oluşturduğu kabine ile ilgili bilgi sunmuş ve ardından Hükümeti için TBMM’ den güvenoyu talebinde

²⁰² TBMM ZC. D. VI, C. XIX, B. LXVI, s. 87-91.

²⁰³ TBMM ZC. D. VI, C. XXV, B. LXIV, s. 347.

²⁰⁴ TBMM ZC. D. VI, C. XXV, B. LXIV, s. 347.

²⁰⁵ TBMM ZC. D. VI, C. XXV, B. LXIV, s. 347.

²⁰⁶ TBMM, *age.*, s. 159.

bulunmuştur. Bunun akabinde TBMM’ de söz alan Elgün, bu hususta ilk kadın milletvekili olarak tarihe geçmiştir. Bu dönem meclis çalışmalarında *Dâhiliye Encümenliği Üyeliğine* seçilmiş ve *İsmet İnönü’ ye beyanı itimat dolayısı ile şu sözleri söylemiştir*: “Arkadaşlar, Başbakanımız General ismet İnönü’ne beyanı itimat eden arkadaşlar arasında bizim de bulunmamız ve bu bulunma onurunu bize vermiş olmanız itibari ile duyduğumuz heyecanı ifade için buraya gelmiş bulunuyorum”, demiştir. Bu sözleri meclis kürsülerinden alkışlar ile desteklenen Nakiye Elgün konuşmasına, “Bugüne kadar Türk, bütün olarak her sahada yan yana, el ele çalışmıştı. Fakat bugüne kadar Türk milletinin en yüksek, en onurlu bir mevkii olan burada ilk defa yer almış bir kadın saylav olmak itibari ile bunu verenlere karşı duyduğumuz hazzı ifade ederken yine bu büyük onurun içinde Türk Hükümetine itimat beyan eden arkadaşlar arasında bulunmak şerefının bize verilmiş olmasından dolayı duyduğumuz sevinci ifade etmeğe çalışırken belki söz bulamıyorum. Fakat bütün dünya bilsin ki Türk milleti dün olduğu gibi bugün de, bu günden sonra da hiç eksiksiz bir bütün olarak çalışacaktır”, diye devam eder. Sözleri yine alkışlar ile kesilir Elgün Hanımefendinin. Konuşmasında kendisinin ilk kadın saylav yani milletvekili olarak burada yer aldığını ve bu sebep dolayısı ile de heyecan ve mutluluktan sözlerini dahi yerli yerinde ve yeterince kullanamadığını dile getirmiştir. Dönemin başbakanı İsmet İnönü’ ye ve bunu kendilerine layık gören ve bu talebi uygun bularak destekleyen bütün takıma teşekkürlerini dile getirerek sözlerine kaldığı yerden devam eden Bayan Elgün “*Ve bütün dünyaya bu suretle muvaffakiyetini, eserini, hüsnü niyetini göstermiş olacaktır*”, bir kez daha yoğun bir alkışlarla desteklenir. Akabinde Türk ferdi şu zamana kadar birlik ve beraberlikten taviz vermeden bu noktaya gelmişse bundan sonra da bu verilen karara layık olacağına ve muvaffak olacağına dair sözler ile devam eder: “*Bize bu güzel günleri ve bu güzel anları yaşatmış olan, ta ilk gününden beri bize rehberlik eden, önderlik eden Ulu Gazimiz Atatürk Hazretlerine, affınızı istirham ederim, büyük bir heyecan içinde olduğumdan memnu kelimeler kullanıyorum. Çünkü şu anda dünyada belki pek nadir olarak hissedilebilecek heyecan duyanlardan biriyim. Onun için tekrar affınızı istirham ederim. Bu ulu güne erişmiş olmamızdan dolayı asil Türk milletine muvaffakiyetler, en büyük, en güzel günler, en saadetli anlar temenni ederek huzurunuzdan çekiliyorum*²⁰⁷”, der. Söylemi bitince bravo ve hiç kesilmeden devamlı devam eden alkış sesleri ile kürsüden ayrılır. Bu konuşmasından sonra ayaküstü yaptığı kısa açıklamasında ise Elgün Hanım, her hususta Atatürk’ün her daim

²⁰⁷ TBMM ZC. D. V, C. I, B. II, s. 32.

destek ve bu yolda ise kılavuz olduğundan bahseder ve kendisine teşekkür ve minnet sözleri ile seslenir sırasına gidip diğer konuşmacıları izler.

En önemli konuşmalarından biri; *“Boğazların tabi olacağı usule dair mukavelenamenin yerine kaim olmak üzere Montrö’de imza edilmiş bulunan yeni mukavelenamenin tasdikine dair kanun”* sebebi ile vuku bulmuş sözleri şunlardır:

“Arkadaşlarım, öyleden beri büyük bir salâhiyetle güzel bir lisanla öve, öve bitiremedikleri ve yine hakkı ile övemedikleri dış siyasetimiz Montrö’de yine büyük bir zafer kazandı. Bu zafer dolayısı ile 13 seneden beri açık kalan kapılarımız/ artık düşmana, her kese karşı kapanmış bulunuyor ve Türkün kolu Mehmetçik de yine orada bekçilik ödevini eline almış bulunuyor. Mehmetçiğin bu ödevi nasıl başarabileceğini benden iyi siz ve sizden iyi de bütün dünya bildiği için buna bir şey ilâve etmeyeceğim”, dış politikaya karşı duyarlı olan bütün Türk milletin hassasiyetini anlatırken ufak ufak dokundurmalar ile memnuniyetsizlikleri de dile getirmekten kaçınmamaktadır Elgün Hanımefendi. Bu anlaşmayı büyük bir siyasi başarı olarak görmektedir. Türk dış politikası ile ilgili hararetli ve heyecanlı ilk konuşması bu olmuştur. Ancak bir kez de dış politika ile ilgili Hatay konusu ile ilgili de konuşacaktır. Türk askerinin olması gerektiği gibi yine savunmada olacağını ve bunu da ne kadar muntazam yaptığını bütün dünyanın bildiğini sözlerine ekleyip alkış ve bravo sesleri ile sözlerine kaldığı yerden devam eder: *“Yalnız bu on üç sene içinde bir lâhza tevakkuf etmek istiyorum. Bu on üç sene içinde yurdun her alanında daima düzenler görüliyorken her sahada ümran hareketler her yer bezeniyorken yalnız milletin içini zaman zaman kemiren bu acıyı, bu sızıyı içinde tutamayıp da dışarı vuranlar ve hükümetten sual soranlar az değildi. Arkadaşlarım, yurdun korunması meselesini üzerine almış olan Cumhuriyet Hükümetinin de bu husustaki hassasiyeti daha kuvvetli ve derin idi. Lozan savaşında açık kalan gediği her hangi bir şekilde kapamak için General ismet İnönü 13 sene içinde belki 3 gece rahat uyuyamamıştır. Fakat işaret verilmemişti. Dünyanın en büyük adamı ve bizim Atamız henüz işaret vermemişti. Nihayet o işaret verildi. Dost, düşman bütün dünyanın takdir ve hayranlığı önünde Boğazlar işi istediğimiz ve dilediğimiz gibi hallol undu. Arkadaşlarım, bu mesut imza gününde aralarında bulunduğum yurttaşlarımın Ulu Öndere ve Hükümetimize karşı duyduğu sevgi ve saygıyı onun lisaniyle tıpkı onun gibi anlatabilsem bahtiyar olurdum. Fakat ne mümkün. Yalnız onun heyecan ile diyorum ki, kayıtsız ve şartsız müstakil, millî mukadderatına hâkim Atatürk ülkesinin hür ve mesut çocukları, bizler tam bir emniyet içinde, gönlümüzde sevgi ve saygı ile yaşayan Atamızın,*

yolunda ve izinde giderken bize her iyi şeyi veren ve başımızı göklere erdiren Ulumuz Atatürk' ün, Türk milletinin başından eksik olmamasını her gün, her saat temenni ederiz. (Şiddetli ve sürekli alkışlar) Arkadaşlarım; Montrö zaferi yalnız Türkün değil, aynı zamanda sulhun da bir zaferi olmuştur. Dünya emniyetinin anahtarlarını ancak sulhsever Atatürk çocuklarına emniyet edebileceklerine dair bu son müzakereler esnasında ne güzel sözler duyduk, ne güzel yazılar okuduk. Filhakika bunlar milletimin, asil ırkımın hakikî varlığının ifadesinden başka bir şey değildi. Fakat her vesile ile bu varlık üzerinde, bu hakikat üzerinde bütün dünyanın dikkat nazarını çeken İnönü Hükümetine en büyük saygı ve sevgilerimi izhar ederken, bu kürsüden sizin yüksek şahsiyetinizde bütün Türk milletini kutlular ve arkadaşlarımdan dediği gibi, (Ne mutlu Türküm diyene) diye haykırırım! ²⁰⁸”, demiş ve sözlerini bütün vatan ve millete derin teşekkür ile şükranları ve güveni ile bitirirken yine hiç kesilmeyen alkışlar Nakiye Elgün 'ün diğer saygınlardan tarafından da destek gördüğünün en büyük kanıtı olur.

“Hatay muvaffakiyetinden dolayı açılan müzakerede”, söz alan Elgün yaptığı konuşmasında şunları söylemiştir: “Evet, bize bu güzel günleri gösteren, Türkün şerefini, namusunu, istiklâlini kurtaran Büyük Atatürk'ü bize veren, büyük Bayan Emine hatırıma geldi. Onun ruhunu, bugün tamirin bir bucağında yatan; hayır orada değil, Türk milletinin kalbinde yatan bu büyük kadını, Türk milletinin bir vekili sıfat ile burada anmağı, hürmetle, minnetle anmağı bir borç bildiğim için huzurunuzda geldim²⁰⁹... ”; diyerek Atatürk'ün varlığı için Emine Hanım' a teşekkür ederek alkışlar eşliğinde dış politikaya verdiği önemi gösteren bir başka detaya Hatay'a dair konuşmasına devam etmiştir: “Öz Türklüğün kaynağı olan Türk Cumhuriyetinden, Hataya hitap ediyorum ve onların kadınlarından, kızlarından diliyorum ki, daima Türk kadını olduğunu, Türk Cumhuriyeti kadınları gibi ve onların eserine intiba ederek onların yolunda giderek, onlar gibi memleket için ölmeğı bilerek, onlar gibi sulh için çalışarak, onlar gibi medeniyette pişva olmağı daima göz önünde tutarak yürümelerini, bu gün Türk milletinin en büyük makamı olan bu kürsüden hem tavsiye ediyor ve hem bu günlerin tahakkuk edeceğini ümid ediyorum. Çünkü kanımda Atatürk'ün işaret ettiği gibi Türk kanı mevcuttur. Erkek, kadın bütün Hataylılara muvaffakiyet temenni ediyor ve yüksek hürmet ve selâmlarımı da iblâğ ediyorum²¹⁰”, Onun bu sözleri ile Türk milleti için ön koşul olan bağımsız ve özgür yaşamının önemini Hataylı kadın ve kızlara öğütleyerek

²⁰⁸ TBMM ZC. D. V, C. 12, B. 81, s. 324-325.

²⁰⁹ TBMM ZC. D. V, C. XV, B. 30, s. 173.

²¹⁰ TBMM ZC. D. V, C. XV, B. 30, s. 173.

yaşamları boyunca özgürlük ve bağımsızlık için verilecek bir savaşa bütün benlikleri ile katılmaları gerektiğini dile getirmiştir.

Milletvekilliği sürecince vatan, millet ve bayrak ile halkı ilgilendiren birçok konuda söz alan Elgün; tasarruf ve israf konusunda Naci Tınaz isimli Milletvekili ile uzun sürecek bir polemige girdi. Naci Tınaz'ın; *“Efendim, israfın membaı, bizde kadın israfıdır. Görüyorsunuz aramızda hanımlar var onları istisna kabul ederim bakar mısınız giydikleri kıyafetleri meydandadır. Hepsi, dikkat ediyorum, aynı üniforma ve aynı iskarpinle buraya geliyorlar. Benim söylediklerim, muayyen ve mahdud bir tabakadır. Vurgunculuğun membaı budur, kadın israfı. Çünkü kadın kocaya hâkim, şunu isterim, bunu isterim diyor”,* diyen Naci Bey sözlerine, *“Efendim, suiistimalin başlıca sebebi budur. Şöyle oluyor, böyle oluyor, sebebi de gayet basit. Efendim, kadın ruhu zayıftır, hassastır, onlar modaya tâbidir. Bir mecmua bir yere gittikleri zamanda o kadının ahlâkı, fazileti, vatanperverliği ev kadınlığı ile çoluk çocuğunu iyi yetiştirmeliyi ile ölçülüyor, kadın üzerindekiyle, kıyafetiyle ölçülüyor. Hastalığın ruhu budur. Biz kadınlarımızın bu israfını bir itidal dairesine sokarsak emin olunuz ki yüzde elli işler doğru gidecektir. İstanbul’ dan gelenler hikâye ediyorlar, tiyatroya gidiyoruz kapıya kadar dolu, sinemaya gidiyoruz kapıya kadar dolu, eğlence yerlerine gidiyoruz kapıya kadar dolu. Ben dedim ki: bunlar nereden kazanıyor da hepsi gidiyorlar”* diyerek devam etti. Bunun üzerine söz alan Elgün Hanım; *“Arkadaşlarımdan Refik İnce ve Naci Tınaz’ın bütün mütalâa ve sözlerine iştirak ediyorum. Yalnız bir kelime ihtiraz iye ile. Şunu da önceden söylemek isterim ki; Refik İnce arkadaşımız, İstiklâl harbinde malının yüzde kırkını millete hediye eden dediği Türk camiası içine, ayırmadan kadınları da ithal etmişti ve o kadınlar hakikaten ayrılmamaktadır, beraberdir. Bunu böylece tebarüz ettirdikten sonra, küçük bir zümrenin refahı zamanında kendi zevki için şunu bunu kullanmış olması veyahut şunu, bunu israf gibi sarf etmiş olması, bütün Türk kadınının bu ihtikâr mücadelesinde, bu iktisat mücadelesinde bu fevkalâdelikten ayrı kalacağına delil olamaz. Buna biran inanmamanızı isterim onlar da sizinle beraber yürüyecektir, onlar da bu mücadeleyi yapacaktır, onlar da Türk milletinin iktisadiyatına, Türk milletinin ailesinin, evinin intizamında, evinde azami iktisadı yapmakta sizinle beraber yürüyecek, azami kudret ve kuvvetini sarf edecektir. Bunu böyle kabul etmenizi rica ederim. Sonra o küçük zümre; burada teessürle bahsediyorum, fakıdır ve vardır. Amma, Büyük Millet Meclisinin bu kürsüsünden ve bir milletvekili ağzından bu suretle vasıflandırıldığını işittiği zaman, zannederim, bir daha o yola katiyen gitmeyecektir ve gitmeyeceklerine ben de onlar namına*

*yüksek huzurunuzda kefalet ediyorum. Ve onların bu günahından dolayı onlara mağfiret diliyorum. Bunu böyle kabul etmenizi rica ederim. Bir arkadaşım da üniforma meselesine işaret buyurdular. Yine hepsine kefalet ederim ki, yüksek huzurunuzda, eğer böyle bir arzunuz varsa onları da tatmin etmekten biran geri durmayacaklardır*²¹¹ cevabını verdi.

Meclis ortamında bayanlar konusunda kadınları küçümseyen her türlü diyaloga karşı duran Elgün, bir başka diyalogda kadınların israfa yatkın olduklarına dair geçen konuşmalara binaen bütün hem cinsleri adına adeta kefil olarak onlar adına yapılan olumsuz konuşmaların karşısında durmuştur. Kadınlar mevzu bahis olunca hele de kadınların giyim ve kuşamlarının israf sebebi sayılmasının dillendirilmesini esfle karşılaşmış ve bu konuda asla tavizkar davranmayıp bunu dillerine dolayan Milletvekilleri tabiri caiz ise hadlerini bildirmişlerdir.

Hayatının büyük bir bölümünde siyaset içinde olan Nakiye Elgün, on altı yıl boyunca siyaset ile iç içe bir yaşama imza atmıştır. 1946 yılına geldiğinde çok partili dönem başlangıcı olacak sene milletvekilliğine yine aday olmuşsa da vekil seçilememiştir. Altmışaltı yaşına kadar aktif bir siyasi hayatın ardından *Topkapı Fukara Perver Cemiyetinin* etkin bir bireyi olarak çalışmalarına devam etmeyi tercih etmiştir.

Hayatının her anı en azından bir yüksek lisans yapmaya kadar dolu olan Elgün, bu durumundan ve anılarından konuşulduğunda daima bir tebessüm içinde olmuştur.

2.4.3.10. Fakihe Öymen

1900'da İskodra'da doğmuştur. Eğitimini İstanbul *Daru'l-Muallimat ve Daru'l-Fünun Coğrafya* şubesinde tamamlamıştır. İyi derecede Fransızca bilmektedir. Mesleki hayatına Bursa Kız çocuklarının Muallim Mektebinde, Tarih dersi ve Coğrafya öğretmeni olarak başladı. V, VI, VII ve VIII. Dönem Milletvekilliği seçimleri ile İstanbul ilinden milletvekili seçilerek TBMM' ye girmiştir. Evli olan Öymen 2 çocuk annesidir. 06.04.1983 yılında ölmüştür.²¹²

V. ve VII. Dönem kayıtlarında hiçbir konuşmasına rastlanmayan Öymen, bu dönemlerin aksine VI. ve VII. Dönem Milletvekilliği dönemlerinde aktif olarak söz hakkı

²¹¹ TBMM ZC. D. VI, C. XXIII, B, 33, s. 173.

²¹² TBMM, *age.*, s. 303.

alarak görüşlerini ortaya koymuştur. İlk olarak ise, “Maliye Vekaleti bütçesi münasebeti”, ile ilgili söz almıştır. O konuşmasında; “Efendim, cemiyetin mesaisi hakkında Mazbata muharriri arkadaşımız kâfi derecede izahat verdiler. Fakat Osman Şevki arkadaşımızı tatmin edebilmek üzere huzurunuzda çıkmış bulunuyorum. Cemiyet biliyorsunuz ki çok eskidir. 1928 senesinden beri devam etmektedir. Cemiyetin bugün yaptığı işler, dört lisesi vardır; bunun kız erkek olmak üzere ikisi burada, birisi Bursa’da, birisi de İzmir’dedir. Sekiz de yurdu vardır. Gerek mekteplerde ve gerek yurtlarda himaye ettiğimiz çocuklar pek çoktur. Bunların bir kısmı parasız, bir kısmı da yarı paralıdır. Bunlar için bu sene bütçesinde hemen hemen yüz bin liraya yakın bir masraf kabul edilmiştir. Cemiyetin sadece Hükümetten gördüğü yardımla yaşayan bir müessese olmadığını söylemek isterim. Bugün bütçesi aşağı yukarı yarım milyona yakındır. Fakat mühim bir kısmını mekteplerin geliri teşkil etmektedir. Bu gelir bir taraftan varidat, bir taraftan masraf kaydedilir. Buna mukabil yurtlar hiçbir zaman cemiyet için bir gelir membaı değildir. Çünkü yurtlarda okuyan talebelerin hemen ek serisi fakir çocuklardır ve cemiyet tarafından himaye gören çocuklardır. Bu sene cemiyet daha iyi bir karar aldı. Gerek yurtlara ve gerek müesseselere kabul edeceği talebeler için bazı esaslı kayıt ve şartlar tespit etmiştir. Bu kayıt ve şartları haiz olanlar, mekteplere ve yurtlara parasız veyahut yarı paralı olarak kabul edilecektir. Bundan maada cemiyet, nizamnamesinin emrettiği en mühim vazifelerden biri de memlekette okuma istidadında olup ta okuyamayan, okutulamayan çocukları himaye ederek yurtlara alıp okutmağa çalışmaktadır. Yani cemiyet nizamnamesinin en ehemmiyetli maddesi budur. Bu sene birçok yerlerden talep karşısında kaldık. Kirmasti, Çankırı müracaat etti. Ağrı bir talebe yurdu açılması için cemiyetimize teklifte bulundu. Cemiyetin yegâne varidat membaı yurt ve mektep gelirlerinden ibaret değildir. Ondan sonra resmî ilân bürosundan alman bir gelire, rozet hasılatı Hükümetten yardımı vardır, gayet cüzi teberrükler de vardır. Gerçi hayır müesseselerinin kendi kendilerini korumaları belki esas olarak kabul edilebilir. Fakat bugünkü vaziyette bunun o kadar kabili tahakkuk olmadığını görüyoruz. Binaenaleyh cemiyetin esas işleri hakkında verdiğim izahat arkadaşımı tatmin ederse (Eder, eder sesleri) bu masraflı kabul etmelerini rica ederim²¹³”, diye biten sözlerinin ardından oylamaya sunulan bu önerge kabul edilmiştir.

VIII. Dönem Milletvekilliği zarfında toplamda dört defa söz hakkı alarak konuşma yapan Öymen’in bu dönemdeki ilk konuşması; “Van’da yaptırılan askeri hastane ve uçak

²¹³ TBMM ZC. D. VI, C. XXV, B. 62, s. 283.

alanı ile satın alınan kavurma işinde yolsuzluklardan Refik Saydam, Şükrü Saraçoğlu, Recep Peker ve Birinci Hasan Saka kabinelerinde yer almış olan Milli Savunma Bakanları hakkında Meclis soruşturması yapılmasına dair olan önerge”, sebebiyledir ve söyleminde usul hakkında konuşacağını söyleyerek devamında; “Evvelâ esas meselenin reye konmasını istiyorum. Bu görüşmede Meclis soruşturulması esastır. Esas reye konmadan zabıtları tam mı, eksik mi verelim meselesi ikinci derecede kalır²¹⁴” demiş ve böylece önerge lehine yer almıştır.

“Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlere Köy Sağlık memurlarının geçimlerini düzenlemek üzere 3803, 4274 ve 4459 sayılı kanunlara ek 5129 sayılı değişiklik hakkında Kanun”, hakkında da söz alan Öymen bu konuda ise; Sayın arkadaşlar, huzurunuzda getirilmiş olan bu kanun tasarısının, arkadaşların büyük bir endişe ile bahsetmiş oldukları ikiliği ortadan kaldırmak için getirilmiş bir kanun diye telâkki etmek gerekir. Bu kanun tasarısı komisyona geldiği zaman uzun boylu görüştük. O zaman hepiniz hatırlarsınız köy enstitüsü kanunları başka bir zihniyetle ortaya çıkarılmıştı. 3803 sayılı Kanun ondan sonra aynı mahiyette bazı kanunlar aynı mahiyette bazı tadillerle huzurunuzda geldi. Bunlar hakkında fazla tafsilât vermeyeceğim, bunları zaten kâfi derecede biliyorsunuz, sırf hâtıralarınızı canlandırma bakımından kısaca arz ettim. Yine pek iyi bilirsiniz ki, ilk kanun mevzuubahis olduğu zaman, bu köy enstitüsü mezunu öğretmenler 20 lira ücretle işe başladılar. Kendilerine ayrıca bir ev ve uygulama bahçesi verildi. Öğretmen arkadaşların aşağı yukarı beş bin küsuru 1950 yılı içerisinde maaşa geçmiş olacaktır. 12 bin küsur kişinin içerisinde 5 bin küsurunun 1950 senesinde maaşa geçmesi küçümsenecek bir iş değildir, arkadaşlar. Bunun bütçeye yüklediği miktar, sağlık memurlarıyla beraber 4 milyon lirayı geçmektedir. Bugün derhal 12 bin kişinin, tahsil farkı nazarı itibaren alınmadan, maaşa geçirilmesini istemiyken hiç kimse tasavvur edemem. Fakat bir de imkânları düşünmek lâzımdır. Bugünkü Vaziyet, bütçe imkânları, hatta bütçenin sıkıntılı durumu karşısında biraz da fedakârlık denilecek mahiyette telâkki edilmesi lâzımdır. Arkadaşlar yüksek tasvibinize arz edilmiş olan bu kanunun komisyonlara iade edilmeden derhal müzakere edilmesini rica ediyorum.²¹⁵” sözleriyle öğretmenlerin zorlu şartlar altında çok iş yaptıklarını dile getiren Öymen Hanımefendi bir evvel iyileştirmesi talebinde bulunmuştur.

²¹⁴ TBMM ZC. D. VIII, C. XII, B. 75, s. 358.

²¹⁵ TBMM ZC. D. VIII, C. XXII, B. 22, s. 477.

Öymen daha sonra bu konuda meclis gündemine getirilen ve aynı kanuna ek yapılması istenen maddelerle ilgili de oldukça kayda değer konuşmalar yapmıştır.

2.4.3.11. Meliha Ulaş

1898’ de Sinop’ da doğmuştur. Eğitimini İstanbul Kız Sanayi Mektebinde tamamlamıştır. Mesleki kariyerinde coğrafya öğretmeni olarak başlamıştır. V. ve VI. Dönemler için yapılan Milletvekilliği seçimlerine Samsun’ dan katılarak seçilmiş ve TBMM’ ye girmiştir. Evlidir ve 17.07.1942 yılında ölmüştür.²¹⁶

TBMM’ de toplamda üç kez söz hakkı almış olup ilk söz hakkı aldığı konu; “*Maarif Vekaleti 1937 yılı bütçesi münasebetiyledir*”, yaptığı bu konuşmasında; “*Sayın arkadaşlar, kültür sahamız mekanizması durumu yollarında söz söyleyecek değilim. Sayın vekilimizin büyük çalışması ve hizmetler ile bunun her sene daha ileri yürüdüğünü görüyoruz. Temas edeceğim nokta senelerden beri tecrübelerimle büyük noksanlığını hissedip gördüğüm içtimai terbiye kültürle beraber verilecek içtimai bilgilerdir. Bugün çocuklarımız, gençlerimiz birçok bilgilerle yetişiyor. Fakat ona destek olan ve hayatın her durumunda rastlayacağı birçok muaşeret bilgileri noksan kalıyor. Ta yemek masasından tiyatro, sinema salonlarına kadar günün her saatinde ve her yerinde bu boşluğun menfi izlerini görüyoruz. Arkadaşlar teessüfle şunu soyuyorum ve sizlerde her zaman şahit oluyor, görüyorsunuz ki bu muaşeret içtimai bilgileri çocuklarımıza öğretmediğimizden onlar büyükleri saymasını, sokakta yürümesini otobüs, tramvayda durması Halk evleri, konser tiyatro, sinemalar ve müsamereler gibi umumî yerlerde oturmasını, konuşmasını, gülmesini bilmiyorlar. Büyük Cumhuriyetimizin genç ve müdrik nesline, her gün biraz daha yükselen gençliğine artık bu mühim bilgilerin verilmesi zamanı çoktan gelmiştir. Bu bilgi ve yetiştirme hiç şüphesiz aile kucağından başlarsa da ve ailenin burada mühim rolü varsa da, gerek terbiye gerek yurt sevgisi ve gerek içtimai bilgiler kaynağı olan okullarımızda bunun işletilmesi, tekâmülü, devamı şarttır²¹⁷” diyerek eğitim ve öğretimde pozitif ilimlerin yanında toplumsal kurallar yeme ve içme adabı, konuşma adabı, saygı ve çeşitli kuralların da okullarda müfredata tıpkı ilmi bir ders gibi konmasından bahsetmiştir. Konuşmasının devamında ise; *Okullarımızda öğretmenlerimiz, bu noksanlar üzerinde ancak fırsatın verebildiği pek az bir zaman içinde meşgul oluyorlar. Fakat bunun kâfi gelmediğini bugün görüyoruz. Sayın Kültür**

²¹⁶ TBMM, age., s. 410.

²¹⁷ TBMM ZC. D. V, C. XVIII, B. 65, s. 252.

*bakanımızdan yaşama için ve yaşamanın tamamlayıcısı olan bu içtimaî muaşeret bilgisinin ders şeklinde programa konulmasını dilerim. Arkadaşlar Hayatta almaca intibalar ilk çağlardadır. Onun için yine tekrar ediyorum, Sayın vekilimizden temennimi derece derece ilkokullardan başlayarak bütün devrelerde programa konulmasını bekler ve dilerim.*²¹⁸” demiştir.

Sayın Ulaş, ders müfredatları içinde olmasını gerekli gördüğü ders olarak Adab-ı Muaşeret derslerinin olması gerektiğini söylemiştir.

V. Dönem milletvekilliğini zamanında arşiv kayıtlarına giren en önemli konuşması ise; “1939 senesi Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti bütçesi” ile ilgili sözleridir. Bu hitabında, “Sayın arkadaşlar; Sıhhat ve içtimaî muavenet vekâletinin bütçesi müzakere edilirken iki mühim mesele hakkında söz söylemek istiyorum. Bunlardan birincisi, çok çocuklu analara yardım. İkincisi, bünyemizi, sıhhatimizi kemiren iki büyük hastalık hakkındadır. Bunlardan birincisi; emrazi efrenciye, sifiliz, ikincisi; sıtmadır. Müsaade ederseniz evvelâ şunu arz edeyim: 1593 numaralı kanunun 166. maddesi, 6, 7 ve daha çok çocuklu analara yardım edilmesini muntazamdır. Ben Arzuhal encümenindeyim. Vatandaşların bu dileğe ait birçok müracaatları oraya geliyor. Bunları Sıhhiye vekâletine gönderiyoruz. Aldığımız cevap şu oluyor: Evet bunların haklarıdır, sıraya koyduk, vereceğiz, daha 1933 senesindekilerini ancak tediye edebiliyorlar. Arkadaşlar, bu gün 1939 bütçesini konuşuyoruz. 1934, 35, 36, 37, 38 yani daha beş senelik borç kalmış bulunuyor. Binaenaleyh bu vaziyet karşısında alacaklıların istihkakları tediye edilemiyor. Bunların ek serisi köylüdür. Mamañih az bir yardımdır amma onlar için bir kıymet ifade eder. Bu günkü bütçede de 75 000 lira olduğunu görüyoruz. Bunun için sayın Vekilimizden, önümüzdeki seneler için daha çok tahsisat koyup borçların biran evvel verilmesini rica ederim. Arkadaşlar, ikinci mühim mesele olarak emrazi efrenciye ve sıtmayı söylemiştim. Bu da çok mühimdir. Sıtma, daire intiha biyem olan Samsun ve kazalarında pek çoktur. Geçen sene Samsunu geziyorduk. Çarşamba kazasında bir mektebi gezerken çok acıklı bir manzara ile karşılaştık. Çocuklar içeri giriyorlardı. Biz başöğretmenin odasında idik. Oraya ağlayarak, inleyerek birçok yavrular girdi. Bunların hepsi sıtmalı idiler ve yardım diliyorlardı. Bu vaziyet bizi çok müteessir etti. Bu mevzu üzerinde öğretmenlerle görüştük. Anladık ki maalesef bu nahiyede çocukların % 50 - 70 i sıtmalıdır. Daha fenası sıtmadan, malaryadan

²¹⁸ TBMM ZC. D. V, C. XVIII, B. 65, s. 252.

ölenlerin adedinin az olmadığını söylediler. Arkadaşlar; bu hususta Hükümetimiz mücadele yapıyor, kanallar açıyor, bataklıkları kurutuyor. Fakat bunlar bu günkü büyük hâdiseleri önleyecek mahiyette değildir. Bunlar hakkında ciddî, esaslı takipler, tedbirler alınması lâzımdır. Sıtma halâ nüfusumuzu tahrip ediyor, kemiriyor. Memleketimizin sıtmaya müsait bir çok muntıkaları vardır. Sayın vekilden ricam şudur ki; memleketimizin bu gibi markalarında daha önemli, daha ciddî tedbirler alması lâzımdır. Arkadaşlar; bir de baytar buhranı vardır. Meselâ Bafra'da bir senede 20 şarbon vakası olduğu halde bir baytar yoktur. Bunlar her halde nazarı dikkate alınacak meselelerdir. Sifilise gelince: Arkadaşlar, Samsun'un kazaları olan Bafra'da, Kavakta, Vezirköprü'de bu hastalık hepimizi müteessir edecek derecede ilerlemiştir. Her gidişimizde yazıyoruz, mukayyet şu kadardır, diyorlar. Bunlar için de ciddî, hakikî tedbirler almak lâzımdır. Bugün resmî listelerde yazılı olanlar çok azdır. Halbuki hastalık çok sâri bir vaziyet almıştır. Bunun içinde bir tarama yapılmasını diliyorum. Sayın vekilimden bu hastalıkları önlemek için ciddî, sağlam bir mücadele savaşı açmalarını rica ediyorum²¹⁹” diyerek iyi bir hatip olduğunu göstermiştir.

2.4.3.12. Esma Nayman

1899 senesinde İstanbul kentinde dünyaya gelmiştir. Eğitimini İstanbul Daru-l Muallimat'ta tamamlamıştır. Fransızca, İngilizce ile Rumca bilmektedir. Mesleki yaşamında Bezmialem Kız Lisesinde Fransızca öğretmenini olarak görev yapmış ayrıca Adana Belediye Meclis Üyeliği görevinde de bulunmuştur. V. Dönem Milletvekilliği seçimleri ile Seyhan'dan seçilerek TBMM'ye girmiştir. Evli ve 2 çocuk sahibidir. 16.12.1967 yılında ölmüştür.²²⁰ TBMM Arşiv kayıtlarında herhangi bir hususta konuşma kaydı yoktur.

2.5.3.13. Hatice Sabiha Görkey

1888' de İstanbul' da doğmuştur. Eğitimini Daru'l- Fünun Riyaziye Bölümünde tamamlamış olup Fransızca bilmektedir. Çalışma hayatında Molla Gülhane İnas Rüştüyesi Nakış Muallimliği' ne atanarak başlamıştır. Ayrıca Edirne Kız Muallim Mektebi Müdür Muavinliği ve Riyaziye Öğretmenliği de yapmıştır. V. Dönem milletvekilliği seçimlerinde Sivas ilinden milletvekili seçilerek TBMM'ye girmiş olup, evli ve 1 çocuk sahibidir.

²¹⁹ TBMM ZC. D. VI, C. II, B. XVI, s. 226.

²²⁰ TBMM, age., s. 288.

22.11.1963 yılında ölmüştür.²²¹ TBMM’ de Arşiv kayıtlarında herhangi bir konuşma kaydı yoktur.

2.4.3.14. Şehime Yunus

1898’ de İstanbul’da doğmuştur. İstanbul Daru-l Fünun Fen Şubesinde Ulumu Hayatiye Bölümünü bitirmiştir. Az düzeyde Fransızca bilmektedir. Bolu Merkez Kız Mektebinde 2. Öğretmen olarak görev almıştır. Adapazarı Sabiha Hanım Kız Mektebinde Müdirelik, İzmir Kız Lisesinde hem öğretmenlik hem de müdirelik görevlerini de icra etmiştir. Mesleki kariyerinde ayrıca İzmir Halk Evi Başkanlığı yapmıştır. V. ve VI. Dönem Milletvekilliği seçimlerinde İzmir’den milletvekili olarak TBMM’ ye girmiş olup Evli ve 2 çocuk sahibidir. 19.01.1970 yılında ölmüştür.

TBMM’ de toplamda iki kez söz hakkı elde ederek konuşan Yunus Hanımefendi ilk konuşması, “1939 senesi Maarif Vekâleti bütçesi” münasebetiyle olmuştur. Kendilerinin o konuşmaları; *Lise müfredat programları hemen her sene bazı değişikliklere uğramaktadır. Bu vaziyet senelerdir ki daimî bir okutma sistemine girmediğimizi ve yetiştirmekte olduğumuz talebelerin muhtelif senelerde, muhtelif kategorilerde üniversiteye gönderdiğimizi göstermektedir. Müfredat değişmesine rağmen talebe randımanım matlup derecede artmadığını yüksek mekteplerden zaman zaman doğan şikâyetlerden anlıyoruz. Liselerin gayesi, üniversite tahsilini takip edebilecek talebe yetiştirmek olduğuna göre, bu işi layık olduğu şekle koyamadığımız, yüksek tahsil yapmakta olan gençlerin maruz kaldığı müşkülâtta da anlaşılmaktadır. Bundan başka müfredat programlarının daima değişmesi, kitapların da değişmesini icap ettiriyor. Bu vaziyet muallim ve talebeyi müşkülâta düşürdüğü kadar talebe velilerini de her cihetçe mutazarrır etmektedir. Şahsen şahit olduğum bir vaziyeti izah etmek isterim. İzmir halkevinde çalışırken muhtaç talebeye tevzi edilmek üzere 3- 4 bin liralık kitap almış ve bu kitapları da demirbaşa kaydetmiştik. Azamî fayda temin etmek ve az para ile çok iş görmek maksadıyla her sene muvaffak olan talebeden önce verdiğimiz kitapları alır, yenisini tevdi ettikten sonra aldığımız kitapları da yeni talebeye vermek suretiyle bir yardım yapıyorduk.*

Yukarıda arz ettiğim gibi bu günkü şartlar içerisinde lisenin gayesi, üniversiteye talebe hazırlamak olduğuna göre, Nazmi arkadaşımız bu ciheti gayet iyi izah ettiler, buna

²²¹ TBMM, age., s. 187.

nazaran istikrarlı ve üniversiteye layık: talebe yetiştirecek şekilde program hazırlamak icap ediyor. İftiharla söyleyebiliriz ki, Türk çocuğunun, Türk gencinin yapamayacağı bir şey yoktur. Yeter ki çocuklarımızın muvaffak olmaları imkânlarını hazırlayalım ve verelim. Mevcut arasında çok tabiidir ki değişik istidat ve kabiliyetler vardır. Bu değişiklikleri düşünürken liselerde en dun dereceleri düşünmeyelim, yüksek kabiliyeti düşünelim. Biz maalesef bir tenekeci, bir duvarcı bulamıyoruz. Günden güne bu ihtiyaç kendini göstermektedir Maalesef şimdi bu işleri görenler memleketimize girmiş olan kimselerdir. Bu işlerle uğraşacaklara layık olduğu şekilde yer vermek ve bunları mükemmel müesseselerde yetiştirmek lâzımdır. Bunun için ne icap ediyorsa, tabii bu etüt edilir ve hayata müteveccih müesseseler açılır. Yalnız kendilerinden birçok başarılar beklediğimiz Maarif vekilinden ricam şudur ki, her zaman yeni olabilecek ve olgun bir program fakat mümkün olduğu kadar müstakar bir program. Program zamanın icaplarına göre değiştirilebilsin, fakat her sene değiştirilmek gibi bir vaziyet olmasam, mümkün olduğu kadar müstakar olsun. Bir cihete daha işaret etmek istiyorum. Kız talebe ne kadar tahsil yaparsa yapsam, her hangi bir mesleğe sülûk ederse etsin, nihayet günün birinde ana olacağını unutmasın. Esasen bu vazife aldığı vazifelerin başında gelir ve en doğrusu de budur. Bu vaziyet karşısında demek istiyorum ki kızlarımız tahsil etmesin, etsin en yükseğini yapsın ve nihayetinde de peşin evlatlarına müstefit olsun. Şimdi Maarif vekilinden ricam, Enstitülerimiz bu işi belâganmabelâğ görüyorlar. Acaba liselerimizde de bu telkini yapamaz mıyız? Ben liseleri iyi tanırım. 16 -sene içinde bulundum. Mektebimde zaman zaman kız talebe üzerinde yaptığım sondajlara aldığım cevaplar beni müteessir etti. Onları açıyorum, onları anlamak için sualler, soruyorum, vesileler buluyorum. Ben evlenmeyeceğim, doktor olacağım, hâkim olacağım diyorlar. Olsunlar, hepsini yapsınlar ve nitekim hayat da gösteriyor ki başarıyorlar. Fakat hiçbir zaman bunlar ana olmasına mâni teşkil etmez. Ana olmasını da göz önünde bulundurmak ve daha ufak yaşta iken ona göre hazırlamak lâzımdır. (Alkışlar). Bu, kızlarımızı birçok kötü maceralardan da uzaklaştırır (Alkışlar). Bu feci maceralar öyle fena şeylerdir ki aile kadını oldukları zamana kadar uzanıyor, çok kötü hale düşürüyor. Bu sonra da devam ediyor ve dahası alışıyor. Eğer biz ona daha küçük yaşta iken, sen ana olacaksın, yuva kuracaksın dersek ve bunu aşılsak ki bizim eski terbiyemizde pek güzel vardı, kuvvetli, demir gibi, ahlâkı yerinde analara sahip oluruz. (Alkışlar). Onun için Maarif vekilimizden ricam; ben kendi hesabıma bu işi çok esaslı görüyorum, acaba kız mekteplerinde bu telkinleri yapmak imkânları olamaz mı, şeklindedir”.

VI. Dönem milletvekilliği döneminde ise iki faaliyeti bulunmaktadır. Onlardan ilki “*Köy Okulları ve Enstitüleri Kuruluş Kanununun 24. Maddesinin değiştirilmesi*” hakkındaki kanun teklifin, diğeri ise, *Milli Eğitim, Tarım ve Bütçe Komisyonundaki çalışmalarıdır*.²²²

2.4.3.15. Hacer Dicle

1902’ de *Taşköprü* yöresinde doğmuştur. Kastamonu Kız Muallim Mektebi Almanca bilmektedir. Mesleki hayatında *Kastamonu Riyazetü’l-Benat İlk Mektebinde Başmuallim* olarak görev yapmıştır. Bunun yanı sıra *Muratbey Mektebi Öğretmeni* olarak da görev almıştır. Siyasi olarak *Kastamonu Vilayeti Umumi Meclis ve Daimî Encümen Azalığında* bulunmuştur. VI. Dönem Milletvekilliği seçimlerinde Kastamonu ilinden seçilerek TBMM’ye girmiştir. Medeni hali evli ve 2 çocuk sahibidir. 19.04.1966 yılında ölmüştür.²²³

VI. Dönem vekilliği döneminde toplam olarak üç kez söz almıştır. Bu konuşmalardaki ilk değindiği konu; “*1939 senesi Maarif bütçesi*”, sebebiyledir. Bu konuşmasında, “*Arkadaşlarım; kültür davası davalarımızın en büyüğüdür. Bu davayı gütmek ve bu dava üzerinde esaslı bir şekilde durmak Türk milletinin idealidir... Arkadaşlar; iki karpuz bir koltuğa sığmaz diye bir darbe mesel vardır. Çok doğrudur. O halde benim kanaatime göre bu mekteplere bir şekil vermek lâzımdır. Bilhassa ilk mekteplere iki veya üç sınıf ilâve ederek çocukları hayata yetiştirecek şekilde bir esas bulmak lâzımdır. Maarif vekilimizin bu esaslı nokta üzerinde yürüyeceğine benim kati inanım vardır. Kendisine muvaffakiyetler diler daha çok söz söyleyecek arkadaşlar olduğu sizi fazla yormak istemem*”²²⁴ gibi bir ifade de bulunmuştur.

Okullardaki fiziksel yapının iyileştirilmesi gerektiği ile ilgili bir konuşması ve teklifi olmuştur. Aynı sınıfta anlamayı güç duruma düşürecek seviyede fazla öğrenci sayısının olması sınıf düzenini ve yapısını olumsuz etkilemektedir demektedir. Kanun teklifi ise, “*Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair kanun*”, ile ilgilidir. Kanun teklifi konusundaki ikna edici sözlerinde, “*Arkadaşlar; birçok noktalara arkadaşlarım temas ettiler. Ben onlara temas etmeyeceğim. Yalnız bir noktayı huzurunuzda tebarüz ettirmek istiyorum, O nokta da şudur: Yüksek tahsillilerinin 3 senede bir, orta tahsillilerinin ise 4 senede bir terfi etmeleridir. Yek nazarda hakikaten bu kanun çok yerinde bir şeydir, yalnız*

²²² TBMM ZC. D. VII, C. XX, B. 4, s. 24.

²²³ TBMM, age., s. 149.

²²⁴ TBMM ZC. D. VI, C. II, B. 17, s. 249.

tatbikat sahasında bazı mahzurlara rasgeldiğimiz için bunu burada huzurunuzda izah etmek istiyorum. Bilhassa maarif içinde yaşadığım ve vaziyeti de yakinen gördüğüm için misallerimin ekserisiniz maarıften alıyorum. Meselâ bu günkü ilk mektep muallimi orta tahsilli, bir lise muallimi yüksek tahsillidir. Evet, orta tahsil yapana bir derece vermişiz, yüksek tahsil yapana bir derece vermişiz. Fakat arkadaşlarımızı mesleğe bağlamak için bilhassa meslek mekteplerini bitiren arkadaşlarımızın üç senede bir terfi ettirilmelerini doğru buluyorum. Bundan evvel Maarif vekilinin bir tamimini görmüştüm. O tamimde deniyordu ki; ilk mektep muallimleri mesleklerini yavaş yavaş bırakıyorlar” demiş ve öğretmen olan memurların mesleğinden daha memnun olacakları ve memnuniyetin de istedikleri yönde olmaz ise meslekte kalmayacakları ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Konuşmasının devamında da “Yüksek tahsil yapıyorlar ve başka memuriyetlere giriyorlar. Bu meslekin kutsiyetinden bahisle meslekte kalmalarını tavsiye ediyordu. Hepiniz çocuk babasısınız. Bir çocuğunuzu mektebe vermek istediğiniz zaman o mektebin evinize uzaklığından veya yakınlığından ziyade o sınıfı okutacak muallimin iyi bir hoca olup olmadığını tetkik edersiniz. Henüz yeni yetişmiş bir yavruyu meslekten yetişmemiş bir arkadaşın, bir muallim vekilinin eline verecek olursak o; çocuğu nasıl yetiştirir. ilk sene çocuğu mektebe bağlayacak, mektebi sevdirecek, nizama alıştırarak, çocukta okuma yazma zevkini verecek muallimdir. Birinci sene bunlara alışacak bir çocuktan artık ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci senelerde hiç korkmayız. Fakat asıl temel birinci sınıftır. Bu esaslı olmadı mı artık o çocuk kolay kolay mektebe ısınamaz ve bağlanamaz, temelsiz olur. Onun için ben burada bu 13’üncü ve 12 inci dereceye dahil olan arkadaşlarımızın da üç senede bir terfi etmelerini rica ediyorum.” Tespitinde bulunmuş ve çalışma yılları gözetilerek on iki ve on üç yıl boyunca çalışmış her bir öğretmen kişinin terfi ederek meslekte hak ettiği yerde kalmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır. Bunun sonucunda bu kanunun hem okul eğitimine devam eden çocuğun hem de aile ve öğretmenler için olumlu etkilerinin olacağını vurgulamaktadır. Akabinde ise, “Uzağa gitmeğe hacet yoktur. Buradaki Tarih ve Coğrafya Fakültesi bütün ilk mektep muallimleri doludur. Onun için biz bugün ilk mektep muallimi bulamıyoruz. Yarın hiç bulamayacağız. Çünkü 12 inci dereceye gelmek için 8 sene beklemektense üç sene veya dört sene tahsil görerek o seviyeye yetişmeği daha istifadeci buluyorlar. Arkadaşlar; yüksek tahsil yapmak iyi bir şeydir. Fakat yüksek tahsil yaptıktan sonra ilk mektep muallimliği yapılamaz. Yani böyle bir muallim ilk mektep çocuğunun seviyesine inemez. Bilhassa bu nokta nazarıma arkadaşlarım da muvafakat ederlerse bu iki

derecedeki muallimlerin yani 12 ve 13'üncü derecedeki muallimlerin üç senede bir terfi etmelerini rica ediyorum²²⁵” demiştir.

VI. Dönem Milletvekilliği süresince yaptığı konuşmaların sonuncusu ise; *“Hususi idarelerden maaş alan ilkokul öğretmenlerinin kadrolarına, taltif ve cezalandırılmasına ve bu öğretmenler için teşkil edilecek sağlık ve içtimai yardım sandığı ile yapı sandığına ve öğretmenlerin alacaklarına dair kanun”,* sebebiyle yaptığı söylemlerdir. O konuşmasına; *“Arkadaşlar, kültür hayatımızın temelini ilk mektepler teşkil etmektedir. Kültür hayatımızın temelini teşkil eden bu ilk mektep öğretmeni arkadaşlarımızın böyle velev ki bir gün bile olsa kıdem zamlarının gecikmesine benim gönlüm razı olmuyor. Siz arkadaşlarımın da gönüllerinin razı olmayacağına katî inanım vardır”* diyerek başlamış ve muallimlerin gerekli sandık yardım ve desteklerinden yararlanmaları gerektiğini çeşitli madde ve açıklamalar ile yapar. Toplumun temel taşı olan her aile çocuklarını eğitim amacı kültür seviyelerini yükseltmek için mekteplere yollamaktadır. Buranın ayakta kalabilmesi öğretmenin performans ve memnuniyetine bağlıdır. Öğretmen hiçbir kaygı ve endişe gütmenden, geçim sıkıntısına düşmeden mesleğine yararlı olmalıdır bu da ancak ve ancak ekonomik ve sosyal refahına durumuna bağlıdır demiştir. Konuşmasının son kısmını ise; *“Sayın arkadaşlarım, birinci maddedeki malî kudretleri nispetindeki ibaresi bu madde ile de alakalıdır, meselâ bir vilâyeti ele alalım. Bu vilâyette 30 muallim kıdeme hak kazanmıştır. Nihayet kadroları 10 kişilik ise bunların 20 tanesini bir tarafa bırakın bu 10 taneyi tercih edeceğiz. Tercih sebepleri ise burada yazılmıştır. Sayın arkadaşlarım, misalimi kendime tatbik ediyorum, mektepten çıktıktan sonra beni bir tren güzergâhına, diğer bir arkadaşımı da hakikaten yaşanması güç olan bir yere tayin ederler. Bu benim elimde olan bir şey değildir. İkicisi, herhangi bir hastalık sebebiyle mezuniyet alınmış olabilir, bu da elinde olan bir şey değildir. Üçüncüsü, çok çocuğu olmak. Ya yeni evlenmiştir veyahut da tabiat ona çocuk zevkini tattıramamıştır. Binaenaleyh bunların tercih sebebi olarak konmasını doğru bulamıyorum. Maddelere gelindiği zaman fikirlerimi tekrar arz edip bu hususta takrir vereceğim, takdir yüksek Heyetinizindir²²⁶”* diyerek tamamlamıştır.

²²⁵ TBMM ZC. D. VI, C. III, B. 25, s. 111.

²²⁶ TBMM ZC. D. VI, C. XXX, B. 27, s. 153.

2.4.3.16. Ayşe Sabiha Gökçül (Erbay)

Evlenmesiyle birlikte Erbay soyadını alan Sabiha Gökçül, nedendir bilinmez kısa süre sonra eşinden boşanmıştır. 1900’ da Bergama’ da doğmuştur. Daru’l- Muallimat’ ta Türkçe öğretmeni olarak çalışmıştır. İzmir ve Adana Kız Muallim Mektebinde öğretmen ve müdür muavini olarak görev almıştır. Milletvekili olunca TBMM’ de Başkanlık Divanı Kâtip Üyeliği yapmıştır. V. Dönem Milletvekilliği seçimlerinde Balıkesir’den; VI. Dönem Milletvekilliği seçimlerinde ise Samsun ilinden milletvekili seçilerek TBMM’ ye girmiştir. Bekâr olan Gökçül, 31.08.1998 yılında ölmüştür.²²⁷ Meclis arşiv kayıtlarında üyesi olduğu dönemler ile ilgili herhangi bir konuşmasına rastlanmamıştır.

2.4.3.17. Fatma Mergube Güleryük

1894’ de Sivas’ da doğmuştur. Meclis-i Umumi ve Belediye Azalığı yapmıştır. VI. Dönem Milletvekilliği seçimlerinde Sivas ilinden milletvekili seçilerek TBMM’ ye girmiştir. Bekâr olan Güleryük, 06.04.1975’ de ölmüştür.²²⁸ Kayıtlarda herhangi bir Meclis faaliyetine rastlanmamıştır.

2.4.3.18. Salise Abanozoğlu

1904’ de Trabzon’ da doğmuştur. Bursa Kız Muallim Mektebinden mezun olmuştur. Fransızca bilmektedir. Rize İnas Mektebinde Muallim olarak göreve başlamış akabinde Trabzon İç kale Kız İlk Mektebi Riyaziye Muallimi olarak da görev yapmıştır. VI. ve VII. Dönem Milletvekilliği seçimlerinde Trabzon’ dan milletvekili seçilerek TBMM’ ye girmiştir. Evli ve 2 çocuk sahibi olan Abanozoğlu, 10.10.1983’ de ölmüştür.²²⁹

VI. Dönem vekillik yaptığı dönem olmak üzere toplamda meclis konuşmasına baktığımız zaman bir konuşması arşiv kayıtlarına geçmiştir. Bu konuşması; “1940 mali yılı Ziraat Vekaleti bütçesi”, sebebiyledir. Abanozoğlu’ nun o konuşmasının sözleri şu şekildedir: “*Muhterem arkadaşlarım, muhterem mebus ve vekil arkadaşlarımız bu kürsüde köylümüzün, ziraî, iktisadî, sıhhî bakımdan kalkınmaları, refaha ulaşmaları için çok isabetli fikirler dermeyeran etmiş ve bu maksadı istihsale matuf tedbirler ve kararlar almışlardır. Bu tedbirleri huzurunuzda bir kere daha şükranla ifadeyi kendime borç bilirim. Milletimizin*

²²⁷ TBMM, age., s. 179.

²²⁸ TBMM, age., s. 202.

²²⁹ TBMM, age., s. 28.

asil bir bünyesi olan köylülerimize Cumhuriyetin verdiği mana ve kıymet malûmdur. Bu mana ve kıymetin izahını yapacak değilim²³⁰.”

Kadınlar Türk toplum geleneğinde yeri doldurulamayacak bir değer ve kıymettedir. Bunun taçlanması da cumhuriyetin Türk kadınına verdiği haklar ile sabitlenmiştir. Fakat kadın yeri gelmiş savaşta erkeği ile savaşmış, bazen ise cephe gerisinde canla başla savaşan erkeğine ve savaşan askerine destek olmuştur. Şimdi ise tarımsal faaliyetleri yürütürken neden kadın sırtında bir hamal misali yük taşısın ki? Bunu engelleyecek bir önlem alınmalı ve kadın hak ettiği yerde ve noktada olmalıdır. Bu yönde konuşmaları olan Abanozoğlu Hanım Efendi oylamaya sunulan bu tasarının kabul edilmesi yönünde cümleler kurmuştur. Kendisini destekleyen alkışlar eşliğinde konuşmasına şu şekilde devam etmiştir; *“Yalnız maruzatım, hepinizin gördüğü bir vakıaya temas edecektir. Köy kadınlarının mesaiye, istihale ne kadar candan ve samimiyetle iştirak ettikleri malûmunuzdur. Türk kadını kabiliyet ve kahramanlığı İstiklâl tarihimize diğer millet kadınları için numune olacak derecede yüksektir. Her Türk kadını icabında kanı, emeği ve şefkati ile analarının gösterdiği fedakârlığı göstermeğe amadedir. Köy kadınlarının gerek ev ve gerek ziraat ve pazar işlerinde ne derece mühim ve faal bir vazife ifa ettiklerini göğsümüz kabara kabara görmekteyiz. Yalnız kanlılık vakar ve ciddiyeti ile pek de telif edilemeyen bir manzara var: Köy kadınlarının sırtlarına yükleyip şehre, kasabaya getirdikleri yükler. Haricî manzarasının çirkinliği bakımından birçok şehirlerimizde sırt hamallığının kaldırıldığı bir zamanda hepimiz için hürmete şayan olan bu millet analarının ağır yükler altında ezilmeleri doğru mudur? Bu halin sıhhi bakımından mazarratı da aşikârdır. Ziraî, mahsullerimizi kadınlarımız bu şekillerde pazarlara indirmektedir. Hiç olmazsa kadınların sırtlarında ağır yüklerle kasabalara, şehirlere inmeleri olsun menolunmalıdır. Buna bir çare bulmalarını muhterem Hükümetimizden rica ediyorum.”²³¹*

2.4.3.19. Rukiye Belkıs Baykan

1898’ de İstanbul’ da doğmuştur. İstanbul Kız Daru’l- Fünun Tabiye Şubesinde Fransızca bilmektedir. Ankara kız Lisesi Tabiiye Muallimi olarak görev almıştır. VI. ve VI. Dönem Milletvekilliği seçimlerinde Ankara’dan milletvekili seçilerek TBMM’ ye girmiştir. Evli ve 2 çocuk sahibi olan Baykan, 30.06.1983’ de ölmüştür.

²³⁰ TBMM ZC. D. VI, C. XI, B. 57, s. 340.

²³¹ TBMM ZC. D. VI, C. XI, B. 57, s. 340.

Baykan Hanımefendi TBMM kürsüsünde dört kez söz hakkı alarak farklı konularda da görüşlerini belirtmiştir. Konuşmalarından ikisini VI. Dönem Milletvekilliği sırasında yapmış olup ilki; “1940 mali yılı Sıhhat ve İctimai Muavenet bütçesi”, konusunda olmuştur. O bu söyleminde; *“Muhterem arkadaşlar; Sıhhiye vekâleti bütçesinin bu faslı münasebeti ile arz etmek istediğim nokta, çocuk ve doğum hıfzıssıhhası bilgisinin memleketin muhtelif tabakaları arasında inkişafı meselesidir. Resmî vesikalara nazaran her sene artan nüfusumuz 550 bin kişi olarak tespit edilmiştir ki bu rakam bizi dünyanın en fazla nüfusu çoğalan memleketleri sırasına ithal etmektedir. Kemiyet itibari ile artan bu kütleyi keyfiyet itibari ile de kuvvetlendirmek, yetişen neslin sağlam ve gürbüz olarak inkişafını temin etmek de bize düşen çok mühim bir vazifedir. Çünkü memleketin en büyük serveti yetişen bu genç nesildir”*²³² demiş ve nüfusu artan ülkelerin başında geldiğini belirterek genç ve dinamik nüfus bulundurmak çok önemli ve kıymetlidir diyerek uyarıda bulunmuştur. Fakat bu nüfusun sağlıklı ve dirençli büyütmesi bakımından bu yönde tedbir ve koruyucu önlemler ile yaşatmak daha da önemlidir vurgusunu yapmıştır. Devamında ise; *“Sıhhat vekâletimiz bu sahada şimdiye kadar bize kıymetli eserler vermiştir. Ezcümle büyük şehirlerimizde gördüğümüz çocuğa doğum ve bakım evleri, dispanserler, Etimesgut sıhhat merkezi ve nihayet köy kabile mektebini bu meyanda sayabiliriz. Benim bu sahada temas etmek istediğim nokta bilhassa köylü sınıfımızdır ki nüfusumuzun 12.5 milyonunu bu kütlenin teşkil ettiği, bu günlerde muhtelif vesilelerle zikredildi... Köylerimizde gezenler hemen her tarlanın ortasında bir beşik görülür. Yedi, sekiz çocuk anası olmuş köylü kadını pek çoktur. Türk kadınının en mühim vasfı anne, hem de velut bir anne olmasıdır. Köylü bizden istemesini bilmesene bile bizim köylere göndermemiz icap eden birçok mühim şeyler vardır ki bunların en başında sıhhî yaşamak çarelerini, çocuk ve doğum Hıfzıssıhhası bilgilerini onlara anlatmak gelir. Gezdiğim köylerin sağlık teşkilâtı arasında küçük sıhhat memurları, köy ecza dolapları, sağlık koruyucuları gibi faydalı şeyler gördüm. Fakat kadın ve çocuk sıhhat işlerinin ancak bir kadın eli ile hem de kendi içlerinden yetişmiş münevver bir hemşire eli ile daha iyi başarılacağı çok bedihî bir keyfiyettir. Bu maksatla kurulan köy ebe mekteplerinden çok iyi neticeler beklemekteyiz. Ancak bunlar vasıtası ile ki köylü kadınlarımız arasında sağlık tetkik ve propagandası yapılarak, kullanmakta oldukları sakim usul ve adetler yerine fennî tedbirler ikame olunacak. Yine bu hemşireler eli ile çocuklarının sıhhatleri tanzim olunabilecektir. Muhterem vekilimizden bu sebepten ben Sıhhat*

²³² TBMM ZC. D. VI, C. XI, B. 57, s. 312.

vekâletimizin bütçesinin doğum ve çocuk bakım evleri faslında, küçük de olsa bir tenzilât yapılmasını doğru bulmadım. Bilâkis diğer fasıllardan yapılacak tenzilâtı buna ilâve etmesini bununla köylerimizde sıhhat işlerini tanzim için gezici ebe ve hemşire adedinin birkaç misli arttırılmasını isterdim. Çünkü her yetişecek fazla hemşire birkaç yüz çocuk ve annenin sıhhatini koruyacaktır²³³ diyerek kadınlarla ilgili olarak da; Kadın birçok işte yeterli ve iş görücü vaziyetler alabilir. Ancak en büyük ve en kıymetli vazifesi özellikle Türk toplum yapısında anne özelliği gelmektedir. Tarlada çalışan köylü anne çocuğunu daha temiz ve daha hijyenik koşullarda çocuğu ile ilgilenebilmelidir. Köy gibi küçük yaşam sahalarında köylü halkın bu isteklerini beklemeden hükümet olarak buradaki halkın sağlık koşulları ön planda tutularak giderilmelidir demiştir.

“Maarif Vekâleti bütçesi”, sebebi ile ilgili yaptığı konuşması ise; “*Muhterem arkadaşlar, Parti kongrelerinde dinlediğim maarif ile ilgili bir dilek hakkında maruzatta bulunacağım. Bu dilek çalışan kadınların 2-7 yaş arasındaki çocuklarının şehirlerde bakımsız bir halde kaldığından bahsi ile çocuk yuvaları açılmasını istiyordu. Benim Ankara'da dinlediğim bu dilek, İstanbul, İzmir, Adana gibi büyük şehirlerimizde hiç şüphesiz mühim bir ihtiyacdır. Bu ihtiyacı doğuran amiller tetkik edilirse: Kadının evinin dışında çalışmak mecburiyetinde kalması bunun en mühim sebebinin teşkil eder. Hayat şartlarının günden güne güçleşmesi büyük şehirlerde daha çok hissedilmektedir. Bunun için kadın da müstahsil mevkie geçerek ailenin malî durumuna yardım etmek mecburiyetinde kalıyor. Memleketimizde kadını hayata atan ilk amil umumi harbin zaruretleridir. O zamandan beri kadın fabrikalarda, tezgâhlarda, hayatın hemen her sahasında çalışarak, memleket işinde hissesine düşen vazifeyi yapmaktadır. Bilhassa sanayileşmek yolunda olan memleketimizde bu faaliyet sahası gün geçtikçe artmaktadır ve artacaktır. Çünkü ticaret, sanayi hayatımızda yalnız kadının faaliyetini istilzam eden şubeler vardır. Üzüm, incir, tütün işleyen kadınlar buna birer misaldir. Bu faaliyet kadının annelik vazifesine halel getirmiyor²³⁴” demiştir.*

Kadın evinin dışında birçok alanda vardır. Savaştan tutun da barışa kadar her bir ayrıntıya katkısı inkâr edilemez. Siyasi ve sosyal haklar elde eden kadın artık iş hayatının da başrollerinden olma yolunda ilerlemiştir. Fakat çalışma hayatına girse de annelik vazifesi devam etmiştir. İşe giden kadın kendi maddi koşullarına paralel olarak çocuğunu yanında işe götürmeyi de denemiştir bakım evleri gibi çocuğun kalmasını sağlayan mekanları da

²³³ TBMM ZC. D. VI, C. XI, B. 57, s. 312.

²³⁴ TBMM ZC. D. VI, C. XXV, B. 63, s. 310.

denemiştir. Fakat özellikle bakım evlerinin imar edildiği yerler hususunda daha hassas kriterler ile çalışmalar yapılarak çocuğun sağlığı tehlikeye atılmamalıdır. Çünkü Baykan'a göre; *"Fabrikaların, imalâthanelerin yanı başında bir de çocuk bakım evlerinin yükseldiğini görüyoruz. Ankara'da Mamak'taki Gaz maske fabrikasının çocuk bakım evi buna bir misaldir. Ancak bu bakım evlerinde çocuklar iki yaşına kadar olan bebeklik devrelerini geçirebiliyorlar. İki yaşından sonra çocuklar, çalışmak mecburiyetinde olan annelerinin bütün gün himayesinden mahrum kalıyor. Ta mektep çağına gelinceye kadar sokakta başıboş olarak dolaşıyor. Bedeni, ruhi, ahlaki her türlü fena tesir ve tehlikelere maruz kalıyor. Bu körpe varlık buna kendi kendine mukavemet edecektir. Tutun, kumar, buna benzer fena tesirler ilk tohumlarını bu zamanda kolaylıkla bırakıyor ve onun bütün Hayatı müddetince izlerim taşıyor. Bu çocuklara kucakını açacak ve onları koruyacak yer, ana mektepleridir. Umunu harp senelerinde hissedilen böyle bir ihtiyaçla memleketimizde ilk defa Çapa kız muallim mektebinde bir ana muallimi sınıfı açılmıştı şuradan ve diğer hususi mekteplerden yetişen ana muallimleri, ana sınıman açarak vazifede çalışmışlardır.²³⁵"* Nedeni de *"Çocuk, her yaşta üzerinde duracağımız bir mevzudur²³⁶"* ve çocuk ile kadına verdiği değeri bu sözler ile tamamlar.

VII. Dönemde bir konuşması ve bir kanun teklifi vardır. Kanun teklifi, *"Kaçakçılığın meni ve takibi hakkındaki kanunun 3777 sayılı kanunla değiştirilmiş olan 24. Maddesinin değiştirilmesiyle"* ilgilidir.²³⁷ VII. Dönem vekilliğinin son ise Milli Eğitim Bakanlığı ile ilgili bir içerik hakkındadır. *"1946 yılı Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi"* dolayısıyla yaptığı bu konuşmasıyla ilgili tasarrufu şu şekilde olmuştur; *"Sayın arkadaşlar Ankara ilinin okul ve öğrenci durumu hakkında maruzatta bulunmak için söz almış bulunuyorum. Gerek ilköğretim seferberliği gerek tahsil ihtiyacı ve nüfusun artımı gibi amiller Başkentimizin öğrenci adedini günden güne artırmaktadır. Son çocuk nüfus ayımı Ankara Belediyesi hudutları içinde 7 ile 16 yaş arasında, yani mecburi tahsil çağında 30788 çocuğumuzun bulunduğunu meydana çıkarmıştır. Aynı hudut dâhilinde tedrisatta bulunan okullarımızın adedi de 31 dir. Bu okulların bir kısmı yeni ve mektep için yapılmış binalar olup bunlar 6 yahut 10 dershaneli, diğer bir kısmı da mektep için yapılmayıp, eski evlerden ibaret olan binalardır ki bunlar zaruret dolayısı ile mektep haline getirilmişlerdir. 3 - 4 dershaneli olanlarda vardır. Bu okullardaki dersane adedi mecmuu 130 olarak hesap edilmiştir. Bu*

²³⁵TBMM ZC. D. VI, C. XXV, B. 63, s. 310.

²³⁶TBMM ZC. D. VI, C. XXV, B. 63, s. 311.

²³⁷TBMM ZC. D. VII, C. XVIII, B. 75, s. 290.

okullarda çift tedrisat yapılmaktadır. Dershaneler buna rağmen çok kalabalık ve verimi düşürecek kadar sıkıştır. Bu okullardaki sınıf mevcudu normalin çok fevkinde 97, hatta 110 mevcutlu olan sınıflar vardır. Bu yüzden öğretim ve eğitim işi ile ödevli olarak bu okullarda çalışan öğretmen arkadaşlarımız vazifelerini müşkülâtla başarmaktadırlar. Aynı zamanda şehrin gayri muayyen yerlerinde, gayri muntazam bir şekilde, serpilmiş olan bu okul binalarına, devam mecburiyetinde olan çocuklar, buralara müşkülâtla gidebilmekte ve bu yüzden birçok tehlikelere ve sakatlıklara maruz bulunmaktadır.²³⁸”

Bahse konu bu söyleminde Ankara ili için okul ihtiyacının gerekli olduğunu dile getiren Baykan, yaptığı araştırmalarında dersliklerin de yetersiz olduğunu tespit ettiğinden bahsetmektedir.

Bu dönemdeki kadın milletvekilleri, çeşitli eğitim alanlarından gelerek siyasetin farklı alanlarında görev almış, sivil toplum kuruluşlarına etkin bir şekilde katılarak toplumsal sorumluluklar üstlenmişlerdir. TBMM’de temsil ettikleri illeri ve dönemdeki siyasi rolleri göz önüne alındığında, bu kadın milletvekilleri Türk kadınının toplumsal ve siyasi katılımında aktif bir rol oynamışlardır.²³⁹

2.4.3.20. Emine Mebrure Aksoley

1902’ de Selanik’ de doğmuştur. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. Almanca ve az düzeyde Fransızca bilmektedir. Mesleki yaşamında kendi sermayesine ait bir okul ve Yardım Severler Birliğinin Genel Sekreteri 2. Başkanı ve Müfettişi görevlerinde bulunmuştur. V. ve VII. Dönem Milletvekilliği seçimlerinde Ankara ilinden milletvekili seçilerek TBMM’ ye girmiştir. Evli olan Aksöley, 02.03.1984’ de ölmüştür.

TBMM’ de aktif söz hakkı ve kanun teklifi çalışmaları 113 adet konuşması ve kanun teklifleri vardır. VIII. Yasama Döneminde ilk olarak şu hususa değinmiştir: “506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanun tasarısı”, sebebi ile ilgili fikri şu yönde olmuştur: “Benim sormak istediğim şu: Sigortalının ölüm tarihinde evli bulunan kız çocukları ki, gelir almıyor, bu kanun hükmüne göre gelir bağlanacak mı, bağlanmayacak mı?” Bu sorusuyla ilgili, “Bütçe

²³⁸ TBMM ZC. D. VII, C. XX, B. 16, s. 292.

²³⁹ TBMM, age., s. 106.

ve plan komisyonu başkanının” olumsuz yanıtının üzerine, Aksoley bir kez daha söz alıp fikrini sunduktan sonra değişiklik vermeyi uygun bulur ve bu kanun maddesine ilişkin değişiklik teklifini sunar. Teklifinde, “*Ama bu bence büyük bir haksızlıktır. Gelir almakta olan kız çocuğu evleniyor, boşanıyor ona maaş bağlıyorsunuz. Öbürünün yaşı biraz daha ilerlemiştir, biraz daha evvel evlenmiştir, boşanmıştır ona niçin bağlamıyorsunuz?*”²⁴⁰ demektedir.

Bir diğer kanun teklifi de “5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa ek ve geçici maddeler eklenmesi”²⁴¹, hakkındadır. Aynı dönem de bir kez de önerge vermiştir. Ancak bu kez önerge sorularına yönelik cevaplar ile ilgili herhangi bir söz hakkı bulunmaktadır.²⁴² Söz konusu bu dönemde ayrıca sekiz kez söz hakkı alarak siyasi, askeri ve eğitim ile ilgili konuşmaları bulunmaktadır.

2.4.3.21. Hasene Ilgaz

1902’ de İstanbul’ da doğmuştur. İstanbul Kız Öğretmen Okulunda az düzeyde Fransızca dili ile eğitimini tamamlamıştır. İstanbul Fatih İlkokullar Başöğretmenliği yapmış; Şehremini Halkevi Reisliği ile gazetecilik ve yazarlık da yapmıştır. VII. Dönem Milletvekilliği seçimlerinde Hatay ilinden milletvekili seçilerek TBMM’ ye girmiştir. Evli ve 1 çocuk sahibi olan Ilgaz, 03.05.2000 yılında ölmüştür.²⁴³ Mecliste herhangi bir konuda rastlanan ne bir konuşması ne de bir kanun teklifi bulunmamaktadır.

2.4.3.22. Salise Abanozoğlu

1904’ de Trabzon’ da doğmuştur. Bursa Kız Muallim Mektebinde, Fransızca dili ile eğitimini tamamlamıştır. Rize İnas Mektebi Muallimi olarak çalışmıştır. Trabzon İç kale Kız İlk Mektebi Riyaziye Muallimi olarak da çalışmıştır. VI. ve VII. Dönem Milletvekilliği seçimlerinde Trabzon ilinden milletvekili seçilerek TBMM’ ye girmiştir. Evli ve 2 çocuk sahibi olan Abanozoğlu, 10.10.1983 yılında ölmüştür. Meclis kayıtlarına herhangi bir faaliyetine rastlanmamıştır.

²⁴⁰ TBMM ZC. D. VIII, C. 53, B. 70, s. 625.

²⁴¹ TBMM ZC. D. VIII, C. 53, B. 67, s. 566.

²⁴² TBMM ZC. D. VIII, C. 6, B. 78, s. 536.

²⁴³ TBMM, age., s. 218.

2.4.3.23. Zehra Budunç

1896' da Selanik' de doğmuştur. Eğitim hayatını Ortaokulda tamamlamıştır. Mesleki kariyerinde öğretmenlik, okul sahipliği ve bunların yanı sıra siyasi görev olarak da Bursa Belediye Meclisi Üyesi ve Reis Muavinliği yapmıştır. VIII. Dönem milletvekilliği seçimlerinde Bursa' dan milletvekili seçilerek TBMM' ye girmiştir. Bekar olup, 25.05.1956 yılında ölmüştür.²⁴⁴ Meclis Arşivinde kayıtlı bir faaliyetine ulaşılmamıştır.

2.4.3.24. Latife Bekir Çeyrekbaşı

1901' de İstanbul' da doğmuştur. Lise eğitimini tamamlamıştır. Fransızca ve Rumca dillerini bilmektedir. Konya Kız Muallim Mektebinde Fransızca öğretmenliği yapmıştır. VIII. Dönem Milletvekilliği seçimlerinde İzmir ilinden milletvekili seçilerek TBMM' ye girmiştir. Medeni durumu evli ve 3 çocuk sahibi olan Çeyrekbaşı, 23.09.1952 yılında ölmüştür.²⁴⁵ Kayıtlarda bulunan bir faaliyeti yoktur.

2.4.3.25. Makbule Dıblan

1913' de Adana' da doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunudur. Mesleki hayatında İç hastalıkları Mütihassıslığı ile doktor olarak çalışmıştır. VIII. Dönem Milletvekilliği seçimlerinde Seyhan' dan milletvekili seçilerek TBMM' ye girmiştir. Bekâr olan Dıblan, 25.08.1970 yılında ölmüştür.²⁴⁶ Meclis Arşiv kayıtlarında yazılı bir faaliyeti bulunmamaktadır.

2.4.3.26. Zekiye Molağlı Dranaz

1911' de Trabzon' da doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Matematik Bölümünde eğitim almıştır. Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Öğretmen olan Dranaz; VIII. Dönem Milletvekilliği seçimlerinde Trabzon ilinden milletvekili seçilerek TBMM' ye girmiştir. Evli olup, 15.09.1960 yılında ölmüştür. Kayıtlarda, Meclisteki faaliyetleriyle ilgili herhangi bir belge kaydına rastlanmamıştır.

²⁴⁴ TBMM, *age.*, s. 119.

²⁴⁵ TBMM, *age.*, s. 129.

²⁴⁶ TBMM, *age.*, s. 147.

2.5.1920-1950 TBMM'DE KADINLARA YÖNELİK KABUL EDİLEN DİĞER KARARLAR VE YÖNETMELİKLER

Araştırmada yukarıda bahsedilen kanunların dışında kadınlara yönelik olarak, ilk kez 1930 yılında doğum izni düzenlemesi yapıldı. 1933 yılında ise toplumun değerli bir kesimini temsil eden kız çocuklarına mesleki eğitimlerini vermek ve bu doğrultuda yetiştirmek amacıyla Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü kurulmuştur.

1936 yılında yürürlüğe giren 3006 sayılı İş Kanunu ise, kadınların çalışma hayatına yeni bir düzenleme getirdi. Bu düzenleme kadınların çalışma koşullarını düzenleyerek, iş hayatında daha fazla hakka sahip olmalarını sağladı. Diğer alanlarda olduğu gibi iş dünyasında eşitlik ilkesi benimsendi. Ayrıca bu kanuna göre, çocuk dünyaya getirmiş süt veren annenin süresi mesai zamanından kabul edilerek Kanun içinde kayda geçirilmiştir²⁴⁷. Daha sonraki yıllarda ise kadınların yeraltındaki ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmasını yasaklayan sözleşme de kabul edildi.

Bahse konu bu dönemde kadın haklarına yönelik yasal düzenlemeler, Türk kadınlarının toplum içindeki rollerini değiştiren ve güçlendiren temel adımları temsil etmektedir. Siyasi haklar, hukuki eşitlik ve iş hayatında düzenlemeler, Türk kadınlarının haklarını güçlendiren bu dönemdeki temel gelişmelerdir.

TBMM'nin bu çalışmaları zaman içinde daha da anlaşılır ve kabul edilmiş olup, buna örnek somut adımlardan ilki, 1950 yılında Mersin'de ilk kadın belediye başkanı olan Müfide İlhan seçilmesidir. İlhan, bu özelliğiyle Türkiye'nin ilk kadın belediye başkanıdır. Bu, Türkiye'de kadınların yerel yönetimde daha etkin rol almasında önemli bir dönemeci temsil eder. İkinci bir örnek ise, Şoför Kadın Muammer Hanım'dır. Muammer Hanım, Türkiye'nin ilk kadın taksi şoförü olarak tarihe geçmiş ve ülkemizdeki bu olağanüstü durum, kadınların geleneksel cinsiyet rollerinden sıyrılıp toplumsal adım atmalarının izini sürmek adına önemli bir dönemeci temsil etmektedir.

Muammer Hanım'ın taksi şoförü olarak göreve başlaması, aynı zamanda kadınların toplu taşıma sektöründe yer almasının erken bir örneğidir. Bu durum, cinsiyetin sınırlayıcı normlarına karşı bir meydan okuma olarak da değerlendirilmektedir. Geleneksel Türk toplumunda kadınların genellikle evdeki rollerle sınırlı olduğu bir dönemde, Muammer

²⁴⁷ Resmî Gazete, 15 Haziran 1936, No: 3330.

Hanım'ın taksi direksiyonuna geçişi, kadınların kamusal alanlarda görünürlük kazanmasının önemli bir misalidir.²⁴⁸

Ancak Muammer Hanım'ın taksi şoförlüğü sadece bireysel bir başarı değil, aynı zamanda toplumsal normların sorgulanmasına ve değişen cinsiyet rollerine bir tepki olarak da değerlendirilmektedir. O, sadece bir birey olarak değil, aynı zamanda bir sembol olarak toplumsal değişimin öncülerinden biri haline gelmiştir. Bu durum, Türkiye' deki kadın hakları mücadelesinin erken dönemlerine ışık tutan bir örnek olarak incelenebilmektedir.

Muammer Hanım'ın tarihsel rolü, kadınların toplumsal ve ekonomik alandaki haklarına yönelik farkındalığı artırmak adına yapılan çabaların bir parçası olarak değerlendirilebilmektedir. Aynı zamanda, bu olay; kadınların mesleki alanlardaki varlıklarının normalleşmesine yönelik toplumsal bir adım olarak tarihsel bir öneme sahiptir. Bu tür olağanüstü durumlar, toplumsal bir adım olarak tarihsel bir öneme sahiptir. Bu tür olağanüstü durumlar, toplumsal değişimin anahtarı olarak kabul edilebilir ve Türkiye'deki kadın hareketinin evrimine ilişkin daha kapsamlı bir anlayışın parçası olabilmektedir.

²⁴⁸ Bkz. Ekler Fotoğraf No:16.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte, kadın haklarına dair daha geniş kapsamlı reformlar başlatılmıştır. 1923'te Cumhuriyetin ilanı, kadınların toplumsal ve siyasal haklarını genişletme sürecini hızlandırmıştır. Eğitimde laikleşme süreci olan 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve 1926 Türk Medeni Kanunu ile kadın hakları daha da güçlendirilmiştir. 1930'da çıkarılan Belediye Kanunu, kadınlara belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanıyarak siyasi katılımlarını artırmıştır.

1934 Anayasa değişikliği ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiş, 1935 seçimlerinde kadın milletvekili sayısı artarak siyasi temsiliyetlerini güçlendirmiştir. İş hayatında düzenlemeler getiren 1936 İş Kanunu, kadınların çalışma koşullarını iyileştirmiştir.

1950'de Müfide İlhan'ın Mersin'de belediye başkanı seçilmesi, kadınların yerel yönetimde etkin rol almasında önemli bir kilometre taşıdır.

Sonuç olarak, bu tarihsel inceleme Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne kadın haklarındaki ilerlemeleri ve evrimi gözler önüne sermektedir. Ancak, bu süreçte yaşanan gelişmelerin tam anlamıyla kadınların toplumsal eşitliğini sağladığı söylenemez. Gelecekteki çalışmalarda, kadın hakları mücadelesinin daha da derinlemesine anlaşılması ve iyileştirilmesi için yapılabilecek adımların incelenmesi önemlidir.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) bünyesinde 1920 ile 1950 yılları arasında görev yapan kadın milletvekillerinin siyasi rolünü ve toplumsal etkilerini anlamaktır. Araştırmanın temel bulguları, bu dönemdeki kadın milletvekillerinin siyasi arenada önemli bir varlık gösterdiğini ve Türk siyasi tarihinde çığır açan bir dönemeç olduğunu ortaya koymaktadır.

1920 ile 1950 yılları arasında gerçekleşen seçimler, kadın milletvekillerinin sayısında belirgin bir artışa işaret etmektedir. 1935 Türkiye genel seçimleri, kadınların ilk defa oy kullandığı seçimler olup, bu dönemde 17 kadın milletvekili seçilmiştir. Ardından yapılan ara seçimlerle birlikte bu sayı 18'e yükselmiştir. Bu artış, kadınların siyasi katılımındaki önemli bir gelişmeyi simgelerken, TBMM'nin kadın temsiliğini güçlendirdiğini göstermektedir. 1950 yıllarına doğru bu sayı hızla artmıştır.

Çalışmanın bulgularına göre, bu dönemdeki kadın milletvekilleri, sadece seçildikleri bölgeleri temsil etmekle kalmayıp, geniş bir politika yelpazesinde etkin rol oynamışlardır. Özellikle bütçe görüşmeleri, kanun tasarıları ve eğitim-sağlık politikaları gibi konularda yaptıkları konuşmalar, kadın temsilcilerin kapsamlı bir politika perspektifi sunduğunu göstermektedir.

Ayrıca, kadın milletvekillerinin yerel düzeydeki çalışmaları, seçildikleri bölgelerdeki sorunlara duyarlılık ve çözüm odaklılıklarını sergilemiştir. Bu durum, kadın temsilcilerin sadece TBMM içinde değil, aynı zamanda seçim bölgelerinde de etkili bir şekilde politika oluşturdıklarını göstermektedir.

Ancak, kadın milletvekillerinin sayısındaki artış ve etkilerinin daha geniş bir alana yayılabilmesi için, toplumsal algıdaki cinsiyet rollerinin değişmesi gerekmektedir. Bu, kadınların siyasi liderlik rollerine olan katılımlarının, toplumun genelinde desteklenmesi, cinsiyet eşitliğine dayalı bir politika ortamının oluşturulması, bu dönemde elde edilen kazanımların sürdürülebilirliğini sağlayacaktır.

1920 ila 1950 yılları arasındaki TBMM'deki kadın milletvekilleri, Türk siyasi tarihinde önemli bir kilometre taşı temsil etmektedir. Bu dönem, kadın temsilcilerin siyasetteki varlığını güçlendirmiş ve ülkede cinsiyet eşitliği mücadelesine ivme kazandırmıştır. Akademik olarak incelendiğinde, bu dönemdeki kadın milletvekillerinin sosyal, kültürel ve politik rolleri, Türkiye'nin modernleşme sürecindeki kadın hareketi ve siyasi katılımı açısından önemli bir araştırma konusu sunmaktadır.

KAYNAKLAR

Arşiv Vesikaları

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi (TBMM)

A- TBMM Milletvekilleri Albümü: Cilt I, 1920-2010 (1920-1950)

B- TBMM Zabıt Cerideleri;

Devre 2, Cilt 22, Birleşim 57, Sayfa 230;

Devre 6, Cilt 28, Birleşim 4, Sayfa 319-323;

Devre 6, Cilt 28, Birleşim 4, Sayfa 319-323;

Devre 4, Cilt 17, Birleşim 76, Sayfa 48;

Devre 4, Cilt 17, Birleşim 76, Sayfa 49;

Devre 6, Cilt 3, Birleşim 28, Sayfa 238-239;

Devre 5, Cilt 11, Birleşim 68, Sayfa 239-241;

Devre 5, Cilt 12, Birleşim 73, Sayfa 45;

Devre 6, Cilt 2, Birleşim 17, Sayfa 256-257;

Devre 6, Cilt 18, Birleşim 56, Sayfa 175-177;

Devre 6, Cilt 25, Birleşim 61, Sayfa 247;

Devre 5, Cilt 8, Birleşim 32, Sayfa 157;

Devre 5, Cilt 19, Birleşim 70, Sayfa 41;

Devre 5, Cilt 11, Birleşim 69, Sayfa 258;

Devre 5, Cilt 12, Birleşim 76, Sayfa 129;

Devre 5, Cilt 16, Birleşim 32, Sayfa 43;

Devre 5, Cilt 17, Birleşim 49, Sayfa 76;

Devre 5, Cilt 19, Birleşim 70, Sayfa 40;

Devre 6, Cilt 2, Birleşim 18, Sayfa 304;

Devre 6, Cilt 19, Birleşim 66, Sayfa 87-91;

Devre 6, Cilt 25, Birleşim 64, Sayfa 347;

Devre 5, Cilt 1, Birleşim 2, Sayfa 32;

Devre 5, Cilt 12, Birleşim 81, Sayfa 324-325;

Devre 5, Cilt 15, Birleşim 30, Sayfa 173;

Devre 5, Cilt 19, Birleşim 70, Sayfa 13-14;

Devre 5, Cilt 19, Birleşim 70, Sayfa 20-21;

Devre 5, Cilt 19, Birleşim 75, Sayfa 271-272;

Devre 5, Cilt 25, Birleşim 67, Sayfa 214-216;

Devre 5, Cilt 26, Birleşim 82, Sayfa 434;

Devre 5, Cilt 26, Birleşim 82, Sayfa 433-434;

Devre 6, Cilt 2, Birleşim 14, Sayfa 150-151;

Devre 6, Cilt 8, Birleşim 27, Sayfa 161;

Devre 6, Cilt 23, Birleşim 33, Sayfa 173;

Devre 6, Cilt 25, Birleşim 62, Sayfa 282;

Devre 7, Cilt 4, Birleşim 45, Sayfa 49;

Devre 7, Cilt 10, Birleşim 61, Sayfa 264;

Devre 7, Cilt 12, Birleşim 86, Sayfa 113;

Devre 7, Cilt 16, Birleşim 40, Sayfa 28;

Devre 7, Cilt 16, Birleşim 42, Sayfa 68;

Devre 7, Cilt 17, Birleşim 65, Sayfa 474;

Devre 7, Cilt 19, Birleşim 81, Sayfa 17;

Devre 7, Cilt 19, Birleşim 90, Sayfa 160;

Devre 8, Cilt 16, Birleşim 51, Sayfa 592;

Devre 8, Cilt 22, Birleşim 22, Sayfa 477;
Devre 8, Cilt 25, Birleşim 71, Sayfa 860;
Devre 5, Cilt 11, Birleşim 68, Sayfa 232;
Devre 5, Cilt 26, Birleşim 83, Sayfa 487;
Devre 6, Cilt 2, Birleşim 10, Sayfa 45;
Devre 5, Cilt 18, Birleşim 65, Sayfa 252;
Devre 5, Cilt 26, Birleşim 71, Sayfa 23;
Devre 6, Cilt 2, Birleşim 16, Sayfa 226;
Devre 5, Cilt 12, Birleşim 81, Sayfa 321;
Devre 5, Cilt 19, Birleşim 76, Sayfa 306;
Devre 7, Cilt 20, Birleşim 4, Sayfa 24;
Devre 6, Cilt 2, Birleşim 17, Sayfa 249;
Devre 6, Cilt 3, Birleşim 25, Sayfa 111;
Devre 6, Cilt 30, Birleşim 27, Sayfa 153;
Devre 6, Cilt 11, Birleşim 57, Sayfa 340;
Devre 6, Cilt 25, Birleşim 63, Sayfa 310;
Devre 6, Cilt 11, Birleşim 57, Sayfa 312;
Devre 7, Cilt 18, Birleşim 75, Sayfa 290;
Devre 7, Cilt 20, Birleşim 16, Sayfa 292;
Devre 8, Cilt 53, Birleşim 70, Sayfa 625;
Devre 8, Cilt 53, Birleşim 67, Sayfa 566;
Devre 8, Cilt 6, Birleşim 78, Sayfa 536;
Devre 2, Cilt 20, Birleşim 30, Sayfa 251;
Devre 3, Cilt 16, Birleşim 33, Sayfa 36;

Devre 3, Cilt 13, Birleşim 4, Sayfa 22;

Devre 3, Cilt 17, Birleşim 37, Sayfa 24;

Devre 3, Cilt 16, Birleşim 33, Sayfa 36;

Kanun No. 1593, Resmî Gazete. 3330, 15 Haziran 1936, Resmî Gazete. 1489, 6 Mayıs 1930.

2. Gazeteler

Cumhuriyet, 10.09.1920;

Ulus, Cuma, 7 İlk kanun 1934;

Ulus, Perşembe, 6 İlk kanun 1934;

Yeni Asır, Cuma, 7 Kanunu evvel, 1934;

Türkdili, Pazar, 9 İlk kısım, 1934;

3-Kitap ve Makaleler

Abugali, Güliden, “Türk ve Rus Hukukunda Çocuğun Velayeti”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 3, Konya 2018, ss. 331-392.

Aldıkaçtı, Orhan, “27 Ekim 1957 Milletvekilleri Seçimleri”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 1-4, İstanbul 2011, ss. 13-25.

Alptekin, Duygu, “Üçüncü Dünya Ülkelerinde Kadın Hakları Bağlamında Feminizm”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 20, Konya 2008, ss. 21-33.

Altunok, Hatice, IŞIK, A. Muaz, GEDİKKAYA, F. GÜL, *Siyasette İlk Kadın Parlamenterler Dönemi*, Yasama Derneği, Ankara 2018.

Arik, Fikret, “Mısır Medeni Kanun’u”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 4, Ankara 1955, ss. 284-296.

Arikan, Gülay, “Çalışma Yaşamında Kadın”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, Ankara 1997, ss. 1-17.

Arslan, Fatih, “21. Yüzyılda Kadın Hakları”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, Sayı 3, Ankara 2015, ss.730-739.

Atalay, Ahmet, *Basına Göre; Cephe Gerisi ve Cephedeki Faaliyetleriyle İstiklalin Kadınları*, Kömen Yayınları, Ankara 2018.

Ataöv, Türkkaya, “Kadın Hakları Üzerine İki Hint Kaynağı”, *Mülkiye Dergisi*, Sayı 1, Ankara 2014, ss. 207-214.

Aydın, Harun, “Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de Kadın”, *Current Research in Social Sciences*, Sayı 3, Ankara 2015, ss. 84-96.

Aydın-Özdemir, Elif, “19.12.2008 Tarihli İsviçre Medeni Kanun’u Değişikliği ile Karşılaştırmalı Olarak Türk Medeni Kanunu’nda Koruma Amacıyla Özgürlüğün Kısıtlanması Düzenlemesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, İzmir 2013, ss. 171-209.

Başpınar, Veysel, “Türk Medeni Kanunu ile Aile Hukukunda Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 3, Ankara 2003, ss. 80-102.

Baykal, Özlem, *Fotoğraf Üzerinden Millî Mücadelede Türk Kadını*, Ankara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019.

Baykal, S. Bekir, “Millî Mücadele’de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 1, Ankara 1984, ss. 108.

Cerezci, Serap, “Türkiye Cumhuriyet’inin İlk Kadın Bakanı Prof. Dr. Peyman Türkan Akyol’un Siyasi Hayatı”, *Belgi Dergisi*, Sayı 16, Ankara 2018, ss. 820-844.

Ceylan, Ebru, “Yeni Türk Medeni Kanunu’na Göre Kadının Hukuki Durumu”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, İstanbul 2016, ss. 75-125.

Çanak, Erdem, “TBMM’deki İlk Kadın Milletvekillerinden Esmâ Nayman ve Meclisteki Faaliyetleri”, *Asia Minor Studies*, Sayı 7, Ankara 2016, ss. 27-42.

Çubukçu, İ. Agâh, “İslam’da Kadın Hakları”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 1-4, Ankara 1976, ss. 37-44.

Doğan, Hande, “Anayasa Mahkemesi’nin Türk Medeni Kanunu 181/II Hükmüne İlişkin Karar İncelemesi”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, İstanbul 2016, ss. 137-148.

Doğramacı, Emel, “Atatürk ve Kadın”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 13, Ankara 1988, ss. 91-106.

Doğramacı, Emel, *Türkiye’ de Kadının Dünü ve Bugünü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1989.

Erdoğan, Nevzat, “Muş’un İlk Kadın Milletvekili, Nermin Neftçi (1923-2003)”, *Anemon Muş Alparslan Türkeş Üniversitesi*, Sayı 1, Muş 2015, ss. 9-32.

Esirgen, Ö. Seda, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türk Hukukunda Kanunlaştırma Hareketleri”, *Adalet Dergisi*, Sayı 62-63, Ankara 2019, ss. 429-480.

Gözütok, F. Dilek, “Kadın ve Eğitim”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, Ankara 1995, ss. 43-47.

Günergök, Özcan, “Türk Medeni Kanunu’nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun Mal Rejimleri Bakımından Değerlendirilmesi”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 4, Erzincan 2002, ss. 333-334.

Güneş, Günver, “Türk Kadınının Muhtarlık ve Köy İhtiyar Heyetlerine Seçme Seçilme Hakkını Kazanması ve Türkiye’nin İlk Kadın Muhtarı Gül Esin (Hanım)”, *Çağdaş Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, Aydın 2010, ss. 171-175.

Hiç, Süreyya, “Atatürk, Cumhuriyet ve Kadın Hakları”, *Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, Sayı 33, Ankara 1999, ss. 759-763.

İnan, Afet, “Çağdaşlaşmada Kadın Hakları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 2, Ankara 1985, ss. 331-334.

Kaçar, Aliye, *Kadınlar Halk Fırkasından Türk Kadınlar Birliğine Kadın Hareketi ve Basına Yansıması*, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2020.

Kaşıkırık, Ayşe ve Karaoğlu, Nuray, “Kadın Milletvekillerinin Yasama Performansına Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Bir Bakış”, *Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, Ankara 2021, ss. 156-162.

Koçak, Doğan, “17 Şubat 1926’da Kabul Edilen Türk Medeni Kanunu’na Göre Türk Kadınının Hak ve Özgürlükleri”, *Atatürk Dergisi*, Sayı 1, Erzurum 2019, ss. 79-98.

Kurnaz, Şefika, “Millî Mücadelede Türk Kadını”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 34, Ankara 1996, ss. 257.

Kurtkan, B. Amiran, “Atatürk’ün Kadın Hakları Bakımından Türk İslam Kültürüne Hizmeti”, *İstanbul Journal of Sociological Studies*, Sayı 19, İstanbul 2011, ss. 49-70.

Kuyaksil, Ali, “Türk Anayasalarında Kadın Hakları ve Gelişimi”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 11, Hatay 2014, ss. 328-351.

Makaracı-Başak, Aslı ve Tek, G. Sinem, “Türk Borçlar Kanunu’nda Getirilen Geçici Ödeme Hakkında Düşünceler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı Özel Sayı, İzmir 2013, ss. 1111-1142.

Öner, B. Senem, “Cinsiyetlendirilmiş Öznellik ve Meşruiyetin “Çevirisi”: 1926 Tarihli Eski Türk Medeni Kanunu Örneği, *Rumeli’de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 11, Kırklareli 2018, ss. 152-160.

Özdemir, Nuray, “I. Dünya Savaşında İstihlak-ı Milli Kadınlar Cemiyeti’nin Faaliyetleri”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Sayı 36, İstanbul 2019, ss. 29-35.

Özdemir, Nuray, “Mütareke Döneminde Asri Kadın Cemiyetinin Faaliyetleri”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Sayı 39, İstanbul 2021, ss. 107-108.

Pınar, Mehmet, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Mersin Hilal-i Ahmer Cemiyeti”, *Atatürk Dergisi*, Sayı 1, Erzurum 2012, ss. 282-290.

Salihoglu, Hüseyin, “Almanya’da Onduk üzüncü Yüzyıldaki Kadın Hakları Tartışmalarına Bir Bakış”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, Ankara 1988, ss. 8-34.

Sancar, Serpil, “Kadın Hakları Siyaseti: Siyasetin Eril Karakterini Değiştirmek”, *Mülkiye Dergisi*, Sayı 1, Ankara 2023, ss. 447-466.

Sarıhan, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Kadınları*, Nilüfer Belediyesi, Bursa 2009

Sarısaman, Sadık, “Trabzon’un İlk Kadın Milletvekili Seniha Hızal’ın TBMM’deki Faaliyetleri”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 67, Ankara 2020, ss. 403-427.

Selanik, A. Atakan, “Türk Medeni Kanunu (Komşuluk Hukuku) Açısından Mülkiyet Hakkının Sınırlanması”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 3, Ankara 2021, ss. 1-32.

Serozan, Rona, “Türk Medeni Kanunu Çerçevesinde Çokevlilik”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Sayı 3-4, İstanbul 2011, ss. 293-306.

Sezer, Ayten, “Türkiye’deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 42, Ankara 1998, ss. 889-905.

Şahin, Mustafa-Cemile, “Osmanlı Son Dönemi ile Millî Mücadele Yıllarında Türk Kadınının Sosyal, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi ve Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, Nevşehir 2013, ss. 53-72.

Şahin, Zeynep, “Türkiye’de Seçimlerin Cinsiyeti: Cumhuriyet’in İlk Yıllarından Günümüze Milletvekili Genel Seçimleri ve Kadın Temsili (1935-2018)”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 29, Iğdır 2022, ss. 73-96.

Şıpka, Şükran, “Türk Hukukunda Eşlerin Hukuki İşlem Özgürlüğünün Sınırları”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Sayı 9, İstanbul 2015, ss. 47-58.

Taş, Erhan, “Kabul Sürecinde Türk Medeni Kanunu’na Yönelik Bazı Eleştiriler”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 16, Bingöl 2018, ss. 649-670.

Tepekaya, Muzaffer-Kaplan, Leyla, “Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1877-1923)”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 10, Konya 2003, ss. 150.

Terkan, Banu, “Kadın Örgütlerinin İnterneti Alternatif Medya Olarak Kullanımı Üzerine Bir İnceleme”, *Selçuk İletişim*, Sayı 3, Konya 2013, ss. 34-55.

Terzioğlu, Hülya, “Emaneten Mülke- Kadın-Beden-Siyaset”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 1, Çorum 2018, ss. 789-792.

Toprak, Zafer, “Türkiye’ Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkasından Arşı Ulusal Kadınlar Birliği Kongresine (1923-1935)”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, İstanbul 1994, ss. 6-8.

Ünal, Mehmet, “Türk Medeni Kanunu Bakımından Kadın Hakları”, *Selçuk Üniversitesi*, Sayı 1-2, Konya 1998, ss. 667-675.

Veldet, Hıfzı, “Türk Medeni Kanunu ve İdarecilerimiz”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, Ankara 1943, ss. 10-15.

Veldet, Hıfzı, “Türk Medeni Kanunu ve İdarecilerimiz”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Sayı 3-4, İstanbul 2011, ss. 516-529.

Yaka, B. Nurhan, *Millî Mücadelede Kadınlar (1918-1922)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2001.

Yazıcı, Mehmet, “Kadın Algısında Devrim: Kur’ an”, *On dokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, Samsun 2022, ss. 113-126.

Yıldırım, B. Hatice, “Millî Mücadelede Aydın’ın Kadın Efeleri”, *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Sayı 2, Ankara 2014, s. 1.

Yıldırım, İlyas, “Şüf’a-Önalım Hakkı: Mecelle ve Türk Medeni Kanunu Merkezli Bir Mukayese”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı 31, Ankara 2018, ss. 317-336.

Yüzbaşı, Esin, “İsparta’nın İlk Kadın Milletvekili Fatma Mihriban Erden’in Meclis Faaliyetleri (1983-1987)”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Sayı 4, Ankara 2021, ss.800-824.

E. E-Kaynaklar

URL-1 www.tarihname.com.tr. Erişim Tarihi: 07.04.2024, Erişim Saati: 10.12.

URL-2 www.eksisozluk.com.tr. Erişim Tarihi: 15.04.2024, Erişim Saati: 12.46.

URL-3 www.yenibakis.com.tr. Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Saati: 23.00.

URL-4 www.bbc.com.tr. Erişim Tarihi: 19.05.2024, Erişim Saati: 00.18.

URL-5 www.kizilaytarih.org.tr. Erişim Tarihi: 05.08.2024. Erişim Saati: 10.30.

URL-6 www.ataturkansiklopedisi.gov.tr. Erişim Tarihi: 03.08.2024. İndiriliş Tarihi: 03.08.2024. Erişim Saati: 05.32.

URL-7 www.wikipedia.org.tr. Erişim Tarihi: 13.07.2024.

URL-8 www.independent.com.tr. Erişim Tarihi: 06.11.2024, Erişim Saati:12.03.

URL-9 www.turkkadinlاربirligi.org.tr Erişim Tarihi: 18.05.2024, Erişim Saati: 22.39.

URL-10 www.indyturk.com.tr Erişim Tarihi: 03.06.2024, Erişim Saati: 09.03.

URL-11 www.mahmutesatbozkurt.com Erişim Tarihi: 20.07.2024, Erişim Saati: 12.32.

URL-12 www.mevzuat.gov.tr. Erişim Tarihi: 25.07.2024, Erişim Saati: 08.15.

URL-13 www.tbmm.gov.tr. Erişim Tarihi: 25.07.2024, Erişim Saati: 09.02.

EKLER

Fotoğraf 1: 10 Mart 1927 yılında Servet-i Fünun kapağında Mahmut Esat Bey (1894-1957).
Kaynak Atatürk Dergisi, 10(2), 205-232.

ON BEŞİNCİ YIL. No: 4602

ULUS

Adımız, andımızdır.

6. İLK KÂNUN 1934 PERŞEMBE

Bugün Ankara kadınları, saat birde Halk evinde toplanarak Büyük Millet Meclisinin aldığı isabetli karardan dolayı bütün medenî âlem kadınlığına örnek olacak azimlerini dünyaya bildirecektir.

Her yerde 5 kuruş

Millet Meclisinin tarihi toplantısı

22 Yaşını bitirmiş, kadın erkek her türkün saylav seçebilmeleri ve 30 yaşını bitirmiş olanların da saylav seçilebilmeleri onaylandı

Gündelik

Yeni Seçim

Kurtuluş savaşından sonra, başta o savaşın büyük başarıları, yürekte onun büyük hıztı; ulusa, ilerlik ve bayındırlık yoluna çıktık. Bu geniş ve uzun yola gereken yayayış, düşünüş, duyüş düzenlerini almış, ilerliyorduk.

1929 da acunu saran ökonomik sıkıntı 1931 e doğru bizim de yolumuza dikildi.

Her güçlüğü yenen türk; bunu da aşacak, yurdu korumak, onarmak yolundan kalmayacaktı. Ancak bunun için yeni düzenler almak gerektil. Bu düzenlerin ulusa yeni seçileceklerin elinden çıkması iyi olurdu. İşte bu ana düşünce ile 1931 mayısında dördüncü B. M. M. Ankara'da toplandı. Bugün de yeni seçimi onaylayarak ulusal işini bitiriyor.

Bu meclis dört yılında vergi yasalarını yeniden yaptı. Bütün vergileri sıkıntı yıllarının kazancına, gelirine uydurdu. Ulus bütcesinde, gideri - büyük işleri aksatmadan - gelire göre kısıtı.

Ulusça sattığımızı denli almak yolunu tuttu. Türk açesinin de değerini korudu.

Yurda öneni koruyacak yeni yasalar basadı. Hiç bir yerde düzeni, dirliği bozmadı. Uluşun büyük sayını her yanda artırdı.

Dördüncü B. M. Meclisinin ökonomik kuruluşlara verdiği yön büyük olmuştur. Yapılan işlere bakarak beş yıllık programın artık başarılmış olduğunu söyleyebiliriz.

İç ödünü ve bütçenin yardımı ile demiryollarına verilen hız eski yıllarından az olmuştur. Başarılan büyük köprü, yol, yapı, işleri ise meclisin çalışma yıllarını güçlençe doldurdu.

Sağlığı koruma yinünden tutulmuş yolda iyi gidilmiştir. Okuyanların sayısı artmış, yeni büyük okullar açılmıştır. Dördüncü B. M. M. büyük dil savaşının ilk kazanma oruçlarını yaşamıştır.

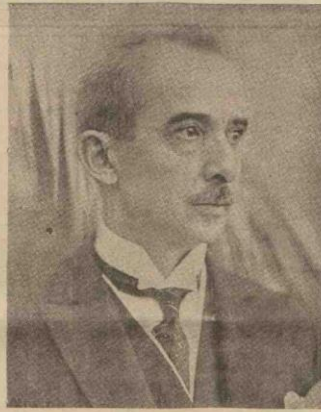
Türk kadınının saylav seçmek ve seçilmek önenini tanımakda da büyük türk tarihinde ünlü bir yökümü yerine getirmiş olanların kıvanç ile kıvanabilir.

Dördüncü B. M. M. yurd için kurduğu düzenlik denli yurd dışında da iyi sayasa tutmuştur. Barışçılık, dostluk, bağlarını pekiştirmiş, türk gücünün acunda sayınlığını arttırmıştır. Kamunun barış içinde olmasını öz dilek tutmuştur. Ancak istemiyerek gireceği bir savaşta çok güçlü ve üstün olmasi yoluna da hiç unutmamas, ulustan geniş yardımlar almıştır.

Dördüncü B. M. M. yeni seçimi onaylarken geçen dört yılını güvenle anabilir. Bu güven, batıda büyük Önder'ini özünde yurd sevgisini duyarak celban her türkteki güvendir. Ancak hatimizde bu güvenden daha büyük ve daha derin olarak bir de inan vardır: Türk başını Atatürk'ü de daha çok şeyler başaracak, büyük işlere erecektir.

KEMAL UNAL

“...Bizim bugün yaptığımız bu teşebbüs, Büyük Millet Meclislerinin ve türk inkılâbının yıllardan beri güttüğü siyasının tam bir varımıdır.” İSMET İNÖNÜ

Dün B. M. M. nâde kadrlığımız öven tarihî bir nutuk söyleyen İsmet İnönü

celen müzakeresini istiyen takrir okunmuş ve kabul edilmiştir. Takririn kabulü üzerine kürsü.

Ş. Karahisar Saylavı Bay Sadri Makazlı

Vekâletince bakılacağı hakkındaki kanun layihası üzerine görüşülmüş ve onay görülmüştür. Bunun ardınca İsmet İnönü (Malatya) ile Bay Cemil (Tekirdağ) Büyük Millet Meclisinin intihabını yenilenmesine karar vermesini istiyen takrir okunmuş ve ittifaqla tasvib olmuştur. Bu karardan sonra ilk toplantıya beş dakikâ aralık verilmiştir.

Meclisin ikinci toplantısı yapıldığı zaman teğkilâtı esasie kanununun 10 ve 11 inci maddelerinin değiştirilmesine dair olan kanunun her şeyden önce ve müsta-

Manisa Saylavı Bay Kelik Şevket İnce

ye gelen Başvekil İsmet İnönü şu nutku söylemiştir: Yüce Saygılar,

Kadınların saylav seçmek ve saylav seçilmek hakkına sahip olmaları için yüce kanunla teğkil sunuyorum. Kadınlarının türk tarihindeki haklı yerleri, erkeklerle beraber, daima, memleketin ve millîtin mukadderatı üzerinde söz ve teğir sahibi olmalarıdır. Türk kadını tarihinde ne vakit haklı ve itibarlı yerini bulmuşsa, bundan mukadderatı üzerinde kendi teğirini gösterbilmiş ise, erkeklerle beraber barış ve güc yurdu işlerin de el de çalışabilmiş ise, işte o zaman, büyük türk ulusunu, kudreti ile, medeni

yeti ile bütün dünyayı kaplamıştır. (Okuy sesleri, alkışlar)

Arkadaşlar, türk kadınının hakkı: olduğu yerdan ayrılmı, bir süs gibi, memleket işine karışmaz bir varlık gibi, bir köşeye konmuş türk ananesi değildir. (Okuy sesleri...) Türk ananesinin ve türk ulusunun azda olan bir unsurdur ki onun, türk memleketlerinde yavaşca a-surlarca - clemelerini ve seslerini tekrar uyandırmayalım - geçirdiğimiz felaketlerin başlarından ve eszilerinden birini teşkil eder. (Alkışlar, okuy sesleri.)

Arkadaşlar, Eski alışımlı darbune-selleri tekrar edecek değiller. Ulusunun bütün ihtiyaclarını, içinden ve yâ-kından görmüş ve yetmiş adamlar olarak, inanca söyleyebiliriz ki türk kadınının geniş alanda ulus işlerine karışmasından istifade etmekteyiz, istifade edeceğiz.

Yakın gelecekte, türk devletinin ve türk ulusunun geniş kudretinin sürri anlayıldığı zaman, bunun başında, ilk gündemleri türk inkılâbının türk kadına-verdiği hakları eszî bir delil olarak ileri sürülecektir. (Okuy sesleri, alkışlar.) Bizim bugün yaptığımız bu teşebbüs, Büyük Millet Meclislerinin ve türk inkılâbının yıllardan beri güttüğü siyasının tam bir varımıdır.

İnkılâplar, yüce heyetiniz, bunu, yurdun ve ulusun menfaati ve iyiliği ad-

(Sönu 4 üncü sayıdadı)

Konya Saylavı Bay Refik

Ankara kadınlarına

“İhtilâz; dün Türkiye Büyük Millet Meclisi türk kadını-taricne, dünyaca tanınmış, fâziletlerini, ulusal fedakârlıklarını takdir etti. Onların da erkek yurddaşları gibi, devlet idaresinde söz sahibi olduklarını kanunla kabul etti.

Türk kadınları, fâziletlerinin, yurd için ileri fedakârlıklarının kanunla teyid edilmiş olmasını kıvanca karşılamışlardır. Bu isabetli karardan sonra, türk kadını-nın yalnız türk cemaatine değil, bütün medenî âlem kadınlığına göstereceği örnek hakkındaki azimlerini Büyük Millet Meclisine, dolayısıyla ulusumuza, âleme bildirmek üzere konuşmuş iş bugün saat birde Ankara Halk evinde toplanmanızı dileriz...”

Ankara Kız Lisesi Müallimleri

ULUS

ÜN BEŞİNCİ YIL. No: 4803

Adımız, andımızdır.

7. İLK KÂNUN 1934 CUMA

Berlin, 6 (A. A.) — Sarı uluslararası polis gücü için Cenevre'de yapılan anlaşmayı Almanya'nın onayladığını hükümet bu akşam bir nota ile bildirecektir.

Her yerde 5 kuruş

Türk kadınlığının bayram günü

Gündelik

KADINLIK GÜNÜ

Bütün doğu ellerinde yalnız onlar kurtulmuştu; batı ülkelerinde onlar kadar kurtulmuş olanlar, parmakla sayılabilir. Türkiye kadınlarının dünkü sevinci yerinde idi.

Biz büyük bir devrim içindeyiz. Yeniden bir ulusal varlık kuruyoruz. Ancak, ona, kendi öz mayası ile yeniden yaşıyoruz. Türk kurtuluşu demek, türklerin kendini buluşu demektir.

Soyuzaşma, yitici ağacın na köklerinde, ne de güdüsünde idi. Ona bütün kötülük, özünü bozan asırlardan gelmiştir: Kadın-erkek ayrışımı, bu uğursuz asırların başında sayılabilir.

Başkalarının, kadına ne gözle baktıklarını düşünmek bile istemeyiz. Türkler, ikiye bölünmez bir soy bütünlüğü demektir. Kurtuluş yolunda ilk kurtuluşumuz ulusal birlik'ti; ulusal bütünlük'te ikinci kurtuluşumuz vardı: Şimdi hep birlikte, ulusal üstünlük amacına doğru yürüyeceğiz.

Yeryüzünde yerimiz, bu yer değildir. Eksikimiz çoktur. İhtimiz çoktur. Biz kadınlarımız bir din payı vermiyoruz: Onları büyük, ağır, zorla savaşta yanımıza, ateş boyuna çağırıyoruz.

Kadınlarımızı bayramlarını kutlamaktan ne çıkar? Şimdi hepimizin kulağına, Türkiye'nin her yanından: — İş başına! — Sesi geliyor.

Kadınlık bayramında sevincek olanlar, biziz; erkeklerdir. Çünkü bu bayram, bize, milyonlarca kolun, kafanın yardımına kavuştuğumuz günü andırır. F. R. ATAY

Deniz sanayimiz için

Maliye Bakanlığı ile Krup konsorsiyumu arasındaki konuşmalardan sonra Deniz Bank ile bu konsorsiyumun münhasıran arasındaki görüşmeler de sonuçlanmış ve bir protokol imzalanmıştır. (Sonu 2. inci sayıfada)

Büyük Millet Meclisinin dünkü toplantısında Bayanlarımızın localarda yer verildi.

Halkevinde

Dün Halkevinin salonu, türk kadınlık dünyasında yeni ve özlü bir devrinin başlangıcını gösteren heyecanlı bir gün yaşadı. Erkek yurddaşları gibi devlet idaresinde türk kadınının de söz sahibi olduğunu kabul eden kadın, Ankara Bayanlarını bu mutlu günü kutlamak için Halkevine toplandı.

Ankara Kız Lisesi muallimlerinin hazırladığı toplantıya bütün Ankara Bayanlığı çağırılmıştı. En ulu bayanlarımızın yanbaşında ulusal kılığı ile köylü bayanların yer aldığını görmekle imtiyazsız sınıfsız, kaynaşmış bir ulusun tek ölü etrafında nasıl toplandığını göğüsümüz kabarak bir daha seyretilik...

Saat bir yaklaşmadan salon dolmaya başlamıştı. Bayan İsmet İnönü, Bayan Kâzım Özalp, Bayan Celal Bayar, Bayan Muhlis Erkmen, Bayan Cemil Ubaydın, Bayan Rifat Börekci Saylar Bayanları, Kız Lisesi muallimleri, öbür okul muallimleri, talebeler, salonu doldurmuşlardı. Gelenler içerde yer bulamıyorlar, ka-

pıda bekliyorlardı. Bay Necib Ali Küçük, Kültür Bakanı Abidin Özmen de gelenlerin içinde idi. İlk önce Kız Lisesi talebesi:

Başkanlığa seçilen Bayan Atef

söylediği istiklal marşını dinledik. Necib Ali Küçük toplantının sebebini anlattı ve dedi ki: — Sayın Bayanlar! Toplantımızın makasını hepimiz biliyoruz. (Sonu 3. inci sayıfada)

Millet Meclisinde

Büyük Millet Meclisinin dünkü toplantısı, kadınlara sayılabilecek ve sayılabilecek hakkının verilmesinden dolayı türk kadınlarının Büyük Meclise karşı duydukları güzel duyguların tezahürüne vesile oldu.

Millet Meclisinin evlihi dünkü toplantısında verilen karar üzerine türk kadınlığının yalnız kendi aları içinde değil bütün acun kadınlığına karşı örnek olmak yolundaki inancı bir kat daha artırmak için Ankara kız lisesi muallimlerinin devetiyile Halkevinde toplanan kadınlarımız saat 15 de kez okulu talebeleyle birlikte Büyük Millet Meclisine geldiler ve Başkan Kâzım Özalp'a Meclise karşı duygularının deyimleri olan bir mektubu sunmuşlardı.

Meclise gelen kadınlarımızla kız okullarına Meclis görüşmelerini takip etmeleri için bütün dinleyiciler locaları ile toplantı salonunun bir kısmı ayrılmıştı. (Sonu 6. inci sayıfada)

Vali ve Belediye Başkanımızın Soyadı

Ankara vali ve belediye başkanları Bay Nevzat, Tandoğan soyadını almıştı.

Arnavutluk Ulusal Bayramı dolayısıyla Atatürk'le Kral Zogo arasında telyazıları

Arnavutluk Ulusal Bayramı münasebetiyle Atatürk ile Arnavutluk Kralı Sa. Ma. Zogo arasında aşağıdaki telyazıları gönderilmiştir.

ARNAVUTLUK KRALI
S. M. ZOGO

Tiran
Arnavutluk millî bayramı münasebetiyle zati hayranetlemlerden hitaretil tebriklerimi ve memleketinin büyüklüğü ve refahı için olan temennilerimi kabul etmelerini rica ederim.

Türkiye Reisicumhuru
K. ATATÜRK
TÜRKİYE REİSİCUMHURU
ATATÜRK'E

Ankara
Göndermek lûtünde bulunduğunuz zati tebrik ve temennilerden dolayı zati devletlerimden teşekkürlerimin ve değışmez dostluğumun teminatını kabul etmelerini rica ederim.
ZOGO

Cenevre Sarışını konuşuyor

Cenevre, 6 (A.A.) — Sarı üçler komitesinin raporu dün öğleden sonra negredilmiştir.

Rapor, Uluslar Derneği, istatistika yarar reyden sonra andışmalarla kurulan rejimin devamına karar verirse Sarı topraklarının hukukun hangi (Sonu 2. inci sayıfada)

Marsilya suikasti işi Cenevrede

Cenevre, 6 (A.A.) — Dün salahlıyın M. Laval ile M. Eden yeniden görüşmüşlerdir. Bu görüşmenin esaslı mevzuu, hiç şüphesiz Yugoslavya'nın — 6. tedbirli uluslar derneği dışında yapılan görüşmelerde başlıca yer tutmuş olan — mirasidir.

Konsey huzurunda tedhişlik mesele. (Sonu 2. inci sayıfada)

Kadınlarımızın da sayılabilecek ve sayılabilecek hakkının verilmesinden dolayı türk kadınlarının Büyük Meclise karşı duydukları güzel duyguların tezahürüne vesile oldu.

Kadınlar belediye intihabına iştirak edecekler

Köprü müruriyesinin lağvı

Bu husustaki kanun M. Meclisine gelmiş, dahiliye encümenine verilmiştir. Meclisçe kanunun kabulü halinde 1 Haziran'dan itibaren tatbik edilecektir.

Ankara 29 (Vakit) — Köprü müruriyesinin lağvına dair kanun İstiklal meclisi gelmiş ve dahiliye encümenine verilmiştir. Lâzihâ budur:

Maddesi 1 — 1223 mütarekâ kanunun birinci maddesinin birinci fıkrasındaki (10) para bu hususla değiştirilmiştir. İkinci maddesindeki vergi nispetlerine iki misli zamm edilmiştir. (İşbu maddeden yük arakaları, kamyonlar muhtesamdır.) Meskir kanunun 3 üncü maddesi ilga edilmiştir.

Maddesi 2 — İstanbul Gazi Mustafa Kemal ve Karaköy köprü müruriyesinin müruriyesi alınmaz.

Maddesi 3 — Bu kanun 1 Haziran 1930 tarihinde mütahhiddir.

Maddesi 4 — Bu kanunun ahkâmını icraya icra vakıfları beyetli memurdur.

16 mart abidesi

16 mart faciasının her yâdında İstanbul'u işgal eden medeniyet (İ) ordusunun tarihî geçerek cinayetini bize ve çocuklarımızı hatırlatacak bir ahidenin şekillendiğini duyuyor...

Kadınlarımız Belediye intihablarına iştirak edecekler

Ankara, 29 (Telefon) — Belediye intihabının Meclisteki beşinci oturumunda bu maddelerin mütahhidi ilân edilmiştir ve bu maddeler kabul edilmiştir.

Kadınların bu işiyle meşgul olmaları belediye intihabına iştirakini temin eden maddelerin tatbiki hususlarıdır.

Çocuk Sayfası
Yarınki nushamıza
Bilimsel, hikâyeler, karikatürler, gen. faydalı bilgiler

Anketimiz

Her erkeğe nazaran kadın nedir?

Resmî Ay — İyiyorum. Kitap okuyorum. Kitap okuyorum.

Zekeriya'nın

la mülküne ayar, ve...

Hallukî M. Zekeriya Bey, hiç de güçlükle göstermeden yazı...

İ. Nuri B.

— Bir parti la verdim, diyor, kimseyi göstermeyecek...

— Nasıl olan gösteriş, ne olur okunak?

— Olmaz. Çikme gösteriş...

Bu cevap şu idi:

«Bence» kadın diyor ve iptidai bir mahalliyet, Botta taraftarı ya rağmen kadın henüz bu iptidaiyetten kurtulmamıştır. Kadın erkekliğinden bu iptidaiyetten kurtulamazdır. Bence mülküne kadın erkekliğinin kadındır.»

İbrahim Necmi Bey hayat ve sahne de gösteriş kadın için: — Kadın ve benim gibi bir insandır. diyor.

Fa.

Perşembeye başlıyor Cennet fedayileri

Muharriri: Omer Rıza

Şerh'te tesadüs eden türlü türlü gısl ve yikot cemiyetlerin nezd ve neden vücut bulduğunu, neler yaptığını, sırtların neden ibaret olduğunu anlatan, bu fırkaların geçirdiği tarihî maceraları izah eden bu pek mühim ve meraklı eser 3 nisan'dan itibaren gazetemizde tefrika edilecektir. Cennet fedayileri, okuyanları büyük bir heyecan ve alkış ile sonuna kadar sürükleyecek bir eserdir. Yazarı binlerce kârı tarafından ehemmiyetle takip edilen Omer Rıza Bey üstadımızın vakuf ve ehliyeti, anlık ve temiz usûbû eserini kıymetini göstermek için kâfidir. 3 nisan perşembe gününü bekleyiniz.

Yalovadaki kaynak Yapılan tesisatla mükemmel ve asrî bir hale getirildi

Yalova plâhı temizletilmiye başlandı

Yalovada seyyahların tarafından yapılmakta olan inşaat faaliyeti aştanmaktadır. Derinliği onlarca metreye, bu faaliyetten bir naciye gösteriyor. Rızamız radyo aktivite ile muref olan Ya'nın kaplıcalarının kaynağını göstermektedir. Sene lendenberi metrek ve mühtel bir dere halinde akan bu suak su, resimde görüldüğü üzere taşınan edile bir kanala sokulmuş, ayrıca bu tesisat ta cümlede getirilmiştir. Kaynağından çıkan suyun sıcaklık derecesi, 65 tie. Bu su kaynağından suyunun bir kısmı gıslatılır, ancak suyun hararet derecesi indirilerek, kamplara sevk edilmektedir. Gene Yalovadaki inşaat faaliyeti bir su tahliyesi emsaline mütalâ olunur. Plâhı gıslatılır ve her yalovadan suyun hâle suyun letim metreyi bulmaktadır.

Yarın gece üstat Fehim gecesidir

Tripheps tiyatrosunda yarın gece sahnelen en kademi serisi Ahmet Fehim Efendinin men'atına bir mizameri verilecektir.

Bu mizamerde Darülfenun'un şakırlarıyla Nazif Bey kompanyasının tarafından birer komedi temali edilecektir.

Östada karşı gösterilen bu kutuplanışta halkımızın hararetle iştirak edeceğini umuyoruz.

Darülfenun bu mizamer ile bu mevzuu son temali vermiş oluyor.

Darülfenun'un şakırları bu günün işi temali Ankara'ya hareket edeceklerdir. Osmasın temali verdikten sonra Adana ve Mersin'e geçerek yarı turnesine devam edeceklerdir.

Fehim Efendi

Fotoğraf 12: Vakit Gazetesinin Kadınların Belediye İntihabı Haberi

Fotoğraf 12: Vakit Gazetesinin Kadın Mitingine Erkeklerin Verdiği Destek Haberi

Fotoğraf 14: 1934 Yılı Kadınların İlk Kez Oy Kullanmaları

Fotoğraf 15: Kadınlar Halk Fırkası, Nezihe Muhiddin ve Kurucu Üyelerinden Bir Kısım

Fotoğraf 16: 1930 Türkiye'nin İlk Taksi Şoförü, Muammer Hanım

Fotoğraf 17: Türk Kadınının Aldığı Haklar Sonrası Sokaklardan Modern Kadın Görüntüsü

Zincirli Kadınlar !

Bir çok medenî diyarlarda kadınlar seçmek ve seçilmek hakkı istiyorlar ve bu hakları elde edebilmek için her çareye baş vuruyorlar. Fransız kadınları da geçenlerde bileklerine zincirler takarak Paris sokaklarında nümayişler yapmışlar ve: Hakkımızı isteriz! Diye avazları çıktığı kadar bağırmışlardır.

Fotoğraf 18: Kadınların Türk Cumhuriyetinde Haklar Almasının Ardından Fransız Kadınları

SALI 10 EYLÜL 1920

Cumhuriyet

ASI TÜRK GAZETESİ

ABONE ŞEARTI		
MÜDDET	Türkiye içi Harış için	
Senelik	1400 Kr.	2700 Kr.
6 aylığı	750 Kr.	1450 Kr.
3 aylığı	400 Kr.	800 Kr.

Nüshası her yerde
5 KURUSTUR

Şiddetli Takibat Yapılacak

Adliye Vekilinin tamimi

Kadınlara lâf atanlar derhal tevkif edilecek

Bu gibiler şiddetli takibata uğrıyacak, muhakemeleri mevkuken icra edilecektir

Tamimin metni

...ödegi halde vaktile za-
...akşamı
...kavuştu

...Yeni Burayı tekrar ka-
...kustalegi manasın safe-
...manıyan çevreli muvaffak-
...dır.
...ve senelli istiklâsın yıl dı-
...yet ve terfî ederkın halikak-
...yük kumandantarmına ve
...mura muhabetlerini arzede-

...izmir . 1 tebrik
...mizin kurtuluş gün- oldu-
...kutanlı şehzademetli izmir
...bu bir tebrik telgrafı eskile-

Adliye Vekilimiz Mahmut
Esat B.

...Cumhuriyet Adliyesinde...
...ihiyet vermektedir. Bilir-
...ta ehemmiyeti gör-
...tı kumandır. Vatanın geniş
...de namuslu evlâdının trajedini ibe-
...derek zaman zaman cinayetler işleme-
...sine sebep olan bu gibi mütevaccaletli
...mürtecî koşturur gibi Cumhuriyet kan-
...unlarının şerefmütteki darbelerile ta-
...kiplerini talep ederim. Bu telgrafın a-
...hoduğun ve suretlerinin apata imzâ-
...leriyle kaza müddeiumumillerine tebliğ
...olundunun telgrafla bildirilmesi me-
...cudur.

Adliye Vekili
Mahmut Esat

Fotoğraf 19: Cumhuriyet Gazetesi 10 Eylül 1920, Kadınlar ile İlgili Haberi

Şehre Mustafa Kemal'in geleceğini öğrenen Sakine Baturay eşraftan kişilerle tek kadın olarak Atatürk'ü karşılar. Sakine hanım bu ana tanıklık eden tek kadındır çocuklarına ,tanıdıklarına hep bu anı gururla anlatırdı.İstiklal savaşı boyunca Samsunlu kadınları örgütlemiş bir çok emeği geçen

resmin sağındaki çarşafli kadındır. 19/05/1919 Samsun

Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığı

Fotoğraf 20: Mustafa Kemal Atatürk' ü Samsun'da Karşıllayan Tek Kadın Olan Sakine Baturay ve Karşıladığı Meiji İskelesi

İntihabı mebusan kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve kanuna bir madde ilâvesine dair kanun

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı : 11/XII/1934 - Sayı : 2877)

No. 2598 Kabul tarihi 5 - XII - 1934

BİRİNCİ MADDE — İntihabı mebusan kanununun maddelâ ikineci maddesi aşağıda olduğu gibi değiştirilmiştir:

Türkiye Büyük Millet Meclisinin üyeleri Türkiye Devleti halkından her kırk bin nüfusta bir kişi olmak üzere seçilir. Bir intihab dairesinin nüfusu kırk binden aşağı olsa dahi her halde bir mebus seçmeğe hakkı olacağı gibi nüfusu kırk binden yukarısı için aşağıdaki gibi muamele yapılır:

Elli beş bine kadar bir, elli beş bin birden 95 bine kadar iki, 95 bin birden 135 bine kadar üç, 135 bin birden 175 bine kadar dört mebus seçilecek ve bu miktardan ziyadesi bu yolda arttırılacaktır.

İKİNCİ MADDE — İntihabı mebusan kanununun 5, 11, 16, 23, 58 nci maddelerindeki 18 yaşını bitirenler kaydı 22 yaşını bitirenler şeklinde değiştirilmiş ve bu maddelerdeki (Zükûr) kaydı kaldırılarak yerine kadın, erkek konulmuştur.

ÜÇÜNCÜ MADDE — Rey verenlerden, rey verirken hüviyet ve şahsiyetleri belli olmayanların reyî kabul olunmaz.

DÖRDÜNCÜ MADDE — Bu kanun hükümleri neşri tarihinden başlar.

BEŞİNCİ MADDE — Bu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

8 kânunuevvel 1934

Cumhuriyet Meclisi'ne yazılan tezkerenin tarih ve numarası : 6 - XII - 1934 ve 2/131
Bu kanunun neşir ve ilânının Başbakanlığa bildi-
rildiği dair Cumhuriyet Meclisi'nden gelen tez-
kerenin tarih ve numarası : 8 - XII - 1934 ve 4/1158
Bu kanunun maddelerinin gösteren tablonun
cild ve sayfa numaraları : 45 80,82,85,86,86

Teşkilâtı esasiye kanununun 10 ve 11 nci maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı : 11/XII/1934 - Sayı : 2877)

No. 2699 Kabul tarihi 5 - XII - 1934

BİRİNCİ MADDE — Teşkilâtı esasiye kanununun onuncu ve on birinci mad-
deleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

MADDE 10 — Yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçmek hakkını haizdir.

MADDE 11 — Otuz yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçilebilir.

İKİNCİ MADDE — Bu kanun neşri tarihinden muteberrir.

8 kânunuevvel 1934

Cumhuriyet Meclisi'ne yazılan tezkerenin tarih ve numarası : 6 - XII - 1934 ve 2/131
Bu kanunun neşir ve ilânının Başbakanlığa bildi-
rildiği dair Cumhuriyet Meclisi'nden gelen tez-
kerenin tarih ve numarası : 8 - XII - 1934 ve 4/1156
Bu kanunun maddelerinin gösteren tablonun
cild ve sayfa numaraları : 45 80,82,85,86,86,88

Fotoğraf 21: Seçme Seçilme Kanununda Kadın Lehine Değiştirilecek Kanun

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Neşe Tapan			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Atatürk İlkokulu	Düz	Baskil	1999/1995
Ortaöğretim	Baskil Ortaokulu	Düz	Baskil	1996/1999
Lise	Baskil Lisesi			2000/2003
Lisans	Adnan Menderes Üniversitesi		Aydın	2003/2007
Yüksek Lisans	Artvin Çoruh Üniversitesi	Tarih	Artvin	
İş Deneyimi:	MEB İngilizce Öğretmeni			
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Prof. Dr. Ahmet Atalay, Ahmet Balıbey Tuncay Akkoyun			
e-posta				
Yayınlarıım:				